

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

освітній рівень – магістр

на тему: **«МІЖНАРОДНА КООПЕРАЦІЯ ТА ДОПОМОГА В ПРОЦЕСІ
ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ»**

Виконала:

студентка 2 року навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Пашко Валерія Сергіївна

Керівник

Єфремов Дмитро Петрович
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин

КИЇВ 2024

ЗМІСТ

ЗМІСТ	2
ВСТУП.....	3
Розділ 1. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІ	5
1.1 Теоретико-методологічні засади дослідження відбудови України	5
1.2 Міжнародні принципи організації відбудови постраждалих від війни територій	14
1.3 План Маршалла як еталон надання допомоги для повоєнної відбудови країн	23
Розділ 2. АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ПЕРЕД УКРАЇНСЬКОЮ ВЛАДОЮ В ПРОЦЕСІ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ	
2.1. Джерела залучення грошей для відбудови	42
2.2. Оцінка висунутих міжнародних ініціатив із повоєнної відбудови України.....	52
2.3. Умови фінансування проєктів із надання грошей відбудову	60
Розділ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПІДТРИМКИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ	70
3.1. Критерії ефективності міжнародних проєктів для реконструкції України	70
3.2. Контроль використання залучення грошей.....	76
3.3. Економічне зростання після завершення бойових дій в Україні	83
ВИСНОВКИ	92
БІБЛІОГРАФІЯ.....	95
Додаток 1	110
Додаток 2	115
АНОТАЦІЯ.....	119

ВСТУП

Актуальність: Україна третій рік зазнає повномасштабної агресії з боку Російської Федерації. Попри те, що спрогнозувати кінець гарячої фази війни вкрай складно, розробкою концепції майбутньої відбудови варто займатися ще до її завершення. Адже цей процес міститиме, ймовірно, не тільки фізичну реконструкцію об'єктів інфраструктури. Важливою складовою буде також політична, економічна й суспільна трансформація держави.

Центральне місце в цьому дослідженні займають ключові зацікавлені сторони, які будуть залучені до зусиль з повоєнної відбудови України. Від державних органів до неурядових організацій, від регіональних союзів до глобальних інституцій. Аналіз їхньої ролі, внеску та викликів, дасть змогу знайти найбільш ефективний варіант відбудови.

Ба більше, ця робота має на меті оцінити ефективність різних стратегій, задіяних у процесі відбудови. Вивчаючи приклади відбудови Афганістану, Боснії і Герцеговини, Західної Європи, Південної Кореї, отримуємо можливість виявити недоліки та переваги планів відбудови, щоб застосувати ці знання до України та надати відповідні рекомендації.

Повоєнну відбудову України досліджують низка українських і аналітичних центрів. Зокрема, деякі з них підготували рекомендації та конкретні плани. Цю тему досліджують такі науковці як Е. Вілсон, О. Пристайко, О. Дубовик.

Проблема: Незважаючи на значну фінансову допомогу Україні від партнерів на початку повномасштабного вторгнення, її розміри мають тенденцію до зменшення.

Мета: пошук найефективніших сценаріїв повоєнної відбудови України

Завдання:

- Вивчити науковий дискурс щодо питання відбудови.
- Проаналізувати різні кейси відбудови країн світу.

- З'ясувати, якими будуть умови надання зовнішнього фінансування на повоєнну реконструкцію України.
- Дослідити роль міжнародних акторів у процесі повоєнної відбудови.

Об'єкт: процес повоєнної відбудови України

Предмет: міжнародна кооперація та допомога під час відбудови зруйнованих через російську агресію об'єктів інфраструктури

Дослідницьке питання: як забезпечити максимально ефективну повоєнну відбудову в Україні

Методи: З метою перевірки гіпотез, а також виконання обраних завдань у роботі використано порівняння кейсів повоєнної відбудови в Афганістані, Боснії і Герцеговині, Західній Європі та Південній Кореї; контент-аналіз офіційних документів України, США та Європейського Союзу; напівструктуровані інтерв'ю з народними депутатами України Данилом Гетманцевим і Ярославом Железняком як методу збору оновлених офіційних даних.

Аналіз джерел: У світовій літературі тема міжнародної співпраці з метою повоєнної відбудови держав набула актуальності після Другої світової війни, коли реалізували План Маршалла. Сучасні роботи з цього питання фокусуються на використанні переваг і уникненні недоліків досвіду ХХ століття. Аналітичні документи та публікації аналітичних центрів містять аналіз та рекомендації щодо міжнародного співробітництва та допомоги в післявоєнній відбудові. Матеріали наукових конференцій представляють сучасні результати досліджень. А офіційні документи та політичні заяви чинних посадових осіб та оцінки надають актуальну інформацію про підготовку та залучення коштів на відбудову. Насамкінець, дослідження наукового дискурсу дає змогу актуалізувати роботу в систему знання.

РОЗДІЛ 1. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОВОЄННОЇ РЕКОНСТРУКЦІЇ

1.1. Теоретико-методологічні засади дослідження відбудови України

24 лютого 2022 року розпочалося повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Відтоді майже щодня, окрім людських жертв, на території держави руйнуються будівлі, підприємства, критична інфраструктура, а разом із ними й економіка. Станом на березень 2024 року відповідно до свіжого звіту Світового банку, який охоплює майже дворічний період із моменту повномасштабного вторгнення до 31 грудня 2023 року, прямі збитки в Україні наразі досягли майже \$152 млрд США, до того ж найбільш постраждалими секторами фахівці називають житло, транспорт, торгівля та промисловість, енергетика та сільське господарство (World Bank, 2023).

Таблиця 1

Ключові потреби України в відновленні на 2024 рік	
житло та комунальні послуги	\$3,1 млрд
транспорт та логістика	\$2,3 млрд
енергетика	\$2,7 млрд
соціальна інфраструктура	\$2,4 млрд
промисловість та сфера послуг	\$3,6 млрд
кроссекторальні пріоритети	\$1,2 млрд

По всій країні було пошкоджено або зруйновано 10% житлового фонду. Руйнування дамби Каховської ГЕС в червні 2023 року призвело до катастрофічних наслідків для навколишнього середовища та загострило проблеми, з якими вже стикаються українці, які борються за доступ до житла, води, їжі.

Згідно з оновленою оцінкою, лише у 2024 році Україні знадобиться \$15,3 млрд на критичні проєкти відновлення, з фокусом на підтримці приватного

сектору, відновлення соціальної інфраструктури та комунальних послуг, сфери енергетики, транспорту та житла. Близько \$5,5 млрд із цього фінансування було забезпечено як коштом підтримки міжнародних партнерів України, так і коштом власних ресурсів. При цьому близько \$10,5 млрд наразі не профінансовано. Найбільш постраждалими регіонами були визнані Донецька, Харківська, Луганська, Запорізька, Херсонська та Київська області.

Станом на кінець грудня 2023 року потреби у відновленні та реконструкції оцінюються у \$486 млрд, що приблизно у 2,8 рази перевищує оціночний номінальний ВВП України за 2023 рік (World Bank, 2023).

Колосальні збитки від бойових дій уже завдані Україні й цей процес продовжується. При тому, що спрогнозувати, скільки ще триватиме війна - практично неможливо. Ані українська влада, ані незалежні міжнародні експерти не можуть отримати доступ до тимчасово окупованих Росією територій. Тобто поррахувати збитки від руйнувань в Луганській, Донецькій, Запорізькій, Херсонській областях і Криму немає змоги. У таких містах як Маріуполь, який російські військові бомбардували безперестанку, збитки можуть сягати величезних масштабів.

Водночас на окупованих Росією від 2014 року територіях поки що інтенсивних дій не велося, тому інфраструктура зазнала не таких сильних руйнувань. Однак у процесі їх звільнення від російських загарбників ситуація може змінитися.

У цій роботі ми спробуємо проаналізувати, за рахунок яких джерел Україна зможе покрити фінансові потреби на реконструкцію. Також ми дослідимо на яких умовах ці кошти можуть надати донори та що для цього має зробити український уряд. У цій роботі буде розглядатися концепція “ліберального миру”, яка походить з ліберальної теорії міжнародних відносин і містить ідею про те, що поширення ліберальної демократії та ринково орієнтованої економіки сприяє глобальному миру і стабільності. Ця концепція демонструє, як демократія та економічна взаємозалежність впливають на міжнародні відносини та вирішення конфліктів. Вона складається з таких компонентів: теорії демократичного миру (за якою

демократичні держави менш схильні до збройних конфліктів одна з одною порівняно з недемократичними), економічної співзалежності, наявності міжнародних організацій і норм міжнародного права.

Ліберальні теоретики миру стверджують, що демократичне врядування сприяє розвитку національних інституцій, які сприяють прозорості, підзвітності та верховенству права. Ці інституційні механізми слугують оплотом проти свавільного прийняття рішень, корупції та зловживання владою, тим самим зменшуючи ймовірність внутрішньої нестабільності та зовнішньої агресії.

Ліберальні демократії часто сповідують набір ліберальних цінностей, включаючи повагу до прав людини, індивідуальних свобод і мирне вирішення спорів дипломатичними засобами. Ці спільні норми створюють основу для співпраці та довіри між державами-однодумцями, сприяючи дипломатичним переговорам, посередництву в конфліктах та угодам про колективну безпеку (John R. Oneal, 1996).

Цю концепцію у своїх наукових роботах використовували Дойл М., Кант І., Рассетт Б., Роулз Дж., Фукуяма Ф.

Після глобальної війни з тероризмом та інтервенцій в Афганістані, Іраку та інших країнах дехто стверджує, що виникла криза ліберального миру. Ці інтервенції викрили “насильницький, примусовий і мілітаризований характер косметично мирного ліберального порядку”, і стали очевидними кілька проблем, включаючи “загострення динаміки конфліктів, невдачі в розвитку, а також локальні і транснаціональні опори” (Kuchling, 2020).

Ліберальна модель була одним з основних підходів до розбудови миру в епоху після закінчення холодної війни. Вона ґрунтується на двох ідеях: конфлікти менш імовірні в ліберальних державах, які підтримують демократичні системи, мінімізують державне втручання та підтримують індивідуальні свободи; і що шлях до сталого розвитку передбачає посилення взаємодії між миром, демократією та ринковою економікою (Morin-Kovács, 2023). Використання ліберальної теорії в цій роботі обґрунтовується тим, що вона містить концепцію відновлення миру на охоплених конфліктом територіях.

Ліберальна теорія також припускає, що пересічні громадяни зацікавлені в мирі, оскільки зазвичай вони можуть отримати матеріальний і нематеріальний добробут лише під час миру. Таким чином, мир може бути забезпечений, якщо вузькі групи та потенційні еліти можна стримувати за допомогою ефективних політичних інститутів. Міждержавна торгівля служить аналогічним обмеженням для державних лідерів (Hegre, 1998). Наприклад, 1996 року колумніст New York Times Томас Фрідман переформулював ліберальну гіпотезу миру наступним чином: “дві країни, де є ресторани McDonald's, не воюють одна з одною” (Friedman, 1996).

Ліберальна модель розбудови миру була сформульована в доповіді шостого Генерального секретаря ООН Бутроса Бутроса-Галі “Порядок денний для миру: превентивна дипломатія, встановлення та підтримання миру” в 1992 році. В документі зазначено, що основну роботу з розбудови миру має забезпечувати держава. Завдання лідерів країн - знайти баланс між потребами належного внутрішнього врядування та вимогами дедалі більш взаємозалежного світу. Торгівля, комунікації та екологічні питання виходять за межі адміністративних кордонів; але саме в межах цих кордонів люди здійснюють першочергові кроки у своєму економічному, політичному та соціальному житті. Але якщо кожна етнічна, релігійна чи мовна група претендуватиме на державність, то фрагментації не буде меж, а досягти миру, безпеки та економічного добробуту для всіх стане дедалі важче.

Генсек ООН закликав до дотримання прав людини і з особливою увагою ставитися до прав меншин - етнічних, релігійних, соціальних чи мовних. Глобалізм і націоналізм автор не розглядає як протилежні тенденції. Він вважає, що здорова глобалізація сучасного життя вимагає міцної ідентичності та фундаментальних свобод. Не можна допустити, щоб суверенітет, територіальна цілісність і незалежність держав в рамках сформованої міжнародної системи, а також принцип самовизначення народів, які мають велику цінність і важливість, працювали один проти одного в майбутньому. Повага до демократичних принципів на всіх рівнях

суспільного буття має вирішальне значення: в громадах, в державах і в співтоваристві держав (Boutros-Ghali, 1992).

Однак виникли дилеми, обмеження і суперечки щодо ефективності та легітимності цієї моделі, наприклад, в Афганістані, Сьєрра-Леоне, Сомалі та Шрі-Ланці (Morin-Kovács, 2023). Науковець Роланд Періс у книжці “Наприкінці війни: розбудова миру після громадянського конфлікту” стверджує, що перетворення зруйнованих війною держав на ринкові демократії - це слухна ідея, але значне прискорення цього процесу може мати руйнівні та дестабілізуючі наслідки. Більш розумний підхід полягає в тому, щоб спочатку створити систему національних інститутів, здатних управляти руйнівними наслідками демократизації та маркетизації, і лише потім проводити політичні та економічні реформи, коли цього вимагатимуть умови. Такі висновки автор робить, проаналізувавши чотирнадцять великих миротворчих місій, розпочатих у період з 1989 по 1999 рік (Paris, 2004).

Зовнішню політику України можна пояснити теорією ліберального миру, що обумовлюється розбудовою демократії, ринковою економікою, а також намаганнями врегулювати війну з Росією від 2014 року дипломатичним шляхом. А під час бойових дій українською владою не оголошувався воєнний стан, аби уможливити звичайне функціонування держави, розвивати торгівлю та економіку, не обмежувати права й свободи громадян. Після укладення Мінських угод Україна почала поступово виконувати вимоги документа, було проведено багато раундів консультацій задля забезпечення режиму припинення вогню. Права всіх національних меншин закріплені в Конституції, а робота по забезпеченню верховенства права триває. Україна вже є членом міжнародних організацій, таких як ООН, Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Рада Європи та прагне доєднатися до ЄС і НАТО.

Проте Росія не визнає ліберального миру, підтримує концепцію сфер глобального впливу та не є демократією. З цієї причини зокрема, Україні, дотримуючись концепції ліберального миру, не вдалося уникнути збройного протистояння з цією сусідньою державою. Геополітичне розташування України між

Росією і Заходом та нездатність обрати один політичний вектор відразу після здобуття незалежності стали одним із викликів для безпеки в останнє десятиліття.

Дослідження буде проводитися за використання таких методів як історичний кейс-стаді, контент-аналіз, івент аналіз, робота з документами та вторинними джерелами.

Метод кейс-стаді - це систематичне та поглиблене вивчення конкретних випадків або подій у сфері міжнародної політики. Він передбачає всебічний аналіз конкретного випадку або випадків для отримання інсайтів, висновків і розробки теоретичних рамок, які сприяють розумінню ширших концепцій і явищ у міжнародних відносинах (Ortmayer, 1994). У цій роботі ми сфокусуємося на історичному кейс-стаді. Буде розглянуто План Маршалла, який став одним із основних факторів економічного зростання та процвітання повоєнної Європи. Після Другої світової війни Сполучені Штати надали мільярди доларів допомоги країнам Західної Європи для відновлення економіки, запобігання поширенню комунізму та зміцнення політичної стабільності. Цей План демонструє об'єднання демократичного світу задля досягнення мети - відбудувати країни більш ефективними, ніж було до війни. Україні слід вивчити уроки цього кейсу та докладати зусиль для того, щоб партнери об'єдналися для розробки схожого механізму відбудови для українських міст.

Також у роботі буде розглянуто кейси відбудови Афганістану, Боснії і Герцеговини та Південної Кореї. Ці приклади ілюструватимуть успішну, нейтральну та невдалу відбудову країн після війни. В відновленні Афганістану брали участь здебільшого США та їхні партнери, які, ймовірно, допомагатимуть і Україні. Цей кейс доводить наявність ризиків недосягнення успіху, навіть у разі фінансової допомоги для реконструкції з-за кордону. Боснія і Герцеговина територіально розташована у Європі, рухається до членства в ЄС та була в минулому частиною союзної Югославії. Однак досягти цілковитої стабільності в регіоні не вдалося, а країна поки ще не стала процвітаючою. Етнічні розбіжності та політичні виклики все ще ускладнюють постконфліктне відновлення. Кейс Південної Кореї вибраний з міркувань схожості на Україну. Країна страждала від

слабкого економічного розвитку до Корейської війни, а після неї ситуація була ще гіршою, на відміну від країн Західної Європи, зокрема Німеччини. Тож у кожному кейсі наявні риси, притаманні Україні й потенційно може бути реалізований.

Приклад відбудови Японії не буде розглянутий через те, що до війни країна перебувала в інших умовах розвитку й не мала схожих із Україною проблем, а зараз це одна з найпотужніших високотехнологічних економік світу. Досвід Токіо схожий із Сеулом, але останній є більш релевантним для Києва. Приклади відбудови в Сьєрра-Леоне, Руанді та Іраку з цієї ж причини не будуть ілюструватися в цій роботі.

Контент-аналіз буде використовуватися для вивчення офіційних документів з сайту Європейської Комісії, Конгресу США, Верховної Ради України, Кабінету міністрів України, Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку України, а також промов політиків. Метод інтерв'ю застосовуватиметься з метою збирання актуальної інформації від чинних посадовців, долучених до переговорних партнерів із міжнародними партнерами.

Оскільки в цій роботі ми будемо розглядати питання відбудови, для початку необхідно звернутися до тлумачення основних понять. Аналізуючи повоєнну відбудову в міжнародних документах (Резолюції Ради Безпеки ООН (Резолюція 1483 (2003), Дейтонські угоди (1995), Потсдамська угода (1945), Оновлена оцінка потреб України на відновлення та відбудову (2023) використовують наступні англійські назви: "reconstruction", recovery та restoration. Тож варто розглянути відмінність між цими поняттями. Згідно з Кембриджським словником, терміни "відновлення", "реконструкція" і "реставрація" представляють різні етапи й процеси в загальних зусиллях з відновлення. Кожна фаза відіграє ключову роль у комплексному відновленні постраждалих громад та інфраструктури.

Відновлення (recovery) - це всеосяжний процес повернення громади або регіону до нормального стану або стану, який існував до катастрофи, після значної руйнівної події або кризи. Він передбачає багатогранний підхід, спрямований на подолання соціальних, економічних, фізичних і психологічних наслідків катастрофи. Основною метою відновлення є відбудова та зміцнення громад,

інфраструктури та систем для підвищення стійкості до майбутніх катастроф (Walter, 1995).

Ключові характеристики етапу відновлення включають:

Цілісний підхід: Відновлення охоплює різні аспекти життя громади, включаючи житло, інфраструктуру, економіку, охорону здоров'я, освіту та соціальні послуги.

Довгострокова спрямованість: Зусилля з відновлення виходять за рамки негайної допомоги та реабілітаційних заходів і часто тривають місяцями або роками, поки громади працюють над повним відновленням.

Залучення громади: Успішне відновлення вимагає активного залучення та співпраці між державними установами, неприбутковими організаціями, суб'єктами приватного сектору та членами постраждалих громад.

Розбудова стійкості: Ініціативи з відновлення спрямовані не лише на відновлення втраченого, а й на впровадження заходів, які зменшують майбутні ризики та підвищують стійкість громади (Polcarová, 2020).

Реконструкція (reconstruction) - це особливий етап у ширшому процесі відновлення, який зосереджується на фізичному відновленні інфраструктури, будинків, громадських об'єктів та інших структур, пошкоджених або зруйнованих внаслідок катастрофи. Вона передбачає систематичну оцінку, планування, розробку та реалізацію будівельних проєктів, спрямованих на відновлення основних послуг і зручностей на постраждалих територіях.

Ключові особливості етапу реконструкції включають:

Оцінка та планування: Відновлення починається з комплексної оцінки збитків і детального планування для визначення пріоритетності проєктів та ефективного розподілу ресурсів.

Відновлення інфраструктури: Зусилля з реконструкції охоплюють ремонт, заміну або модернізацію доріг, мостів, інженерних комунікацій, шкіл, лікарень та інших об'єктів критичної інфраструктури.

Будівельні норми й стандарти: Проекти реконструкції часто включають оновлені будівельні норми та стандарти стійкості для підвищення структурної цілісності та стійкості до стихійних лих.

Державно-приватне партнерство: Співпраця між державними установами, приватними підрядниками, донорами та міжнародними організаціями має важливе значення для фінансування та реалізації масштабних проектів реконструкції (Kreimer, 1998, 6-8).

Реставрація (Restoration) - це процес повернення природного середовища, екосистем і об'єктів культурної спадщини до стану, який існував до катастрофи, або оптимізація їхньої екологічної та історичної цінності. Хоча зусилля з відновлення можуть перетинатися з заходами з відбудови та реконструкції, вони, як правило, зосереджені на збереженні біорізноманіття, екологічного балансу та культурної спадщини.

Ключові аспекти етапу реставрації включають:

Екологічну реабілітацію: Зусилля з реставрації включають відновлення поселень, лісовідновлення, реабілітацію водно-болотних угідь та інші заходи для сприяння відновленню довкілля та збереженню біорізноманіття.

Збереження культурної спадщини: На додаток до природних ландшафтів, реставрація може включати збереження та реставрацію історичних будівель, пам'ятників, археологічних об'єктів та культурних артефактів, пошкоджених катастрофою.

Сталі практики: Проекти з реставрації часто наголошують на сталому управлінні земельними ресурсами, використанні відновлюваних ресурсів та управлінні громадою для забезпечення довгострокових екологічних і культурних переваг.

Участь громади: Залучення місцевих громад до відновлювальних робіт сприяє формуванню почуття відповідальності, екологічній освіті та підвищенню стійкості екосистем і об'єктів культурної спадщини (Tommaso, 2016).

Таким чином, хоча відновлення, реконструкція та реставрація передбачають зусилля, спрямовані на усунення пошкоджень або втрат, вони відрізняються за

своїм обсягом, цілями та підходами. Відновлення фокусується на поверненні до стабільності, реконструкція передбачає відбудову та потенційне поліпшення початкового стану, тоді як реставрація має на меті збереження та повернення до початкового стану або умов.

1.2. Міжнародні принципи організації відбудови постраждалих від війни територій

У світовій практиці постконфліктна розбудова миру охоплює діяльність, що здійснюється після виконання зобов'язань та/або нав'язаних умов миру. Досвід останніх років також змусив Організацію Об'єднаних Націй як ніколи раніше зосередитися на розбудові миру - зусиллях, спрямованих на зменшення ризику виходу країни з конфлікту або його рецидиву шляхом зміцнення національного потенціалу для врегулювання конфліктів, а також на закладення основ сталого миру та розвитку (UN, 2000).

Побудова тривалого миру в розорених війною суспільствах є одним з найскладніших викликів для глобального миру і безпеки. Розбудова миру вимагає сталої міжнародної підтримки національних зусиль у найширшому спектрі діяльності - моніторинг припинення вогню, демобілізація та реінтеграція комбатантів, сприяння поверненню біженців та переміщених осіб, допомога в організації та моніторингу виборів нового уряду, підтримка реформування сектору правосуддя та безпеки, посилення захисту прав людини та сприяння примиренню після минулих звірств.

У зв'язку з цим в ООН виділяють щонайменше п'ять компонентів постконфліктної розбудови миру, за допомогою яких ці завдання можуть бути досягнуті.

Перший - це роззброєння, демобілізація та реінтеграція (РДР) комбатантів з метою демілітаризації суспільства й стримування демонополізації насильства з боку держави.

Другий - це постконфліктна відбудова, яка наголошує на відновленні фізичної інфраструктури в соціально-економічній, політичній та безпековій

сферах. Вона також передбачає відновлення держави (режимів та управління) йі численні та одночасні реформи політики, економіки, державно-суспільних (соціальних) відносин, системи правосуддя та сектору безпеки.

Третій - це примирення, яке визначається як трансформація відносин на різних рівнях суспільства через переговори та правосуддя в формі амністій, судових процесів, забезпечення покарання та прав людини. Четвертий компонент - гуманітарне забезпечення, що передбачає надання широкого спектру екстрених послуг і допомоги людям під час розбудови миру, охоплюючи захист і розселення біженців, внутрішньо переміщених осіб, а також екстрену продовольчу допомогу.

Останній компонент - соціальна реінженерія, яка має на меті довгострокову трансформацію конфліктних відносин, зменшення насильницьких складових, що спрямована на розвиток ідентичностей (UN, 2010).

Схожим алгоритмом користувалися після завершення війни в Югославії (Council of Europe, 2012). Там посилилася присутність контингенту НАТО, що було обумовлено необхідністю реалізовувати військові та правові аспекти Вашингтонської (1994), Дейтонських (1995), Куманівської військово-технічної (1999), Охридської мирних угод (2001); провести роззброєння всіх учасників воєн; контролювати внутрішню ситуацію у сфері безпеки у колишніх югославських республіках.

Всього на території Боснії і Герцеговини, Косово, Македонії та Хорватії було розгорнуто декілька місій НАТО, які діяли під егідою ООН. Одним із напрямків діяльності Альянсу була реалізація таких аспектів мирних угод як проведення операцій із і) демілітаризації, ii) розмінування територій республік, iii) створення поліцейських органів. Розглянемо ці процеси більш детально.

У межах демілітаризації наголос робився на негайне роззброєння всіх воєнізованих формувань, виведення будь-якого виду озброєння з територій, які підлягали передачі тій чи іншій стороні, зосередження збройних сил держав у місцях для воєнної техніки.

Через значне розповсюдження незареєстрованої зброї серед населення, заходи із роззброєння проводилися регулярно. В Косово вилучення незаконно

придбаної та незареєстрованої зброї проводилось щомісяця, починаючи від червня 1999 р. Внаслідок цих заходів кількість злочинів на етнічній та релігійній основі скоротилась, але повністю дана проблема вирішена не була. Це було пов'язано із відсутністю стабільної системи безпеки та атмосфери довіри, особливо в Боснії і Герцеговині та Косово (UN, 1996).

Процес розмінування Косово був другим важливим елементом розбудови миру. За підрахунками експертів ООН територія Західних Балкан на початку 2010-х рр. була однією з найбільш замінованих у Європі. Знищення мін було важливим для налагодження життя місцевих мешканців і повернення біженців та переселенців (UN, 2013).

Відродження правової системи стало окремим напрямком роботи миротворців НАТО, яка разом із іншими державними інституціями була фактично повністю знищена в Боснії і Герцеговині та Косово в часи воєнних конфліктів. Особливо це стосувалось організації національних збройних та поліцейських сил, як головних інструментів підтримки спокою, пошуку воєнних злочинців, правопорядку та безпеки в державах. З метою усунення проявів міжетнічної агресії до Корпусу захисту Косова набиралися представники албанського населення та представники національних меншин, зокрема й сербської.

Вибори, що є важливим елементом відновлення порозуміння в зруйнованому війною суспільстві, потребують тривалої підготовки, гарантій безпеки та спокою. Забезпечення цих завдань було покладено на військовослужбовців НАТО. Поруч із цим вони охороняли політичних діячів, які перебували із візитами в регіон Західних Балкан. А також самостійно проводили моніторинг у сфері прав людини. При цьому активно співпрацювали з правозахисними організаціями міжнародного та місцевого рівня. Вони допомагали офісу Верховного комісара ООН в справах біженців та МК "Червоного хреста" організувати ознайомчі та тривалі візити біженців та переміщених осіб до місць колишнього проживання і цвинтарів.

Мандат усіх місій НАТО в республіках колишньої Югославії передбачав обов'язкову співпрацю із Міжнародним трибуналом щодо колишньої Югославії, особливо в питаннях пошуку, арешту та видачі воєнних злочинців (НАТО, 2001).

Отже, як бачимо з практики повоєнного відновлення колишніх країн Югославії, перед тим як проводити фізичну відбудову, необхідно виконати низку факторів. Переважна більшість із них стосується гарантування безпеки, відновлення легітимного державного ладу на деокупованих територіях, покарання злочинців та забезпечення нормальних умов для життя людей і повернення біженців.

Розгляньмо повоєнне відновлення на Західному березі річки Йордан та в Газі, реалізованого Європейським банком реконструкції та розвитку. Ці зусилля є яскравим прикладом складнощів, пов'язаних з відбудовою після конфлікту. Сюди входять такі питання, як політична нестабільність, проблеми безпеки, пошкодження інфраструктури та соціально-економічні виклики. А участь ЄБРР підкреслює важливість участі світових інституцій у післявоєнній відбудові. У такий спосіб можна дослідити ефективність міжнародних організацій у координації та реалізації проектів реконструкції.

Програма ЄБРР розпочалася 1998 року з комплексного стратегічного дослідження палестинської економіки на прохання партнерів по багатосторонній Близькосхідній мирній ініціативі. Потім Банк розробив програму державних витрат Сектору Газі. Було затверджено виділення 12 кредитів на реконструкцію та 1 грант. Банк також керував двома великими проектами багатосторонніх донорських трастових фондів.

Центральна роль Банку полягала в координації діяльності донорів. Це впливає з мандату, наданого Банку палестинцями, ізраїльтянами та донорами на визначення параметрів програми допомоги. Значний успіх зусиль донорів із поточної бюджетної підтримки, головним із яких став Фонд Холста, що управляється Банком. Це спільний трастовий фонд, яким керує Палестинська адміністрація під наглядом "агента" Світового банку на місцях - міжнародної аудиторської фірми, відповідальної за передінспекційну перевірку. Політичне лідерство Спеціального комітету з питань зв'язку в поєднанні з досвідом Банку у сфері трастових фондів ЄБРР виявилися привабливими для донорів. Об'єднання коштів сприяло швидкості та гнучкості: крім того, що вони відігравали важливу

роль у підтримці палестинської адміністрації 1994-96 року, Фонд Холста профінансував значну програму створення робочих місць у 1996 та 1997 роках, що допомогло пом'якшити важкі наслідки закриття кордонів.

Перша фаза допомоги ЄБРР також включала невеликі за обсягом, але помітні заходи з відновлення інфраструктури. Майже 1 000 проєктів, що фінансуються Банком, завершено. З часом акцент програми змістився на середньострокову політику та роботу з інституційної розбудови. Створено нові покоління проєктів на підтримку розвитку приватного сектору, людських ресурсів та системного подолання бідності. Крім цього, відбулася структурна реорганізація Банку з метою підвищення ефективності роботи на Західному березі річки Йордан та в Секторі Гази. Відсутність у палестинців спроможності до реалізації проєктів у поєднанні з мінливою і непередбачуваною політичною ситуацією створили значні труднощі в управлінні програмою Банку з Вашингтона. Як наслідок, у 1993-94 роках реалізація програми відставала від графіка. Виконання завдань здійснюється або невеликим, тісно згуртованим відділом, що складається з чотирьох старших співробітників (двоє з яких працюють у штаб-квартирі), або підрозділами управління секторів. Завдяки такому розмежуванню та у відповідь на потребу в оперативності, керівники завдань отримали значну автономію і відреагували на це скороченням часу на підготовку та витрат на нові операції.

Швидке реагування світової спільноти на країни, що виходять із конфлікту, має вирішальне значення для забезпечення та зміцнення початкового мирного процесу, запобігання відродженню насильства та створення основи для довгострокової реконструкції. Діяльність із відбудови на ранніх стадіях - це маломасштабні заходи, які можна здійснити відносно швидко - здебільшого агентствами ООН або недержавними організаціями чи в партнерстві з ними. Маломасштабні заходи на цьому етапі, окрім того, що вони є відповіддю на нагальні потреби на ранніх стадіях переходу від конфлікту, можуть виконувати функцію пілотних заходів, які сприятимуть накопиченню досвіду для розробки подальших, більш масштабних програм (World Bank, 1998).

Заходи, що проводяться владою постраждалої країни на цьому етапі, включають планування і підготовку до широкомасштабної програми реконструкції для забезпечення ефективного і своєчасного реагування, коли можливе проведення більш масштабних операцій. Вид діяльності залежатиме від обставин у країні і може змінюватися з часом, коли накопичуватиметься більше досвіду роботи в постконфліктних ситуаціях. Таке початкове оперативне втручання пов'язане зі значними ризиками. Щоб їх зменшити, необхідна участь усіх сторін конфлікту в прийнятті рішень.

Діяльність на ранніх стадіях реконструкції згідно зі Світовим банком може охоплювати таке:

1. Детальне планування та підготовка проєкту;
2. Терміновий ремонт життєво важливих об'єктів, таких як школи, медичні центри, санітарна інфраструктури та житла, щоб допомогти біженцям і переміщеним особам, які повертаються, а також постраждалим громадам; будівництво елементарних комунікаційних і транспортних об'єктів;
3. Пілотні проєкти, спрямовані на розвиток та тестування методів для подальшої розширеної реконструкції;
4. Розмінування (негайне фінансування установ, що займаються розмінуванням, а також розмінування ключових об'єктів інфраструктури задля повернення біженців), широкомасштабне розмінування швидше за все відбудеться пізніше;
5. Демобілізація, включаючи реінтеграцію колишніх комбатантів (планування; підготовка, наприклад, оцінка потреб; і невеликі заходи з негайної демобілізації, такі як навчання і мікрофінансування);
6. Розробка систем соціального захисту в постконфліктній ситуації з урахуванням змін у демографічній структурі та структурі домогосподарств - наприклад, збільшення домогосподарств, очолюваних жінками;

7. Схеми кредитування малих та мікропідприємств для відновлення виробництва та сприяння зайнятості;
8. Схеми сприяння зайнятості через відновлення інфраструктури та маломасштабного будівництва або реконструкції ("соціальні фонди");
9. Початкові та поточні витрати нової адміністрації, технічна допомога у відновленні спроможності центральних та місцевих органів влади;
10. Планування та реалізація програм зі створення умов для реінтеграції населення, переміщеного внаслідок конфлікту (World Bank, 1998).

Там, де дозволяють умови безпеки та є згода уряду, широка підтримка може включати фізичну реконструкцію, економічне відновлення, інституційну розбудову та соціальну реінтеграцію, в тому числі за активної участі самих громад у розробці та впровадженні заходів. У деяких країнах заходи можуть бути спрямовані лише на певні регіони, де рівень насильства знизився. У всіх випадках програми, розроблені для відновлення, не можуть бути реалізовані ізольовано. Розробка та реалізація постконфліктної відбудови, навіть якщо вона зосереджена на конкретному регіоні країни, повинна, наскільки це можливо, інтегрувати наявні програми розвитку (USAID, 2009).

Постконфліктна реконструкція в тому вигляді, в якому вона розуміється і практикується, покликана лише відновити інституційну базу держави і гарантувати стабільність режиму, що перебуває при владі. Мабуть, не випадково постконфліктна реконструкція іноді розглядається як початок і кінець миротворчості, а виконання ключових завдань реконструкції (реформування) часто сигналізує про вихід ключових акторів миротворчості - багатонаціональних сил і міжнародних неурядових організацій та агенцій з розвитку.

Компонент постконфліктного відновлення є стрижнем сучасної концепції та практики розбудови миру. Загалом, це "відбудова соціально-економічної структури суспільства і відновлення сприятливих умов для функціонування суспільства в мирний час, включаючи систему управління й верховенства права. Вона передбачає реформи в політичному, економічному, безпековому та судовому секторах. Політична реконструкція передбачає перегляд або розробку нових

інституцій, проведення виборів із метою створення правової основи для внутрішньої та міжнародної легітимності режимів, а також заснування або реанімацію допоміжних інститутів (парламенту, політичних партій, громадянського суспільства, груп тиску тощо). Постконфліктні політичні реформи мають тенденцію бути обтяженими спробами подальшого розмежування держави (уряду) шляхом скорочення обсягу, масштабу та участі уряду в економіці, а також стимулювання появи сильного громадянського суспільства, яке б протистояло державі та "охороняло" її. Більшість постконфліктних політичних реконструкцій ґрунтується на переформатуванні відносин між державою і суспільством через зміну ролей і повноважень відповідно до ліберальної моделі сильної держави і сильного суспільства.

Компонент економічної реконструкції передбачає спроби модернізувати та стимулювати економічне зростання, очолюване приватним сектором, шляхом реструктуризації державного (макроекономічного) зростання, очолюваного приватним сектором, шляхом реструктуризації державних (макроекономічних) фінансів через фіскальну та бюджетну політику (стелі видатків), монетарні та інфляційні цілі, регулювання та інфляційних цілей, регулювання валютного курсу, заощаджень, інвестицій та торгової політики. валютного курсу, заощаджень, інвестицій та торговельної політики. Крім того, соціально-економічні реформи підкреслюються ліберальними цінностями вільної торгівлі, необмеженої ринкової конкуренції та обмеженим рівнем участі держави поза межами регулювання в економічних процесах.

Питання та реформи, що розглядаються, часто є чіткими умовами для отримання зовнішньої фінансової допомоги, включаючи списання боргів, фінансування для відновлення інфраструктури, розбудови інституційної спроможності, а іноді й прямих іноземних інвестицій. Реформа сектору безпеки, як правило, передбачає перепрофілювання збройних сил через структурну і нормативну переорієнтацію (переосмислення безпеки та інституціоналізацію демократичного духу, спрямовану на посилення цивільного нагляду за суб'єктами безпеки - демократизацію безпеки).

У постконфліктній реконструкції Dr Michael Brzoska виділяється три ключові елементи реформи сектору безпеки, які включають роззброєння, демобілізацію та реінтеграція (РДР); створення нових інституцій сектору безпеки та запобігання відродженню репресивних органів державної безпеки, схильних до втручання в політику, економіку та суспільство; розбудова підзвітних, ефективних та дієвих сил безпеки. Компонент судової реформи та реформування системи правосуддя передбачає відновлення фізичної інфраструктури та процесів відправлення правосуддя, як правило, під керівництвом третіх країн через їхні агенції з розвитку. Він також передбачає впровадження транснаціональних процесів правосуддя шляхом створення міжнародних кримінальних судів і трибуналів з воєнних злочинів для переслідування ймовірних порушень прав людини у воєнний час. У деяких постконфліктних контекстах акцент робиться на комісіях правди і примирення (ТСК), а не на переслідуванні воєнних злочинців. Правозахисні групи та неурядові організації, особливо члени міжнародної спільноти надають підтримку і довіру процесам транснаціонального правосуддя.

Таким чином, міжнародні принципи повоєнної відбудови обов'язково мають містити елемент безпеки. Його гарантування можливе за допомогою міжнародних інституцій, таких як НАТО та ООН. Важливим компонентом є розмінування та т.зв. *fast recovery*, тобто відбудова нагально необхідної інфраструктури. Наступний етап про економічний добробут. Це залучення грантів, кредитів і приватних інвестицій задля стабілізації та забезпечення зростання економіки, відродження ринку праці та повернення біженців. І останнім етапом є довгострокове функціонування держави. Тобто втілення ліберальних і демократичних реформ з метою стійкості державного управління. Відбудова у світовій практиці рідко відбувається без залучення міжнародних організацій, на кшталт ООН, МВФ, Світового банку тощо, а також західних суспільств.

1.3. План Маршалла як еталон надання допомоги для повоєнної відбудови країн

План Маршалла - це перелік певних економічних стратегій та реформ, які допомогли зміцнити Західну Європу після Другої світової війни. Він також допоміг зробити Сполучені Штати лідером "вільного світу".

Під час Другої світової війни Сполучені Штати і Радянський Союз воювали разом як союзники проти нацистської Німеччини. Коли війна закінчилася, радянські війська окупували більшу частину Східної та Центральної Європи. Комуністичні уряди, союзники Радянського Союзу, незабаром встановили контроль над цією територією.

Воєнний союз між Радянським Союзом і Сполученими Штатами закінчувався. Починався новий період конфлікту, відомий як Холодна війна. У січні 1947 року президент США Гаррі Трумен призначив нового державного секретаря - Джорджа Маршалла. Він був кадровим військовим і очолював армію під час Другої світової війни.

Невдовзі після того, як Маршалл вступив на посаду, в Греції виникла криза. Під час війни Греція була окупована. Дві групи опору боролися з нацистами. Одна підтримувала грецьку монархію. Інша була комуністичною. Після звільнення від німців комуністи відмовилися приєднатися до нового уряду й підняли повстання проти монархії. Британські війська придушили повстання. 1946 року спалахнуло нове повстання. 1947-го британці оголосили, що більше не можуть дозволити собі надавати військову та фінансову підтримку Греції.

Маршалл зрозумів, що лише Сполучені Штати економічно спроможні надати допомогу Греції. Війна спустошила економіки інших країн. Згодом президент Трумен звернувся до Конгресу і попросив \$400 млн на економічну допомогу для Греції та її сусідньої Туреччини. Він оголосив те, що стало відомим як "Доктрина Трумена".

Політикою Сполучених Штатів має бути підтримка вільних народів, які чинять опір спробам підкорення озброєними меншинами або тиску ззовні.

Ідея втілення плану Маршалла зародилася 1946 року. Тоді в журналі *Foreign Affairs* з'явилася стаття "X", у якій переповідався зміст телеграми з Москви від спеціаліста Державного департаменту США з питань Росії Джорджа Кеннана. Він описував, як Америка може стримувати експансіоністські прагнення радянської Росії.

“Головним елементом будь-якої політики Сполучених Штатів щодо Радянського Союзу має бути довгострокове, терпляче, але тверде і пильне стримування російських експансивних тенденцій. Російські лідери швидко використовують прояви слабкості. З цих причин неодмінною умовою успішного ведення справ з Росією є те, щоб іноземний уряд завжди залишався холоднокривним і зібраним, а його вимоги до російської політики висувалися таким чином, щоб залишати можливість для виконання, яке не надто шкодило б російському престижу.

Зрозуміло, що Сполучені Штати не можуть розраховувати в осяжному майбутньому на політичну близькість з радянським режимом. Вони повинні продовжувати розглядати Радянський Союз як суперника, а не партнера на політичній арені. Вона повинна продовжувати очікувати, що радянська політика відображатиме не абстрактну любов до миру і стабільності, не реальну віру в можливість постійного щасливого співіснування соціалістичного і капіталістичного світів, а скоріше обережний, наполегливий тиск, спрямований на підірив і послаблення будь-якого суперницького впливу і суперницької влади.

На протипагу цьому, Росія, на відміну від західного світу в цілому, все ще залишається набагато слабшою стороною, радянська політика є дуже гнучкою, а радянське суспільство цілком може містити недоліки, які з часом послаблять його загальний потенціал. Це саме по собі давало б підстави Сполученим Штатам з достатньою впевненістю розпочати політику твердого стримування, спрямовану на те, щоб протистояти росіянам незмінною контрсилою в кожній точці, де вони виявляють ознаки зазіхань на інтереси мирного і стабільного світу” (Kennan, 1947).

Тож у США створили робочу групу з планування, яка мала оцінити, чи зможуть європейські країни протистояти радянській експансії. У висновку йшлося, що війна залишила Європу в жахливому економічному стані:

- Багато людей, які пережили війну, були безпритульними, голодними й безробітними.

- Висока інфляція знижувала заробітну платню в працездатного населення.

- Заводи, залізниці, мости, електростанції та системи водопостачання були пошкоджені або зруйновані.

- Фермери страждали від засухи. Вони намагалися продавати свою продукцію на ринках, але містяни не могли її собі дозволити.

- Торгівля і потік капіталу, необхідного для фінансування реконструкції, були перервані.

Очільник робочої групи Кеннан рекомендував Сполученим Штатам допомогти відновити "економічне здоров'я та енергію європейського суспільства". Він розглядав це не лише як гуманітарну допомогу, а також як найефективніший спосіб боротьби з комунізмом у Європі. Він вважав, що європейські країни, яким надходить американська допомога, повинні діяти як економічна одиниця, так само, як це робили 13 колоній після Американської революції. Зрештою, він стверджував, що відбудована Європа буде корисною Сполученим Штатам, оскільки їхню фабричну та фермерську продукцію знову купуватимуть. Що ще важливіше, економічно сильна Європа зупинить поширення комунізму.

5 червня 1947 року держсекретар Маршалл виступив із промовою в Гарвардському університеті, де описав становище у Європі на той час.

“Сполучені Штати повинні зробити все, що в наших силах, щоб сприяти поверненню нормального економічного здоров'я в світі, без якого не може бути політичної стабільності і гарантованого миру. Наша політика спрямована не проти якоїсь країни чи доктрини, а проти голоду, бідності, відчаю і хаосу. Її метою має бути відродження працюючої економіки у світі, щоб уможливити появу політичних і соціальних умов, в яких можуть існувати вільні інституції. Така допомога не повинна надаватися частинами в міру розвитку різних кризових ситуацій. Будь-яка

допомога, яку США може надати в майбутньому, має бути лікуванням, а не просто полегшенням страждань.

Однак перш ніж уряд Сполучених Штатів зможе просунути у своїх зусиллях, спрямованих на полегшення ситуації і надання допомоги на шляху до відновлення, між країнами Європи має бути досягнута згода відповідно до вимог ситуації, а також щодо того, яку роль відіграватимуть самі ці країни. Для цього уряду США не було б ні доречно, ані ефективно взяти на себе зобов'язання в односторонньому порядку розробити програму, покликану поставити Європу на ноги в економічному плані. Ініціатива повинна виходити від Європи. Наша роль має полягати в дружній допомозі в розробці та подальшій підтримці такої програми, наскільки це буде практично можливо для нас. Програма має бути спільною, узгодженою з низкою, якщо не з усіма європейськими країнами” (Marshall, 1947).

Європейці під час консультацій із американцями заявили, що їм потрібно \$19 млрд на реалізацію Плану Маршалла (Kostrzewa, 1989).

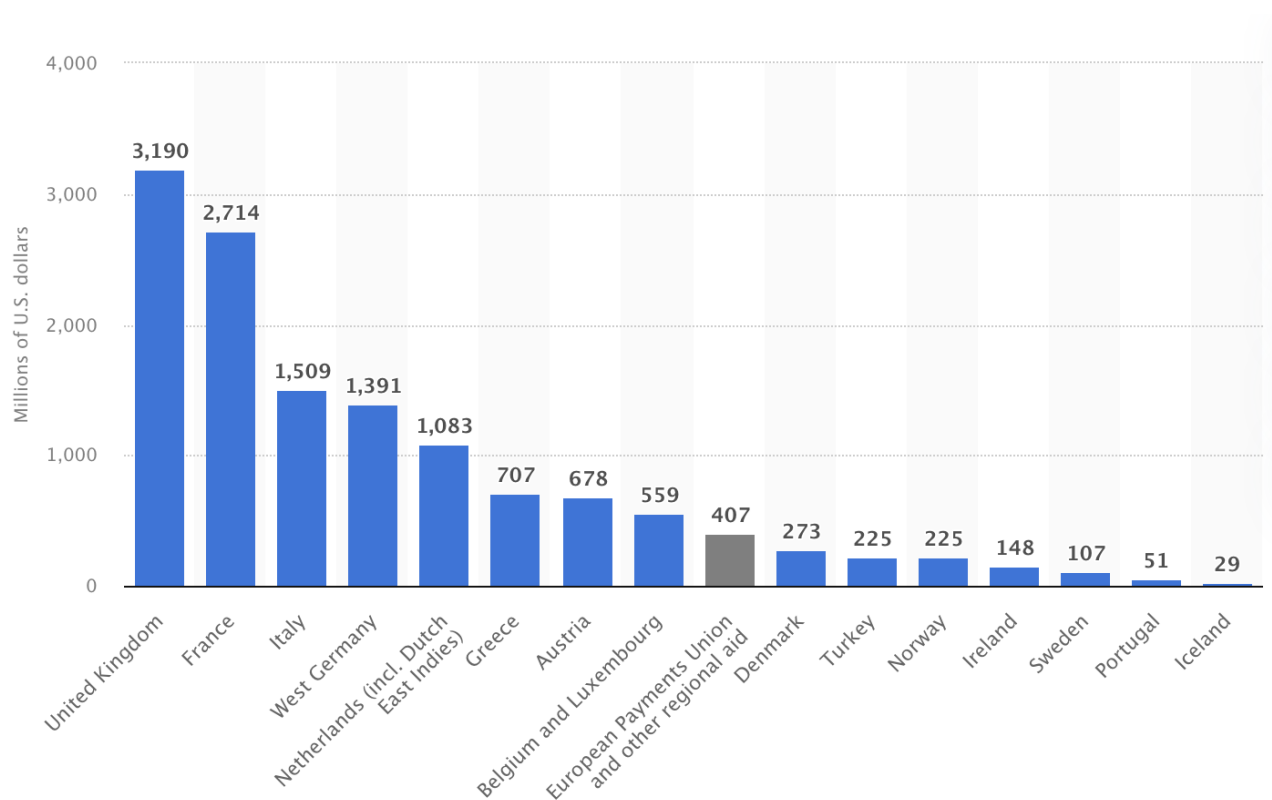
У листопаді 1947 року президент Трумен скликав спеціальну сесію Конгресу, щоб попросити негайної допомоги для Франції, Італії та Австрії. Потім він подав основний запит на фінансування Плану в розмірі \$17 млрд на чотири роки.

Конгрес швидко схвалив надання надзвичайної допомоги Франції, Італії та Австрії. Потім законодавці ухвалили Закон про економічну співпрацю 1948 року, який фінансував План Маршалла на дещо нижчому рівні, ніж просив Трумен. Протягом наступних чотирьох років Сполучені Штати надали понад \$13 млрд допомоги 16 західноєвропейським країнам, зокрема Західній Німеччині. (Це понад \$100 млрд на сьогоднішній день).

Оцінки сум, витрачених за Планом Маршалла, коливаються від \$10,3 млрд до \$13,6 млрд. Розбіжності можна пояснити різними показниками тривалості програми та включенням фінансування з суміжних програм, які відбувалися одночасно з Програмою відновлення Європи (ПВЄ). Таблиця 1 містить одну з оцінок коштів, виділених на ПВЄ (до червня 1951 року і без урахування проміжного фінансування), і перелічує джерела цих коштів. У таблиці 2

перераховані країни-реципієнти й подано оцінку, зроблену на основі даних Агентства США з міжнародного розвитку, сум, отриманих в рамках програми розвитку США, суми, отримані на той час. Згідно з цією оцінкою, найбільшими одержувачами допомоги за Планом Маршалла були Велика Британія (приблизно 25% від загальної суми допомоги, наданої окремим країнам), Франція (21%), Західна Німеччина (11%), Італія (12%) та Нідерланди (8%).

Малюнок 1. Розподіл допомоги за Програмою відновлення Європи (план Маршалла) за країнами з 1948 по 1952 рік (O'Neill, 2024)

Основною метою Плану Маршалла, згідно з Законом про економічне співробітництво, полягала в тому, щоб забезпечити "індивідуальної свободи, вільних інститутів і справжньої незалежності" шляхом відновлення "здорових економічних умов". У 1948-1951 роках План Маршалла Маршалла була спроба реалізувати кілька економічних стратегій і реформ, спрямованих на відновлення Західної стратегій і реформ для відбудови Західної Європи. Він мав на меті

- задовольнити нагальні потреби в їжі, медикаментах та житлі
- збільшити промислове та сільськогосподарське виробництва шляхом швидкої відбудови заводів, фабрик, залізниць

залізниць, мостів тощо

- побороти інфляцію та встановити фінансову стабільність.

- створити спільний ринок, вільний від національних торговельних бар'єрів (State Department, 1948).

Частина допомоги за Планом Маршалла надавалася як технічна допомога. Адміністрація економічного співробітництва США організувала надання технічної допомоги та залучення радників від американських компаній, банків, фермерських організацій та профспілок. Консультативні групи працювали над вдосконаленням європейського виробництва, бізнес-організації та відносин між роботодавцями та відносин між працівниками та керівництвом.

Більшість допомоги надходила у вигляді грошових грантів або кредитів (\$11,8 млрд). Європейці використовували ці гроші для купівлі товарів першої необхідності, такі як пшениця та олія, а також на реконструкцію заводів і житла.

Європейці вирішили, як розділити американську американську допомогу між 16 країнами. Іноді вони не погоджувалися щодо того, скільки кожна з них має отримати. Сполучені Штати постійно тиснули на них, щоб вони піти на компроміс і “колективно використати” допомогу для відбудови Європи в цілому (Constitutional Rights Foundation).

22 вересня 1945 Комітет європейського економічного співробітництва представив американському уряду доповідь, в якій викладено чотирирічну програму економічного відновлення країн-учасниць та Західної Німеччини, що базується на чотирьох основних напрямках діяльності:

1. потужні виробничі зусилля, спрямовані в цілому на відновлення сільськогосподарського виробництва до довоєнного рівня та підняття промислового виробництва до рівня, дещо вищого, ніж у 1938 році

2. створення та підтримки внутрішньої фінансової стабільності;

3. створення постійної організації та досягнення зростаючого економічного співробітництва між країнами-учасницями у сферах виробництва, розробки ресурсів, торгівлі, транспорту та пересування людей;

4. спроба вирішити проблему дефіциту долара в кожній країні-учасниці, головним чином за рахунок розширення експорту.

У звіті оцінювалися потреби в імпорті з неєвропейських джерел і чисті платіжні баланси протягом прогнозованого чотирирічного періоду. Найбільші потреби в імпорті, в порядку зростання, були пов'язані з продовольством, кормами і добривами; промисловим, енергетичним і транспортним обладнанням; нафтопродуктами і вугіллям; а також залізом і сталлю. Розрахунковий платіжний баланс країн-учасниць, їхніх залежних територій та Західної Німеччини показав чистий дефіцит платіжного балансу зі Сполученими Штатами та іншими країнами Західної півкулі на загальну суму \$8,0 млрд у 1948 році, \$6,35 млрд у 1949 році, \$4,65 млрд у 1950 році та \$3,3 млрд у 1951 році.

На підтвердження добросовісності своїх намірів країни-учасниці включили до звіту низку зобов'язань. Для того, щоб забезпечити виконання програми відновлення, 16 країн-учасниць зобов'язуються об'єднати свої зусилля і запрошують інші європейські країни приєднатися до них у роботі з цією метою.

Зокрема, кожна країна зобов'язується:

- розвивати своє виробництво, найповніше і найефективніше використовуючи наявні виробничі потужності та всю наявну робочу силу;

- модернізувати своє обладнання і транспорт, щоб робота ставала продуктивнішою, умови праці поліпшувалися, а рівень життя всіх народів Європи підвищувався;

- застосовувати всі необхідні заходи, що призведуть до швидкого досягнення внутрішньої фінансової, монетарної та економічної стабільності при збереженні в кожній країні високого рівня зайнятості;

- співпрацювати один з одним і з країнами-однорумцями в усіх можливих заходах щодо зниження тарифів та інших бар'єрів, що перешкоджають розширенню торгівлі як між собою, так і з рештою світу ... ;

- поступово усувати перешкоди для вільного пересування людей в межах Європи;

Ці країни також зобов'язалися, що коли стабілізація буде повністю досягнута і зможе успішно підтримуватися, вони зроблять свої валюти конвертованими. Для досягнення вільнішого руху товарів вони також вирішили якнайшвидше скасувати обмеження, що перешкоджають їхній взаємній торгівлі, і прагнути, як між собою, так і з рештою світу, до міцної і збалансованої багатосторонньої торговельної системи.

Також у цьому контексті варто зазначити про вплив Радянського союзу на цей план. СРСР швидко визнав план Маршалла потенційною перешкодою для реалізації своїх цілей в Європі. Протягом десяти місяців від його створення до схвалення Конгресом Європейська програма відбудови стала "головною мішенню" у списку Кремля. Проти неї була спрямована вся зброя, окрім воєнної, у добре укомплектованому арсеналі радянського уряду. План Маршалла, так звучав радянський клич, був спрямований на підкорення Європи.

У другій половині 1947 року у Франції та Італії спалахнули страйки і заворушення, які були розпалені як "стихійний протест" проти американського капіталізму. І без того неспокійна вода була ще більше скаламучена в Греції та Туреччині. В Австрії пропаганда грала на страху перед остаточним поділом країни. Соціалістичні уряди задавалися питанням, чи не опиняться вони між суперечливими тисками з боку США та СРСР. У міру того, як продовольча ситуація в Європі погіршувалася, росіяни збільшували перешкоди для торгівлі між Сходом і Заходом. Росіяни посилили своє панування у Східній Німеччині, спробували створити Балканську федерацію і зміцнили свої стратегічні позиції по периметру Середземного моря.

Ці маневри бумерангом вдарили по Сполучених Штатах. 18 січня 1948 року газета "New York Times" опублікувала статтю під заголовком "Кремль, як завжди, приходить на допомогу Європейській програмі відновлення". Очікувалося, що нещодавні дії Росії, говорилося в статті, повинні були переконати Конгрес у необхідності програми.

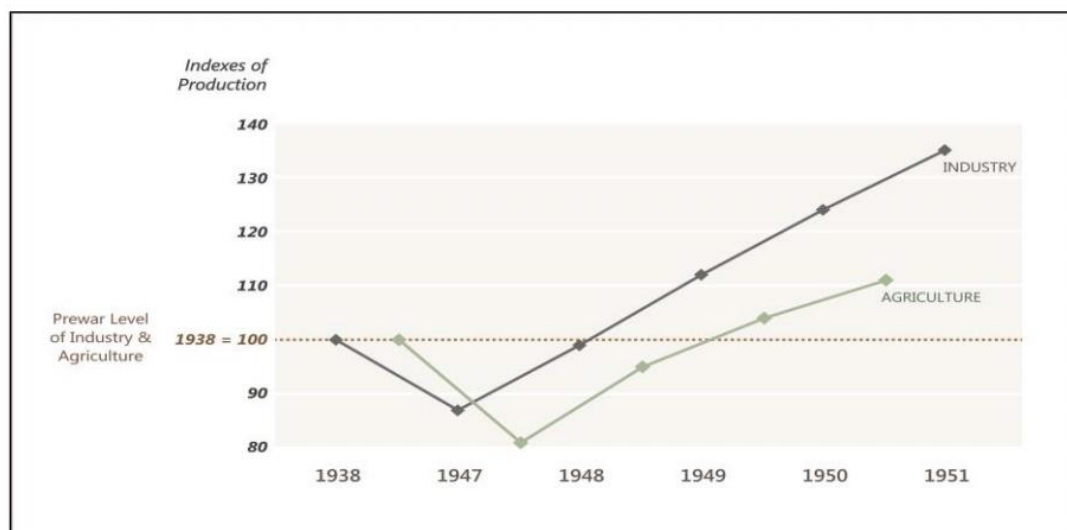
Радянською акцією, яка, перш за все, сприяла санкціонуванню Європейської програми відновлення, був переворот у Чехословаччині в середині лютого 1948

року. Цим агресивним кроком, який довго готувався, радянські правителі показали свою силу. Країни Західної Європи, незважаючи на своє вразливе становище, прискорили реалізацію своїх планів оборонного союзу та відновлення. У Сполучених Штатах Конгрес активізував роботу над законопроектом про економічне співробітництво.

Загальною метою Європейської програми відбудови було збільшення сукупного виробництва понад довоєнний (1938 р.) рівень на 30% у промисловості та на 15% у сільському господарстві. До кінця 1951 року промислове виробництво в усіх країнах було на 35% вищим за рівень 1938 року, що перевищило мету програми. Однак сукупне сільськогосподарське виробництво для споживання людиною було лише на 11% вищим за довоєнний рівень, і, враховуючи 25-мільйонний приріст населення за ці роки, Європа не могла прогодувати себе до 1951 року.

Якщо порівнювати з 1947 роком, то досягнення виглядають більш вражаючими. Промислове виробництво на кінець 1951 року було на 55% вищим, ніж лише чотирма роками раніше. Країни-учасниці збільшили сукупне сільськогосподарське виробництво майже на 37% за три врожайні роки після 1947-1948 років. Загальний середній ВВП зріс приблизно на 33% за чотири роки дії Плану Маршалла (Price, 1955).

Малюнок 2

Source: Brown and Opie, American Foreign Assistance, p. 249 and 253.

У доповіді Сенату 1948 року про надання дозволу на проведення ОПР зазначалося, що європейці поставили перед собою низку виробничих цілей, які, як зазначалося, “здаються оптимістичними для багатьох американських експертів” (U.S. Senate, 1948).

Економісти неодноразово підкреслювали, що Європейська програма відновлення була насамперед програмою інвестицій. До 1949-1950 років країни-учасниці значною мірою, хоча й не повністю, подолали величезні руйнування, спричинені війною, та велику заборгованість з ремонту та заміни обладнання. Загальний приріст промислового виробництва, що становив близько 10 відсотків у 1949-1950 роках порівняно з попереднім фінансовим роком, був дещо меншим, але темпи економічного зростання протягом цього дворічного періоду були безпрецедентними в Європі. Винятково висока частка ресурсів - значно більша, ніж у довоєнний період - спрямовувалася на інвестиції. Рівень безробіття був загалом низьким, серйозним він був лише в Італії, Німеччині та Бельгії, причому в останніх двох країнах його вдалося суттєво знизити. У Великій Британії, Норвегії та Швеції була повна зайнятість. Втрати робочого часу через виробничі конфлікти становили лише малу частку від того, що було після Першої світової війни. Для Західної Європи в цілому відновлення відбувалося набагато швидше, ніж у попередній повоєнний період.

У другому кварталі 1950 року промислове виробництво в країнах Східної Європи було приблизно на 18 відсотків вищим, ніж у 1938 році, і на 28 відсотків - ніж у першому кварталі 1948 року. Таким чином, воно зросло більш ніж на чверть за перші 2 з чвертю роки дії Плану Маршалла. Найбільша частина цього зростання була зареєстрована в Німеччині, де загальний обсяг промислового виробництва збільшився більш ніж удвічі, піднявшись з 41 до 90 відсотків від довоєнного рівня. Найбільше зростання порівняно з довоєнним рівнем відбулося в Норвегії (47%), Швеції та Данії (кожна на 69%), а також у Великій Британії (49%).

Видобуток вугілля знову наблизився до обсягів 1938 року; виробництво електроенергії зросло до 80% від довоєнного рівня. Загалом, зростання було більш вражаючим в обробній промисловості - наприклад, у виробництві текстилю та

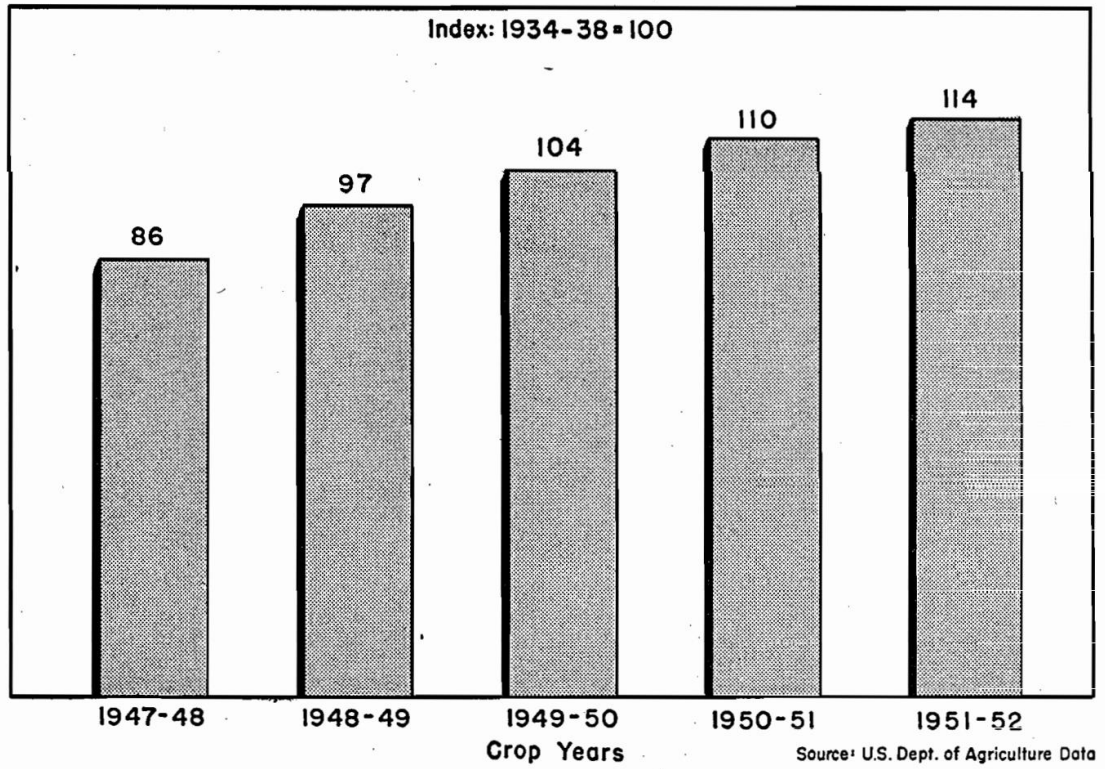
транспортних засобів, ніж у виробництві основних (базових) матеріалів. У більшості країн автовиробництво було повернуте до рівня 1938 року або навіть більше. Дефіцит продуктів харчування та сировини став набагато менш критичним.

Сільськогосподарська продукція, яка зазвичай повільно зростала, продемонструвала значне зростання. Після двох років виробництво зерна, м'яса, яєць і молочних продуктів зросло приблизно на третину порівняно з відносно низьким рівнем 1947 року, картоплі - на чверть, а цукру - майже наполовину. Очікувалося, що за сприятливої погоди і кращого постачання добрив, насіння та обладнання сільськогосподарське виробництво зросте ще на 7 відсотків у 1950 році - досягнувши довоєнного рівня загального врожаю, але не в розрахунку на душу населення через 10-відсоткове зростання населення.

Швидке зростання європейського виробництва протягом перших двох років відбудовчих зусиль відображало той факт, що в деяких аспектах легше відновити виробництво з аномально низького рівня, ніж підтримувати задані темпи зростання після досягнення попередніх рівнів. Подальший прогрес залежить не лише від темпів нових інвестицій, але й від підвищення продуктивності, а також від розміру та конкурентоспроможності захищених ринків.

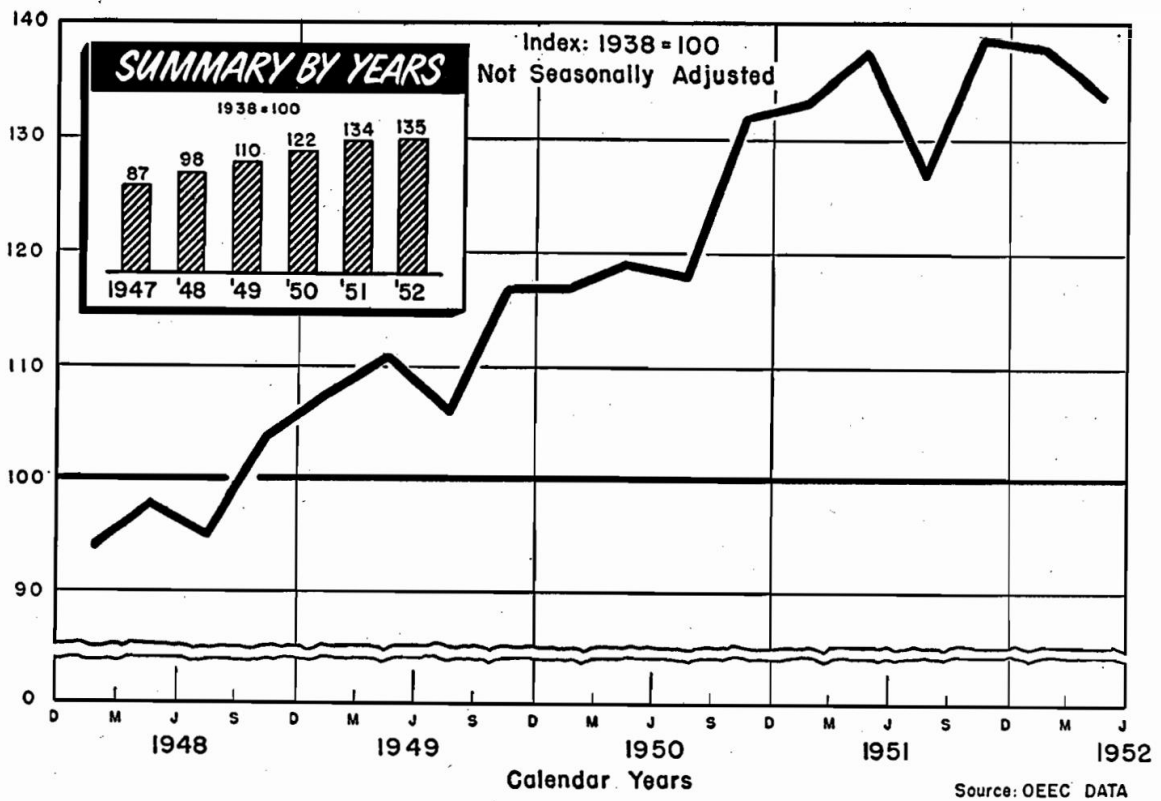
Для вимірювання продуктивності праці візьмемо статистичні дані ОЕСР, при цьому вважаючи рівень 1938 року як базу 100. Промислове виробництво на людину-рік в усіх країнах ОЕСР можна приблизно оцінити як 75 у 1946 році, 80 у 1947 році, 90 у 1948 році та 100 у 1949 році. Німеччина, Італія, Австрія і, ймовірно, Нідерланди в 1949 році ще не досягли своїх довоєнних стандартів продуктивності. Бельгія, Данія, Греція та Норвегія перебували приблизно на рівні 1938 року, тоді як у Франції, Ірландії, Швеції, Швейцарії, Туреччині та Великій Британії ці рівні були перевищені.

Малюнок 3

4. Production in OEEC countries. *Upper: Industrial production. Lower: Gross agricultural production.*

Малюнок 4

Деякі переваги Плану Маршалла складно піддати кількісній оцінці, а деякі - не були прямими цілями програми. Багато хто вважає, що роль Плану Маршалла у піднесенні морального духу в Європі була таким же великим внеском у запобігання комунізму і стимулювання зростання, як і будь-яка фінансова допомога. Як зазначив тодішній директор з планування політики Державного департаменту США Джордж Кеннан: “Психологічний успіх на початковому етапі був настільки вражаючим, що ми відчували, що психологічний ефект був на 4/5 досягнутий ще до того, як надійшли перші поставки”.

Сполучені Штати розглядали себе як модель для розвитку Європи, а окремі країни прирівнювали до американських штатів. Таким чином, американські лідери бачили здорову Європу як таку, в якій будуть усунуті торговельні обмеження та інші бар'єри для взаємодії, такі як неконвертованість валют. Європейська програма відновлення (ЄПВ) вимагала скоординованого планування відновлення і з цією метою було створено Організацію економічного співробітництва та розвитку (OECD).

Можливо, найбільшим стимулом для Сполучених Штатів у створенні Плану Маршалла було переконання, що економічні труднощі в Європі призведуть до політичної нестабільності і неминучого приходу до влади комуністичних урядів на всьому континенті. По суті, ЄПВ дозволив досягти економічного зростання і процвітання в Європі з меншими політичними і соціальними витратами. Планова допомога дозволила країнам-реципієнтам мати більше позитивне сальдо імпорту з меншим навантаженням на фінансову систему, ніж це було б в іншому випадку. Це уможливило більші інвестиції без відповідного зниження рівня життя і могло спричинити антиінфляційний ефект завдяки вимиванню купівельної спроможності через продаж імпортованих товарів допомоги, не збільшуючи імпорту товарів допомоги без збільшення пропозиції грошей. Виробничі аспекти Плану також допомогли зменшити голод серед населення. Споживання продуктів харчування на душу населення досягло довоєнного рівня 1951 року. У Західній Німеччині, економічно спустошеній і обложеної мільйонами біженців зі Сходу, кожен п'ятий будинок, збудований з 1948 року, отримав допомогу за Планом Маршалла.

Можливо, саме завдяки цій допомозі комунізм у Європі не зміг прийти до влади. За оцінками, сила комуністів у Західній Європі зменшилася майже на третину між 1946 і 1951 роками. На виборах 1951 року за прозахідні партії проголосувало 84% виборців.

Прихильники Плану Маршалла вважають, що його законодавство було вільним від більшості потенційних обмежень, яких прагнули приватні інтереси, що згодом з'явилися в програмах іноземної допомоги. Тим не менш, були введені обмеження, які були вигідні Сполученим Штатам і американському бізнесу зокрема.

Закупівля надлишкових товарів заохочувалася відповідно до законодавства Програми економічного відновлення, тоді як закупівля товарів, що є дефіцитними в США, не заохочувалася. Вимагалось, щоб надлишкові сільськогосподарські товари постачалися Сполученими Штатами. Зрештою, за оцінками, 70% європейських закупівель були витрачені в Сполучених Штатах. США. Типи товарів, що закуповувалися у США, включали продукти харчування (зерно, молочні продукти), бавовна, паливо, промислові бавовна, паливо, промислові та сировинні товари (залізо і сталь, алюміній, мідь, пиломатеріали), а також промислові та сільськогосподарські машини,) а також промислове та сільськогосподарське обладнання. Цукор і кольорові метали становили основну частину цукор і кольорові метали становили основну частину закупівель за межами Сполучених Штатів.

Престиж і сила США в Європі вже були сильними після Другої світової війни. Проте в деяких аспектах ця роль була значно посилена завдяки програмі "План Маршалла". Економічні відносини між приватним сектором США і Європою значно зросли в цей період як наслідок заохочення програмою збільшення експорту з Європи, а також грантів та кредитів на купівлю американських товарів. Балансова вартість американських інвестицій в Європі також значно зросла. Хоча План Маршалла виріс з визнання економічної взаємозалежності двох континентів, його реалізація значно посилювала усвідомлення цього факту. ОЄЕС, яка в 1961 році стала ОЕСР (Організацією економічного співробітництва та розвитку) зі Сполученими

Штатами, вистояла і стала форумом для обговорення економічних проблем, що становили взаємний інтерес. Нарешті, акт підтримки Європи з боку США і створення дипломатичних відносин, які зосереджувалися на економічних питаннях в ОЕСР, сприяли розвитку відносин, зосереджених на військових питаннях і питаннях безпеки. На думку Адміністратора ЄПВ Хоффмана, План Маршалла зробив можливим створення Атлантичного Альянсу (НАТО) (Price, 1955).

На момент завершення Плану Маршалла в 1951 році промислове виробництво в Західній Європі зросло на 40 відсотків порівняно з довоєнним рівнем. Обсяги торгівлі та експорту також значно перевищили довоєнні показники. Люди повернулися до роботи, і їхній рівень життя зростав. У політичному плані комуністичні партії повсюдно втратили вплив. Після Чехословаччини жодна європейська країна не впала в комунізм. Крім того, економічне відродження Західної Німеччини радше допомогло, ніж загрожувало її сусідам.

План Маршалла не вирішив усіх економічних проблем Європи. У 1951 році Західна Європа все ще імпортувала 30 відсотків свого продовольства. Інфляція залишалася проблемою в деяких країнах. Пропозиція Плану Маршалла про створення спільного ринку для Європи залишалася лише ідеєю. Національні торговельні бар'єри продовжували блокувати вільний потік товарів і послуг, який міг би знизити ціни. У наступні десятиліття європейці врешті-решт створили спільний ринок та інші інституції, які сьогодні складають Європейський Союз. Джордж Маршалл, професійний військовий, який надихнув відбудову Західної Європи, отримав Нобелівську премію миру в 1953 році. Інвестуючи в майбутнє Європи, Сполучені Штати розірвали цикл війн, які століттями переслідували цей континент. Таким чином, Сполучені Штати відійшли від свого традиційного ізоляціонізму і стали лідером вільного світу. Вінстон Черчилль назвав рішення Маршалла відбудувати Європу "найвищим рівнем державного управління".

Таким чином, розробка та втілення Плану Маршалла відіграли важливу позитивну роль для розвитку повоєнної Європи. Сполучені Штати надавали допомогу партнерам, висуваючи власні умови. Основною метою було сприяння економічному відновленню зруйнованої війною Європи шляхом надання

фінансової допомоги. Допомога залежала від того, чи будуть європейські країни спільно працювати над розробкою спільного плану економічного відновлення. Це сприяло співпраці та координації між європейськими країнами. Країни-реципієнти повинні були взяти на себе зобов'язання лібералізувати свою економіку і відкрити свої ринки для торгівлі, що сприяло б економічному зростанню і розвитку.

Сполучені Штати надали значну фінансову допомогу в вигляді грантів, кредитів і технічної експертизи для відновлення європейської інфраструктури, промисловості та сільського господарства. В рамках пакету допомоги особлива увага приділялася просуванню демократичних інститутів і принципів. Це включало підтримку політичної стабільності та зміцнення демократичного врядування в країнах-реципієнтах. План Маршалла вимагав укладення двосторонніх угод між Сполученими Штатами та країнами-реципієнтами, в яких визначалися умови надання допомоги для кожної конкретної країни.

Загалом План Маршалла мав на меті сприяти економічній стабільності, просувати демократію та запобігти поширенню комунізму в Європі після Другої світової війни. Він відіграв вирішальну роль у післявоєнному відновленні та відбудові Західної Європи.

Але деякі моменти в Плані Маршалла залишаються дискусійними. Америка перетворилася на лідера “вільного світу”, зокрема заснувавши НАТО. Проте певні мінуси цього проглядаються тільки після 2022 року. Як виявилось, більшість європейських країн так довго покладалися на США в питанні своєї безпеки, що опинилися не готові до бойових дій. І це розуміння прийшла лише з появою реального ризику військового нападу з боку Росії, які проявляються в погрозах представників політичної верхівки країни. Після втілення Плану Маршалла зокрема, європейські держави сфокусувалися на розвитку економіки більше, ніж на безпеці.

Також ця ініціатива була спрямована на країни Західної Європи, тоді як Східна залишилася у сфері впливу СРСР та не одержала такої допомоги. Дотепер присутній розрив у рівні життя громадян, наприклад, Німеччини та Болгарії, хоч обидві країни є членами ЄС. До того ж певний час реципієнти допомоги згідно з

Планом Маршалла залишалися залежними від зовнішнього донора, що могло спричинити відсутність мотивації досягати економічного успіху власними силами. Хоча План Маршалла надав негайну допомогу і допоміг відновити інфраструктуру в зруйнованій війною Європі, він втратив можливість для вирішення глибших структурних проблем, таких як нерівність у доходах, трудові права та соціальне забезпечення.

Незважаючи на цілком очевидні переваги для європейських країн, низку додаткових плюсів отримали й Сполучені Штати. Країна досягла значного економічного зростання завдяки двосторонній торгівлі з ними. До того ж Європа завдяки Плану Маршалла розвивалася, тоді як інші регіони не одержували такого фінансування, що могло призвести до нерівності в розвитку країн, наприклад, Азії та Африки.

Можливість забезпечення України схожою допомогою після війни є питанням дискусійним. На початку широкомасштабного вторгнення РФ ця тема широко обговорювалася в ЗМІ. Проте з часом, питання відійшло на другий план через більшу нагальність таких тем як збільшення поставок зброї, умов за яких можуть вестися переговори та розробки інновацій задля досягнення переваги на полі бою. Надання пакету допомоги Україні після завершення конфлікту на кшталт Плану Маршалла, безумовно, можливе, але це залежатиме від набору факторів.

Сполученим Штатам знадобиться політична воля, щоб ініціювати таку програму. Це передбачає зобов'язання з боку уряду та підтримку з боку політиків і громадськості. З огляду на те, що країна - глобальний лідер - не має спроможності для виділення військової допомоги Україні на поточний рік, то з реалізацією такої глобальної ініціативи Штати можуть не впоратися. До того ж це залежить і від того, хто очолить країну за результатами наступних президентських виборів.

Хоча План Маршалла був насамперед ініціативою США, він також мав підтримку інших західних країн. Аналогічно, будь-яка програма допомоги Україні, ймовірно, буде більш ефективною за умови міжнародної співпраці та підтримки з боку союзників і партнерів. Поки що маємо виділеної від ЄС допомоги в розмірі 50

млрд євро. Ця сума в рази менша від необхідної на відбудову, та голосування на саміті лідерів Союзу все одно проходило складно (Berretta, 2024).

Масштаб конфлікту і ступінь шкоди, завданої інфраструктурі, економіці та суспільству України, будуть вирішальними факторами у визначенні потреби в допомозі та її обсягу. Ефективність будь-якої програми допомоги також залежатиме від співпраці та відданості українського уряду впровадженню реформ, підвищенню прозорості та боротьбі з корупцією. У цьому аспекті помічним буде процес набуття Україною членства в ЄС. Під час фактичних переговорів про вступ Києву доведеться виконувати всі необхідні умови, головне, щоб влада залишалася відданою цій стратегічній меті.

Загалом, хоча надання пакету допомоги Україні після конфлікту на кшталт Плану Маршалла теоретично можливе, це вимагатиме значних політичних, фінансових і матеріально-технічних зобов'язань з боку США та їхніх союзників, а також співпраці з боку українського уряду.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ПЕРЕД УКРАЇНСЬКОЮ ВЛАДОЮ В ПРОЦЕСІ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ

2.1. Джерела залучення грошей для відбудови

Для початку втілення проєктів відбудови зруйнованої війною України необхідно проаналізувати, звідки потенційно надійти фінансування. Адже йдеться про значний обсяг коштів. У липні 2022 року український уряд ініціював проведення Міжнародної конференції з питань відновлення, представивши детальний план відбудови. Вже на той момент приблизний обсяг збитків сягав \$750 млрд. Про це під час свого виступу на конференції заявив прем'єр-міністр Денис Шмигаль (Шмигаль, 2022). Зважаючи на те, що бойові дії тривають досі й робити будь-які прогнози щодо їх завершення украй важко, очевидно, що майже через два роки ця сума тільки збільшилася. Тому з метою пошуку необхідної значної суми коштів, нам потрібно розглядати якомога більше джерел фінансування майбутньої відбудови.

Уже зараз можна передбачити, що пошук цих джерел буде далеко непростим. Згадаймо ухвалення Конгресом США \$61 млрд допомоги для України. Американські парламентарі мали проголосувати за відповідний законопроект до 1 жовтня, коли в цій країні починається фінансовий рік, але Палата представників, більшість у якій становлять республіканці, - остаточно підтримала його 20 квітня (Матвійчук, 2024). Понад пів року американські конгресмени не могли домовитися надати Україні допомогу, більш ніж удесятеро меншу, ніж та, що можливо знадобиться до відбудови.

У цьому контексті варто зазначити два, на нашу думку, важливі аспекти. По-перше, опозиція певних членів Палати представників Конгресу США від Республіканської партії ґрунтувалася на небажання нібито підживлювати воєнні дії (Greene, 2024). Можливо, така суто гуманітарна ініціатива відбудова знайде більше підтримки. Другий фактор стосується майбутніх президентських виборів у США. Станом на квітень 2024 року, згідно з опитуванням від Reuters/Ipsos близько 41%

американців повідомили, що проголосували б за Джо Байдена, якби вибори відбулися сьогодні, а за Дональда Трампа віддали б свій голос 37% (Lange, 2024). Тобто наразі колишній президент США має високі шанси стати чинним. Саме Трамп, на якого орієнтуються члени Республіканської партії, був проти законопроекту щодо допомоги Україні, як пише The New York Times (Edmondson, 2024). До того ж він є прихильником фінансування Києва в кредит (Samuels, 2024). Тому варто готуватися до такого варіанту, а також не покладатися значно на вклад Сполучених Штатів. Можливе президентство прихильника ізоляціанізму Дональда Трампа здатне принести невизначеність у питанні забезпечення фінансової допомоги для України.

Розглянемо ще одного стратегічного партнера - Європейський Союз. 1 лютого 2024 року під час саміту ЄС виділив €50 млрд для України прямої фінансової підтримки в бюджет. Але це питання було на порядку денному зустрічі лідерів у Брюсселі ще 14 грудня, але прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан наклав вето на це рішення. Тому в ЄС змушені були скликати позачерговий саміт. Брюссель пішов на поступки Орбану, глави держав і урядів країн-членів Союзу запровадили щорічний звіт Єврокомісії (ЄК) про реалізацію пакета допомоги; дебати на рівні лідерів про його імплементацію та право Європейської ради за два роки попросити ЄК запропонувати перегляд нового бюджету.

Отже, залучення іноземного фінансування - це нелегкий процес і необхідно створити потужну команду, яка буде опікуватися цим напрямком. Наразі функціонує Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури. За словами очільника органу Мустафи Найєма в інтерв'ю агентству "Інтерфакс-Україна", вони мають на меті створити прозору інституцію у сфері реалізації проєктів відновлення за міжнародними процедурами та можуть самостійно залучати гроші, яка стане опорою для всіх міжнародних фінансових інституцій у втіленні проєктів відновлення. По-перше, необхідно створити фонд критичного реагування задля негайної відбудови об'єктів інфраструктури. По-друге, спрощення процедур. На сьогодні залучення ресурсів супроводжується складними бюрократичними процедурами з обох боків (Гришина, 2023).

Основним джерелом фінансування майбутньої відбудови стане міжнародна допомога. Її можна розділити на кілька складових: двостороння, багатостороння співпраця з країнами та компаніями (як урядовими так і неурядовими), світові організації, гранти, пільгові кредити, іноземні інвестиції, позабюджетні внески приватних осіб і корпорацій.

Розгляньмо детальніше кожне з можливих джерел іноземної допомоги. Україна може залучати партнерські держави на основі двосторонньої (bilateral) співпраці. Такий механізм уже діє, наприклад, під час конференції з відбудови в Лондоні (21-22 червня 2023) Держсекретар США Ентоні Блінкен заявив, що Сполучені Штати нададуть Україні додаткові \$1,3 млрд фінансової допомоги (Blinken, 2023). Пізніше під час засідання уряду прем'єр-міністр Шмигаль назвав виділення цих коштів “першими кроками в напрямку фінансування відновлення України” (Шмигаль, 2023). До того ж допомога передбачається і в нещодавно проголосованому Палатою представників Конгресу США пакету допомоги. Законопроект передбачає виділення \$7,85 млрд у вигляді кредитів до 30 вересня 2025 року. Після листопада 2024 року президент США зможе списати 50% заборгованості за цими кредитами, а з 1 січня 2026 року - 100% за підтримки Конгресу (House of Representatives, 2024). Про це відомо з документа опублікованого на офіційному сайті Палати представників США. Народний депутат України та голова комітету Верховної Ради з питань фінансової, митної та податкової політики Данило Гетманцев в інтерв'ю для цієї дипломної роботи заявив, що уряд збирається ці гроші використати в тому числі в певній частині на потреби відбудови. Вони йдуть безпосередньо до державного бюджету та будуть прив'язані до певних “маяків”. Тобто умов, які потрібно виконати українському уряду задля їх одержання. Достеменно ці вимоги невідомі, адже станом на 22 квітня 2024 року законопроект остаточно не проголосований у США (Додаток 1).

У контексті двосторонньої співпраці з країнами-партнерами варто зазначити про таку ініціативу як “шефство над регіоном”. Коли певна країна зобов'язується очолити зусилля з відбудови певного регіону чи міста. Попередньо 14 країн повідомили про допомогу в майбутній відбудові (Колесніченко, 2023).

Малюнок 5

Наступною розглянемо багатосторонню (multilateral) допомогу, яка може включати підтримку від об'єднань країн, таких як Європейський Союз, Група семи (G7) чи Група двадцяти (G20). Данило Гетманцев у своєму коментарі зазначив, що Україна розглядає фонд від ЄС "The Ukraine Facility" як частину зусиль для фінансування відбудови. Його обсяг наразі €50 млрд на 4 роки, які надаватимуть в обмін на виконання реформ (Додаток 1).

Європейська комісія у зверненні до Парламенту, Ради та комітетів 2022 року повідомляла, що Союз готовий забезпечити значну частину загальних зусиль міжнародного співтовариства у відбудові України. Рамки внеску ЄС у відбудову України складатимуться з таких напрямків: спеціальний фонд "RebuildUkraine" та наявні програм ЄС. Європейська комісія додає, що навіть у поєднанні з внесками інших міжнародних партнерів ЄС має стратегічний інтерес у тому, щоб очолити зусилля з відновлення України. Водночас, масштабність і всеосяжний характер відбудови зруйнованої війною країни в поєднанні з підтримкою її європейського

шляху передбачають значні витрати на початковому етапі і передбачуваність такої підтримки в часі. Тож ЄК наголошує на пошуку нових додаткових джерел фінансування (European Commission, 2022).

Конкретних пропозицій щодо повоєнної відбудови України з боку “Групи Семи” не надходило. 8 листопада 2023 G7 на рівні Міністрів закордонних справ підписала комюніке про допомогу відновлювати українську економіку та не розмороження активів РФ, доки та не відшкодує збитки (G7, 2023).

Наступне джерело, про яке варто згадати - це фінансування від міжнародних інституцій, що надається в обмін на виконання умов. Це позики, гранти, кредити. Найбільшою є допомога Міжнародного валютного фонду. Угода України з МВФ про механізм розширеного фінансування (EFF) була схвалена 31 березня 2023 року. Тоді фонд зобов'язався забезпечити пакет міжнародної підтримки на \$122 млрд, загальний обсяг EFF на 2023-2027 роки - \$15,6 млрд (IMF, 2024). У 2024 році ця програма передбачає \$5,4 млрд бюджетної допомоги Україні, очікується залучення бюджетної підтримки обсягом \$4,5 млрд. Ця допомога супроводжується значним переліком реформ, який ми детально опишемо в згодом.

Інші міжнародні інституції теж надають фінансування Україні. За інформацією Данила Гетманцева, від Світового банку ми вже отримали \$1,5 млрд і планується ще один транш таким же обсягом. У межах Проєкту Світового банку “PEACE in Ukraine” Мінфін залучив грантів та позик на загальну суму \$19,5 млрд та €1,44 млрд, з них \$17,97 млрд - це гранти (Міністерство фінансів України, 2023). Загальна фінансова допомога, яку Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) надав Україні з початку повномасштабного вторгнення сягнула €1,7 млрд на фінансування першочергових видатків держбюджету.

Однак основним джерелом фінансування відбудови українська влада вважає репарації від Росії. Під час конференції з відбудови в Токіо Денис Шмигаль сказав, що “ми працюємо над їх конфіскацією”. Проте процес рухається повільно. Міжнародні партнери не поспішають їх передавати. Робоча група з питань російських еліт, довірених осіб та олігархів (REPO), створена “Групою семи”, виявила російські активи на близько \$280 млрд (G7, 2023). У ЄС зберігається \approx €260

млрд, 210 з яких заморожені у Бельгії та Люксембурзі. Про це повідомила заступниця міністра юстиції Ірина Мудра (Мудра, 2024).

Бельгія першою почала вживати заходів у цьому напрямку й, за словами прем'єр-міністра Александра де Кроо, заснувала спецфонд для підтримки України обсягом €1,7 млрд, які є оподаткуванням заморожених російських активів на території країни (Кроо, 2023). В лютому Рада ЄС вирішила, що центральні депозитарії блоку (Euroclear) повинні окремо враховувати та зберігати прибуток від активів, заморожених Центробанком РФ. Навіть у замороженому стані російські цінні папери та кошти приносять дохід через депозитні ставки. Рішення передбачає “можливе встановлення фінансового внеску” до бюджету ЄС, який буде направлений на підтримку України (European Council, 2024). В березні лідери ЄС під час саміту попередньо схвалили спрямування прибутків від російських активів Києву, проте деталі цього рішення ще належить розробити Раді (European Council, 2024). Враховуючи позицію Угорщини в питанні фінансування України можна припустити, що й тут можуть виникнути проблеми. Reuters пише, що заморожені російські активи можуть принести від €15 до €20 млрд прибутку до 2027 року (Strupczewski, 2024).

В ухваленому Палатою представників США законі щодо допомоги Україні також ідеться про можливість конфіскації активів РФ. Закон закладає їх використання, зокрема на відбудову та гуманітарну допомогу (House of Representatives, 2024). Втім поки не йдеться про пряме передавання цих грошей, їх, наприклад, можуть використати як заставу під кредит. У США заморожено всього \$5 млрд цих грошей (Калмиков, 2024). Канада ухвалила закон, який дозволяє конфіскацію державних і приватних активів, власники яких пов'язані з порушенням міжнародного права та прав людини (Єрмак, 2024).

Західні видання неодноразово писали, що передача російських активів державами, в яких поважають верховенство права, є складним юридичним питанням, яке створить потенційно спірний прецедент (Jones, 2024). До того ж заступник міністра закордонних справ РФ Сергій Рябков каже, що Кремль

розглядає варіант зниження дипломатичних відносин зі США в разі практичних заходів щодо конфіскації її активів” (Хрущов, 2024).

Яскравим прикладом того, як світ змусив агресора платити було створення Комісії ООН із компенсацій (ККООН), створена Радою Безпеки ООН після окупації Кувейту та поразки від військ США Саддама Хусейна у війні в Перській затоці. Постраждала сторона одержала частину доходів від майбутніх продажів іракської нафти, на яку багата ця країна (UN, 2022). Наразі застосувати такий же механізм проти РФ неможливо через її постійне членство в Раді безпеки ООН, очевидно, Москва відразу накладе вето на подібну резолюцію. Помічною може стати фундаментальна реформа Організації чи хоча б механізму функціонування Радбезу, або навіть заснування зовсім нової міжнародної організації, здатної забезпечувати мир у світі, як це відбулося після Другої світової. Зараз відсутні ознаки того, що світова спільнота готова до цього.

Наприкінці 2023 року Єврокомісія оголосила про оновлення Директиви щодо посилення механізмів кримінальної конфіскації. Пропонується розширити перелік злочинів, за які у ЄС передбачена конфіскація активів, на торгівлю зброєю, шахрайство і обхід санкцій. А також вирішили оновити Директиву про визначення кримінальних правопорушень і покарань за порушення санкцій ЄС. Юридична радниця Transparency International Ukraine Наталія Січевлюк вважає, що в разі ухвалення обох Директив визнання злочином обхід або спробу обійти накладені на росіян і російські компанії санкції - відкриється безпечний шлях конфіскації їхніх активів (Січевлюк, 2024).

Відбудова може фінансуватися позабюджетними внесками фізичних та юридичних осіб. Наразі такий інструмент репрезентує платформа “United24”, завдяки якій на квітень 2024 року назбирали понад \$647 млн (UNITED24, 2024). Данило Гетманцев говорить, що окрім цього є програми, які фінансуються донорами, але не до кінця формалізовані. Відбудова буде фінансуватися і з державного бюджету, це може бути ефективним інструментом в разі значного економічного зростання після війни та вступу в ЄС і НАТО, що усуне проблему безпеки. Та наразі половина бюджету витрачається на оборону, а більшість

фінансування (76%) мають залучити за кордоном (Верховна Рада України, 2024). Данило Гетманцев сподівається, що ми також будемо використовувати внутрішні джерела, які на сьогодні представлені тіньовою економікою. “Десь 500-600 млрд грн у нас щороку в тіні в податках. Це стратегічна ціль і це те, що є в нашому розпорядженні” (Додаток 1).

Тепер, коли Україна набула офіційного статусу на вступ до ЄС, ми можемо повноцінно користуватися фінансовими інструментами. Через Інструмент допомоги на етапі підготовки до вступу (IPA) ЄС підтримує реформи в регіоні розширення. На період 2021-2027 рр. бюджет становить €14,162 млрд. Йдеться про верховенство права (15%); належне врядування (17%); зелений порядок денний (42%); конкурентоспроможність (22%); територіальне та транскордонне співробітництво (4%). За попередній період (IPA II 2014-2020) найбільшим одержувачем допомоги за цією програмою стала Туреччина - €3,19 млрд (European Commission), ВВП якої за 2021 рік в 4 рази перевищувало ВВП України (World Bank).

Передвступні інструменти фінансування в ЄС є не надто значними, порівняно з величезними потребами України, проте певні потреби можливо закрити завдяки ним. Київ може стати найбільшим бенефіціаром цієї допомоги або одним із найбільших завдяки площі та кількості населення.

Вже після вступу країни в ЄС фінансування збільшується в рази. Європейські структурні та інвестиційні фонди призначені для подолання розриву між найбагатшими та найбіднішими членами. У 2014-2020 роках вивільнили загальний обсяг інвестицій у розмірі €731 млрд. До структурних фондів належить: соціальний, сільськогосподарський фонд, фонд регіонального розвитку, згуртування, морського та рибного господарства (European Commission, 2023).

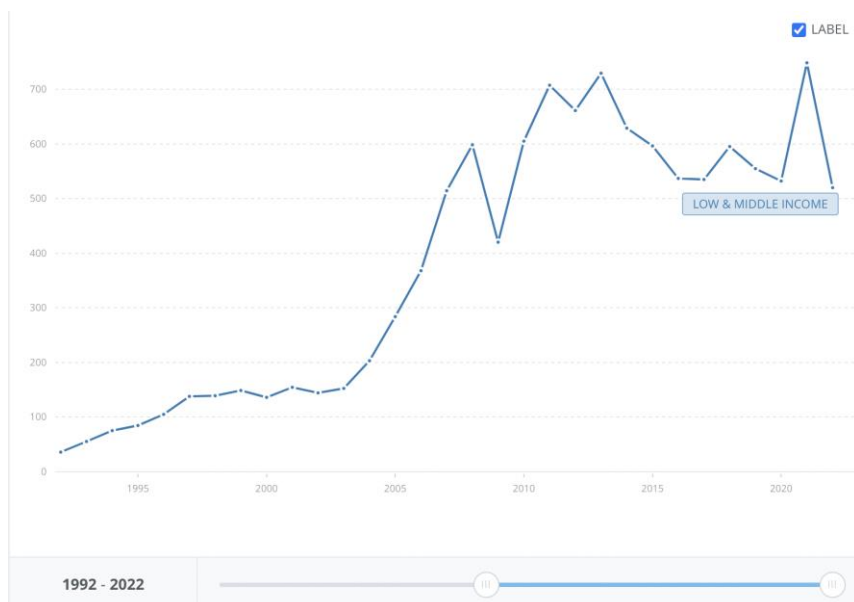
Україна може стати найбільшим одержувачем фінансування через Структурні фонди ЄС, адже має найбільшу у Європі площу, але найнижче ВВП серед країн-членів. DW пише, що згідно з внутрішнім дослідженням Євроради, прийом усіх кандидатів обійшовся б ЄС у €256 млрд, а Україна отримала б протягом семи років €186 млрд, не рахуючи витрат на відновлення (Зіна, 2024).

Усі згадані єврофонди дуже допомогли як додатковий ресурс для модернізації. Україні варто максимально лобювати збереження всіх наявних правил надання фінансової допомоги з боку ЄС. Попереду багато роботи, адже це означатиме, що найбідніші нинішні члени отримуватимуть менше, а найбагатші - платитимуть більше. Варто враховувати також, що значне фінансування вимагає істотних реформ і тільки-но з'являться ознаки відкату - потік грошей негайно призупинять, що відбувається з Польщею та Угорщиною.

Кандидат економічних наук Євген Степанюк у своїй статті для “Економічної правди” пише, що джерелом фінансування може стати внутрішній ринок державного боргу. Надлишок ліквідності та помірна вартість фондування дозволяють банкам з мінімальним ризиком отримувати високий у гривні та в іноземній валюті (Степанюк, 2022).

Вагомим джерелом повинні стати прямі іноземні інвестиції. Адже враховуючи вищенаведену інформацію та вже виділені кошти, українській владі може бути вкрай важко залучити в країн-партнерів або через міжнародні організації всі необхідні на відбудову фінансові ресурси, тобто сотні млрд доларів. У 2022 році (найновіші дані від Світового банку) країни з низьким і середнім рівнем доходу залучили ПІІ на суму майже \$520 млрд, що стало зменшенням (імовірно, через пандемію коронавірусу) після пікового за останні 30 років 2021-го - \$748,41 млрд (ООН, 2022).

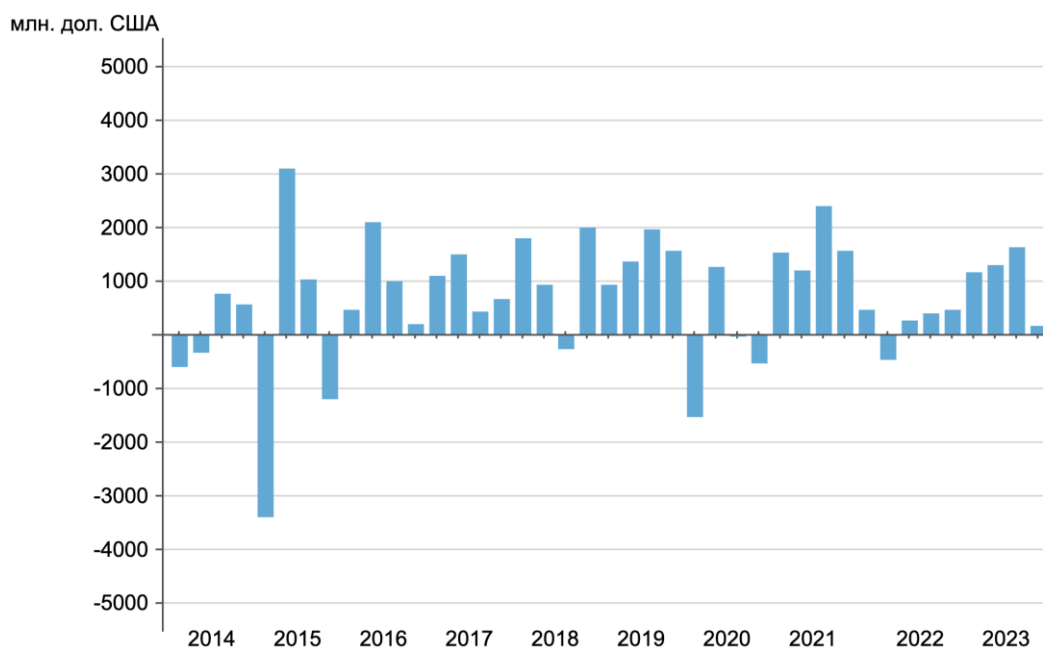
Малюнок 6. Прямі іноземні інвестиції, чистий приплив (ПБ, поточний долар США) – низький і середній дохід (World Bank)

Саме приватні інвестиції, а не міжнародна допомога, в основному фінансували відновлення згідно з Планом Маршалла. Й економіка Європи запрацювали тоді, коли почала розвиватися міжнародна торгівля (RAND, 2024).

В цьому аспекті спостерігається позитивний тренд. - пише “Економічна правда”. Після провалу в обсягу ПІ 2022 року, ситуація торік мала тенденцію до покращення. 2023 року обсяги прямих іноземних інвестицій в Україну навіть перевищували показники відносно мирних 2016-2017 років, міжнародні компанії інвестують завдяки високим прибуткам унаслідок низької конкуренції (Вінокуров, 2024).

Малюнок 7. Щоквартальний графік надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за останні 10 років (НБУ)

Таким чином існує досить велика кількість потенційних джерел фінансування відбудови України. Всі перераховані інструменти можливо й потрібно максимально залучати. В багатьох випадках уряд уже активно їх використовує, залучаючи кошти на різноманітні потреби. Водночас реальність така, що переконувати партнерів надавати фінансування стає все важче і ця тенденція продовжуватиметься. Данило Гетманцев заявив, що влада розуміє, що допомога скоротиться у 2025 році. Є багато проблемних моментів і основний з них, наскільки українська влада буде віддана втілювати реформи, які часто є умовою надання грошей. Так чи інакше здебільшого це залежатиме від доброї волі партнерів.

2.2. Оцінка висунутих міжнародних ініціатив із повоєнної відбудови України

Однією з перших ще на початку квітня 2022 року свій план відбудови висунула британська організація Centre for Economic Policy Research. У підготовці документа брали участь українські, та закордонні експерти. Вони визначили складові відбудови:

Міжнародна допомога повинна включати наступні ключові елементи:

1.1 Допомога повинна бути швидкою, але умовною. “Розумна” умовність забезпечить ефективне використання міжнародної допомоги та прогрес України в

боротьбі з корупцією. Адміністратори допомоги будуть контролювати використання коштів, а Україна надає прозорість, необхідну для підтримки міжнародної підтримки своєї реконструкції. Умовність повинна базуватися на вимірюваних, перевірених результатах.

1.2 Гранти замість кредитів. Країна найімовірніше не зможе обслуговувати та повертати борги у найближчий час. Фокус на кредитах збільшить ризик кризи в майбутньому. Гранти становили 90% виплат за Планом Маршалла.

1.3 Допомога повинна адмініструватися самостійним агентством, що має зв'язки з ЄС або має авторизацію від нього, незалежним, але відповідальним перед мультинаціональними, двосторонніми та неурядовими донорами.

1.4 Україна найефективніше використовуватиме допомогу, коли вона буде відповідати інтересам України. Програми допомоги повинні бути відповідні кінцевим цілям України (наприклад, зменшення різниці у ВВП на душу населення в порівнянні з успішними економіками ЄС, набуття членства в ЄС).

Європейська інтеграція: Допомога повинна створювати стимули для України згідно з європейськими стандартами регулювання/права (включаючи антикорупційні механізми), щоб сприяти вільній торгівлі та ПШ. Успіх допомоги буде критично залежати від здатності України експортувати на ринки ЄС та інші ринки. Допомога повинна направляти Україну на шлях становлення членом ЄС. Інтеграція була б сигналом про довгострокове зобов'язання до ринкової демократії.

Модернізація: Реконструкція надає унікальну можливість підвищити продуктивність України, наблизити її до технологічного успіху, закласти основи для довгострокового зростання, тіснішої інтеграції України в глобальну економіку та зміцнення людського капіталу.

Втручання уряду: Ринки найімовірніше будуть функціонувати погано в постраждалій економіці. З обмеженими ресурсами та дисфункціональними ринками уряду необхідно втручатися у розподіл ресурсів, що породжує “координований капіталізм” принаймні на початкових етапах реконструкції. Україна буде зменшувати втручання уряду у середньостроковому та довгостроковому періоді, відповідно до процесу приєднання до ЄС.

Зменшення корупції.

Науковці пишуть, що через велику різноманітність джерел потенційної допомоги та складність процесу необхідно створити спеціалізовану агенцію, яка опікуватиметься реконструкцією. Зразком може стати Адміністрація економічного співробітництва (ЕСА), яка адмініструвала План Маршала та була агентством уряду США. Орган буде координувати джерела допомоги, використовувати їхню порівняльну перевагу та забезпечувати єдиного співрозмовника для України.

В роботі розглянуто й потенційні джерела допомоги. Крім уже згаданих у попередньому підрозділі йдеться про використання надходжень з російської нафти та газу (чого немає в жодному іншому плані). Європу називають провідною у координації допомоги та прийманні стратегічних рішень. А її адміністрування може здійснюватися через агентства з розвитку: USAID (США), SIDA (Швеція) чи ТІКА (Туреччина).

У своєму аналізі економісти зазначають, що повоєнна Україна більше нагадуватиме Європу після Другої світової війни, ніж Ірак/Афганістан (завдяки високоосвіченій робочій силі, функціонуючим інституціям, відносно малоїмовірному “ресурсному прокляттю”). Більшість біженців (понад 80%) повернуться після припинення військових дій (Becker, 2022).

Отже, цей план окреслює рамку, в якій може проводитися майбутня відбудова України та описує деякі ймовірні проблеми, як наприклад, відсутність готовності міжнародний партнерів спрямувати російські заморожені активи на зусилля з відношення. Проте цей план не містить достатньо конкретики - як переконати дружні країни вже зараз вкладати гроші в цей процес. Це природно зважаючи на те, що цей план розроблявся одним із перших.

Єврокомісія 2022 року презентувала своє бачення відбудови України та адаптації її економіки до ЄС під назвою “RebuildUkraine”, який передбачав зокрема утворення спеціального фінансового механізму. У плані відзначена провідна роль ЄС у відбудові, а також необхідність узгодити перелік реформ із євроінтеграційними процесами. Союз готовий забезпечити значну частину

відновлення. Вважають, що реконструкція повинна очолюватися українською владою в партнерстві з ЄС, іншими міжнародними організаціями.

“Ukraine reconstruction platform” має схвалити стратегічний план реконструкції та забезпечити відповідність наданої підтримки йому. Орган визначатиме пріоритетні напрямки фінансування, та конкретні проєкти, що їх реалізують, координуватиме джерела та їхнє призначення, інвестиційну підтримку, гарантії для інвестицій приватного сектору, акцент на конкретні сектори та відстеження прогресу в реалізації плану. Фонд “Відбудова України” повинен стати основним юридичним інструментом для підтримки шляхом комбінації грантів та позик, для плану. Він буде вбудований в бюджет ЄС. Додаткові гранти можуть бути профінансовані за рахунок додаткових внесків держав-членів (і третіх країн) до існуючих програм Союзу та позик (European Commission, 2022).

Цей план цілковито збігається зі стратегічним баченням України про вступ до ЄС і фактично обіцяє всіляко підтримувати його. Брюссель проявляє сильну позицію, заявляючи про готовність відігравати провідну роль у відбудові. Також із документа можна зробити висновок, що партнери поважають суверенітет Києва, оскільки готові створювати т.зв. “контрольовальне” агентство в співпраці з українською владою, на відміну від попереднього плану. Проте вже минуло два роки від презентації цієї концепції, але жодного руху до її реалізації непомітно. Принаймні в публічній площині.

Україна презентувала свій план відбудови в Лугано майже 2 роки тому. Данило Гетманцев сказав, що влада орієнтується на нього дотепер (Додаток 1). У цьому плані - опис більшості основних галузей економіки. Приблизна вартість його реалізації складає 750 млрд до 2032 року й передбачає реалізацію 850 проєктів. Понад половина грошей вимагатиме допомоги міжнародних партнерів, також розраховують на залучення заморожених за кордоном активів РФ. Окрім цього розглядають інвестиції у приватний сектор, платформу “United24”, кошти бюджету. Презентуючи план очільник уряду Денис Шмигаль, окреслив три види відбудови, на які орієнтується уряд:

- “тут і зараз” - критичне відновлення об'єктів інфраструктури, без яких неможливе комфортне життя людей, воно має відбуватися (і відбувається) під час бойових дій;
- “fast recovery” відбуватиметься відразу після завершення війни, влада вже розробила понад 1000 проєктів;

довгострокова трансформація стосується всіх сфер.

В уряді розглядають два підходи до відновлення. Регіональний (шефство), в якому партнери можуть принести свій досвід та розуміння як збудувати якісно нове середовище за найкращими стандартами. Другий - параметричний або галузевий. Якщо буде проводитися велика програма енергоефективності чи будівництво нового житла, то ці кампанії будуть ґрунтуватись на європейських параметрах. Це означатиме нову якість відновлення, зрозумілі правила гри для приватних інвесторів, яких ми хочемо залучити в ці програми та подальша інтеграція в ЄС. Окрім цього, український уряд має намір відкрити для координації Офіси відновлення.

План може бути скоригований залежно від різних обставин. Він ґрунтується на 15 національних програмах, які визначила ключовими Національна рада з відновлення України від наслідків війни, що працювала в 24 робочих групах. Зокрема, йдеться про:

- максимальну безпеку для людей та бізнесу;
- відновлення краще, ніж було, build back better principle;
- євроінтеграцію та відповідність критеріям кандидатства, а в найближчому майбутньому і членство;
- верховенство права, прозорість і підзвітність у відновленні;
- максимальне залучення зелених технологій (Шмигаль, 2022).

В українському баченні відбудови важливе місце відводиться національній безпеці. Планується гарантувати належний рівень витрат на оборону, самодостатній військово-промисловий комплекс, здатний виробляти зброю для самозахисту.

В цьому плані уряд надав перелік пріоритетних реформ, які планує імплементувати натомість. Ідеться про:

1. Прозорість публічних даних

- централізація та цифровізація публічних реєстрів, надання обмеженого доступу до цифрових реєстрів для підвищення прозорості та підзвітності;
- забезпечення фізичного та кіберзахисту.

2. Реформа верховенства права

- завершення перезапуску антикорупційної системи;
- виконання законодавчих актів щодо Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради правосуддя (виконано);
- реформа правоохоронних органів (СБУ, БЕБ).

3. Корпоративне управління

- упровадження нового законодавства про корпоративне управління;
- завершення корпоратизації державних підприємств;
- централізація функції управління державним багатством, створення Фонду національного добробуту;
- приватизація некритичних підприємств.

4. Реформа державної служби

5. Антимонопольний (National Recovery Council, 2022).

За даними анонімних джерел видання Bloomberg представники ЄС готові надати більшість загальної фінансової допомоги, обсяг якої може перевищити €500 млрд (Valero, 2022).

Вищенаведений план уже не може на 100% відповідати сучасним реаліям, оскільки розроблявся після пів року широкомасштабного вторгнення і зараз очевидно потребує коректив: збитки більші, деякі реформи виконані. Тож він потребує доопрацювання перед остаточною імплементацією. Джерела фінансування вибрані досить амбітні, адже як два роки тому, так і зараз немає публічних обговорень про конфіскацію російських заморожених активів, хоча українська влада й намагається закликати партнерів до рішучих дій у цьому

питанні. Тому передчасно покладатися на ці активи як основні в відбудові. Всі необхідні реформи прописані конкретно та детально, проте бракує “дорожньої карти” їх реалізації. Партнери роками підштовхують українську владу реформувати судову систему. Зрештою, тільки коли ця норма з'явилася в рекомендаціях Єврокомісії (European Commission, 2022) - питання зрушило з місця. Зроблено лише перший крок і попереду довгий шлях, на якому знадобиться стійка політична воля. Також план значною мірою прив'язаний до повноцінного вступу України в ЄС, що досі не є гарантованим і потребує значних зусиль. Автори не навели альтернативного сценарію, не відповівши на запитання: як діяти, якщо вступ до ЄС сповільниться або зупиниться взагалі; а якщо війна затягнеться на десятиліття? Таким чином, позитивним аспектом є презентація світові українського бачення відбудови, хоча низкою факторів аналітики знехтували.

У вересні 2022 року американський аналітичний центр “Німецький фонд Маршалла” (GMF) підготував свої рекомендації для країн-донорів, які планують відновлення України в дусі Плану Маршалла. На відміну від інших, цей план не передбачає, що ЄС очолить відновлення, оскільки Брюссель, на думку науковців, не має необхідної політичної і фінансової ваги. Натомість країни G7 мають стати на чолі. Разом з Україною “Сімка” повинна призначити координатора, який буде підтримувати зв'язок між українським урядом, МФО та членами G7. Він повинен створити робочу групу, яка б співпрацювала з Україною, розміщувалася та підтримувалася Європейською комісією, що відображало б зростаючу роль ЄС.

Аналітики вважають за необхідне підписання угоди між Києвом і G7, яка відобразить їхнє зобов'язання допомагати у відновленні та безпеці. США повинні взяти на себе безпекову складову, а інші решта - відновлення.

В аналітичному центрі пропонують механізм “страхування на випадок війни”, як перехідного етапу від воєнної економіки до членства в ЄС, для приватних іноземних інвесторів. Це розширена та суттєво субсидована версія страхування політичних ризиків або поліпшення умов кредитування на випадок порушення контрактів, експропріації, заворушень або війни.

У цьому плані окремо розглядають можливу роль Китаю в повоєнній відбудові, називаючи його як потенційним великим донором, так і, можливо, “троянським конем”. Пекін має фінансові ресурси і здатний швидко діяти, але гроші йдуть звідти зазвичай із шкідливими умовами. Автори документа вважають, що Китай найімовірніше захоче бути гравцем у відновленні, тому було б краще мати його як внутрішнього донора, а не зовнішнього й заохочувати спрямовувати свою допомогу через МФО.

Кандидатство України на вступ до ЄС передбачає, що ЄС має надавати основну частину економічної допомоги, тоді як інші донори поступово зменшуватимуть свою допомогу. Інструменти мають поєднувати прямі гранти з бюджету ЄС, кредити та гарантії країн-членів, довгострокові пільгові спільні кредити (Ganster, 2022).

На нашу думку, цей план від аналітичного центру “Німецький фонд Маршалла” прописаний дуже якісно та враховує максимальну кількість факторів впливу під час реалізації плану відбудови. Вперше окремо розглянута потенційна участь Китаю як глобального міжнародного гравця та її плюси й мінуси. Нестандартна рекомендація країнам “Групи семи” взяти на себе лідерство в відбудові. Вона має право життя зважаючи на те, що її членими є найбільші економіки світу, а з огляду на невелику кількість учасників, їм легше ухвалювати рішення, на відміну принаймні від ЄС. І останній показник - покладання відповідальності за безпекову складову на США. Це передбачає або вступ України в НАТО, або статус основного союзника поза НАТО (т.зв. “Ізраїльська” модель). При чому досвід показує, що є друге є менш ефективним, аніж перше. Та попри це, жодних ознак готовності з боку Америки надавати Україні цей статус, чи то просувати членство в Альянсі - немає. Навіть більше: саме США виступають категорично проти приєднання Києва до НАТО (Стефанішина, 2024).

Отже, в усіх розглянутих планах є спільні риси. Вони здебільшого стосуються неминучого вступу України до Європейського Союзу та втілення пов'язаних із цим процесом реформ. Тоді як альтернативних сценаріїв майже ніхто не розглядає. Лише один аналітичний центр (“Німецький фонд Маршалла”)

припускає відновлення бойових дій і пропонує інструмент залучення іноземних інвестицій незважаючи на це. На нашу думку, це дуже вірогідний сценарій, якщо проаналізувати розв'язані Росією війни за останні 20 років.

У всіх планах розглядають поетапне відновлення і погоджуються, що ці потреби коштуватимуть сотні млрд доларів, хоч і навести остаточну цифру неможливо, поки триває гаряча фаза війни. Всі науковці бачать Україну в майбутньому демократичною, суверенною та європейською. В питанні гарантування безпеки більшість покладаються на США та західний світ у цілому. Більшість із них розроблялися в рік початку повномасштабного вторгнення, тоді як зараз про відбудову ведеться мова все менше через складно ситуацію на полі бою. Та поки не підписано жодної угоди про припинення вогню, наведені плани мають лише теоретичний вигляд.

2.3. Умови фінансування проєктів із надання грошей відбудову

Основні донори допомоги Україні зазвичай надають фінансування разом із довгим переліком реформ, які потрібно зробити для продовження цієї допомоги. Оскільки ці гроші завжди були необхідні (а зараз особливо), вимоги доводиться виконувати.

Поглянемо на умови фінансування від ЄС “Ukraine facility”, обсягом €50 млрд на 4 роки. З цієї суми до €32 млрд орієнтовно виділено на підтримку реформ. На 2024-й рік планується траншів на €16 млрд, з них т.зв. “безумовне” фінансування складає €6 млрд, решта - “в обмін на реформи”, а також за умови підтримки та поваги до демократичних механізмів, як багатопартійна парламентська система; верховенство права; права людини, в т.ч. нацменшин.

Український план визначає 69 реформ та 10 завдань, розбитих на 146 якісних та кількісних індикаторів (European Commission, 2024).

Конкретні реформи наведені в Додатку до рішення Ради про затвердження Плану оцінки України. Всього на 2024-й рік запланований 31 крок. На другий квартал (1 квітня – 30 червня 2024) і третій (1 липня – 30 вересня 2024)

квартали по 9 і 13 реформ на четвертий (1 жовтня – 31 грудня 2024). До кінця червня необхідно реалізувати:

1. Прийняття стратегічного плану цифровізації Держмитної служби (виконано).
2. Затвердження бюджетної декларації на 2025-2027 роки (Мінфін отримав пропозиції).
3. Прийняття Плану заходів з реалізації Дорожньої карти реформування управління державними інвестиціями (виконано).
4. Призначення нового голови Національного агентства з питань запобігання корупції (виконано).
5. Набуття чинності законодавства про корпоративне управління державними підприємствами (закон підписаний Президентом).
6. Набуття чинності закону про перегляд правової бази Бюро економічної безпеки України (законопроект ухвалений у першому читанні, бізнес-асоціації зазначили, що він досі потребує доопрацювання) (Українська рада бізнесу, 2024).
7. Прийняття Комплексного національного енергетичного та кліматичного плану (Україна та ЄС почали обговорення НЕСР) (Міністерство економіки України, 2023).
8. Прийняття Стратегії теплової модернізації будівель до 2050 року та Плану дій (Стратегія схвалена урядом) (Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України, 2024).
9. Прийняття стратегічного документа про протимінну діяльність на період до 2033 року (схвалено урядом).

Малюнок 8. Перелік реформ за “Ukraine facility” на другий квартал 2024 року (European Commission)

Sequential number	Reform/Investment	Name of the step
2.2	C2.R1 Improved revenue management	Adoption of the strategic plan for the digitalisation of the State Customs Service
2.3	C2.R2 Improved public financial management	Approval of the Budget Declaration for 2025-2027
2.7	C2.R4 Improved public investment management	Adoption of the Action plan for the implementation of the Roadmap for reforming public investment management
4.2	C4.R1 Developing the institutional capacity of the anti-corruption infrastructure	Appointment of a new head of the National Agency on Corruption Prevention
6.2	C6.R2 Improved governance and management of state-owned enterprises	Entry into force of the legislation on corporate governance of state-owned enterprises
8.3	C8.R2 Reform of the Economic Security Bureau of Ukraine	Entry into force of the law on revising the legal basis of the Economic Security Bureau of Ukraine.
10.1	C10.R1 Integrated National Energy and Climate Plan	Adoption of the Integrated National Energy and Climate Plan
10.15	C10.R7 Improved energy efficiency in public buildings and improvement of public procurement procedures	Adoption of the Strategy for thermal modernisation of buildings until 2050 and the Action Plan
12.8	C12.R6 Demining of land and water areas	Adoption of the strategic document on Mine Action for the period up to 2033

Отже, завдання від ЄС для України на поточний квартал стосуються здебільшого схвалення планів і стратегій з метою середньо- та довгострокових реформ і Київ впевнено рухається по їх виконанню. 5 виконано повністю (55,6%), 2 потребують доопрацювання і 2 на початковому етапі. Цілком можливо завершити виконання за два місяці. Розгляньмо задачі на наступний квартал.

Малюнок 9. Перелік реформ за “Ukraine facility” на третій квартал 2024 року (European Commission)

Sequential number	Reform/Investment	Name of the step
4.1	C4.R1 Developing the institutional capacity of the anti-corruption infrastructure	Increased manpower for the Specialised Anti-Corruption Prosecutor's Office
4.4	C4.R2 Improving the legal framework for a more effective fight against corruption	Entry into force of the amended Criminal Code and of the Criminal Procedure Code
4.6	C4.R2 Improving the legal framework for a more effective fight against corruption	Adoption of an Action Plan for the implementation of the Asset Recovery Strategy for 2023-2025
7.6	C7.R6 Improved functioning of the labour market	Adoption of the Demographic Development Strategy for the period up to 2040
8.1	C8.R1 Improved regulatory environment	Adoption of the Action Plan on deregulation
9.5	C9.R3 Development and implementation of regional policy	Adoption of resolutions to amend the State Strategy for Regional Development for 2021-2027
10.8	C10.R3 Electricity market reform	Entry into force of the secondary legislation on the Regulation on Wholesale Energy Market Integrity and Transparency (REMIT) law
15.1	C15. R1 Prevention, reduction and control of industrial pollution	Entry into force of the legislation on prevention, reduction, and control of industrial pollution with partial application of provisions
15.10	C15.R6 Environmental Impact Assessment (EIA) and Strategic Environmental Assessment (SEA)	Development of a concept note defining the scope of deviations from the Environmental Impact Assessment (EIA) and Strategic Environmental Assessment (SEA) rules

1. Збільшення кількості працівників Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (відповідний закон проголосований).
2. Набуття чинності змінених Кримінального і Кримінального процесуального кодексів.
3. Прийняття Плану заходів щодо реалізації Стратегії повернення активів на 2023-2025 роки.
4. Прийняття Стратегії демографічного розвитку на період до 2040 року.
5. Прийняття Плану заходів із дерегуляції.
6. Прийняття постанов про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки.
7. Набуття чинності вторинного законодавства про регулювання цілісності та прозорості оптового енергетичного ринку (REMIT).
8. Набуття чинності законодавства про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення з частковим застосуванням положень.
9. Розробка концептуальної ноти, що визначає сферу відхилень від правил оцінки впливу на довкілля (EIA) та стратегічної екологічної оцінки (SEA).

У наступному кварталі серед вимог більше практичних кроків (4/9), ніж розробки стратегій і планів. Окрім того, в цій частині з'являються умови стратегічного планування, наприклад, демографічна стратегія періодом до 2040 року. Він розрахований до кінця поточного року, є найбільшим за кількістю завдання (13) і в ньому додаються реформи з “*acquis communautaire*”, тобто правової системи ЄС - зокрема, прийняття постанови про відновлення заходів ринкового нагляду та контролю нехарчової продукції, включаючи перевірку безпеки продукції відзначенко як гармонізація законодавства та стандартів із ЄС (European Commission, 2024).

Єврокомісія оцінює, що ці реформи мають потенціал для посилення зростання, підтримки макроекономічної стабільності, поліпшення фіскальної ситуації та підтримки подальшої інтеграції України з ЄС. Якщо все запропоноване буде повністю виконано, ВВП України може збільшитися на 6,2% до 2027 року і на 14,2% до 2040 року. Реалізація Плану також може призвести до скорочення боргу приблизно на 10 в.п. ВВП до 2033 року (European Commission, 2024).

Таким чином, із переліку реформ видно, наскільки системно ЄС підходить до формування переліку вимог для України. Вже на прикладі 2024 року бачимо реформи у сфері митниці та економіки (Бюро економічної безпеки), які були роками проблемними. Європейці надають частину суми на безумовній основі, проте більшість коштів - “в обмін на реформи”, що спонукає представників влади просуватися в перевтіленні країни на більш ефективну, навіть у надскладних військових обставинах. Із іншого боку такий механізм унеможлиблює нарікання на корумпованість України з боку деяких скептиків (як Угорщина та Словаччина). Така двостороння співпраця є взаємовигідною і найбільш ефективною в поточних умовах.

21 березня 2024 року Рада директорів МВФ схвалила третій огляд програми “Механізм розширеного фінансування” (EFF). Успішне завершення цього огляду передбачає виділення Україні траншу \approx \$880 млн до держбюджету та для підтримки міжнародних резервів. Досягнення успіху в цьому перегляді - ключова умова для отримання доступу до пакета підтримки в \$122 млрд. Україна виконала

всі структурні вимоги та більшість кількісних критеріїв ефективності (за винятком невиконання нижньої межі податкових надходжень, пов'язаного з блокуванням кордонів) (Національний банк України, 2024).

Допомога від МВФ надається в обмін на виконання конкретних структурних маяків. На цей рік їх передбачено 35. Термін виконання 21 минув, з них 17 виконано вчасно, а 4 - запізненням, на що також звертають увагу аудитори й це зазвичай негативно впливає на співпрацю. Розглянемо, що ще залишилося зробити Україні до кінця 2024 року (IMF, 2024).

Таблиця 2

№	Структурний показник	Сектор	Дедлайн
22	Розробити концептуальну записку щодо програми “5-7-9” з пропозиціями націлити її на малі та середні підприємства, поетапно відмовившись від участі великих компаній, посилити моніторинг та забезпечити належні гарантії.	Фіскальний	Кінець березня
23	Ухвалити новий закон про БЕБ із чітким мандатом та обсягом слідчих повноважень; створити правову основу для роботи БЕБ з погляду відбору керівництва та персоналу.	Фіскальний	Кінець червня
24	Підготувати оцінку ефективності податкових пільг для застосування єдиного підходу до реформи.	Фіскальний	Кінець липня
25	Визначити найбільші державні компанії, які серйозно постраждали від війни, та підготувати огляд потенційних фіскальних та квазіфіскальних витрат.	Фіскальний	Кінець вересня
26	Підготувати діагностичний огляд довоєнної політики та практики середньострокового бюджетного планування.	Фіскальний	Кінець жовтня
27	На основі результатів дорожньої	Фіскальний	Кінець грудня

	карти з розробки процедур РІМ (Protection Information Management) прийняти урядову постанову з планом дій та графіком, яка забезпечить чіткий зв'язок між середньостроковим бюджетним плануванням та капітальними видатками.		
28	Всі системні банки з мажоритарною державною власністю перейдуть під відповідальність Мінфіну, а будь-які несистемні банки, що перейдуть у державну власність, не будуть рекапіталізовані з бюджету і будуть передані Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО).	Фінансовий сектор	Безперервний
29	Підготувати концепцію оздоровлення банків за погодженням з працівниками ФГВФО та МВФ.	Фінансовий сектор	Кінець грудня
30	Упровадити методологію оцінки наглядних ризиків.	Фінансовий сектор	Кінець грудня
31	Визначити обсяг заборгованості та оцінити фінансовий стан підприємств централізованого тепlopостачання, проведеного авторитетною аудиторською фірмою.	Енергетика	Кінець червня
32	Внести зміни до процесуального кодексу з метою раціоналізації справ,	Державне управління/	Кінець квітня

	які мають розглядатися в першій інстанції одним антикорупційним суддею або колегією з трьох.	Антикорупція	
33	Ухвалити закон про створення нового суду, який розглядатиме адміністративні справи проти національних державних органів суддями, які пройшли належну професійну перевірку.	Державне управління/ Антикорупція	Кінець липня
34	Завершити зовнішній аудит ефективності НАБУ за участю трьох незалежних експертів із міжнародним досвідом та опублікувати його звіт.	Державне управління/ Антикорупція	Кінець вересня
35	Розробити політику державної власності, дивідендну політику та стратегію приватизації держпідприємств.	Корпоративне управління ДП	Кінець жовтня

На відміну від решти реформ, цей список складається з багатьох показників задля врегулювання фіскальної політики з метою підтримання макрофінансової стабільності. Рекомендації МВФ зазвичай спрямовані на зниження витрат держбюджету. Експерти пропонують проаналізувати податкові пільги, можна спрогнозувати, що в майбутньому додадуться вимоги відмовитися від них частково чи повністю. У МВФ є питання до довоєнних політик, тому закликають провести діагностику середньострокового бюджетного планування. Також є реформи пов'язані з антикорупційними заходами та вкотре згадується Бюро економічної безпеки. Крім структурних маяків у програмі співпраці з МВФ

важливими є попередні дії (історія співпраці), “м'які” зобов'язання, кількісні критерії ефективності та орієнтовні цілі (indicative targets).

Чіткої угоди між Україною та державами “Групи семи”, яка б визначала, що вони надають фінансування тільки після виконання певних реформ, - немає. Проте Посли G7 уже близько 10 років пильно стежать за всім, що відбувається в нашій країні та систематично рекомендують органам державної влади втілити певні зміни. Наприклад, вони закликали провести реформу Рахункової палати, а саме призначати нове керівництво тільки після ухвалення законодавства, яке забезпечує прозорий і заснований на заслугах конкурс із належною перевіркою кандидатів (G7, 2023). Саме цей орган буде головним у нагляді за витратою міжнародною допомогою.

У січні Група послів G7 із підтримки України озвучила пріоритети щодо реформ на 2024 рік. Документ складається з семи сфер: Економічне відновлення (5); Вирішення проблем, що виникають через повномасштабне вторгнення (5); Реформа юстиції (7); Система правоохоронних органів (8); Ефективне врядування (2); Боротьба з корупцією (7); Реформування енергетичного сектору (5). Тож багато запропонованих країнами “Сімки” реформ перегукуються з наданими ЄС. Те, що стосується реформування митниці та податкової служби, зміцнення корпоративного управління, боротьба з корупцією тощо (G7, 2024) .

Проголосована на цей рік допомога від США в розмірі \$61 млрд, із яких 7,85 - зокрема на потреби відбудови. Ця допомога йтиме разом із переліком реформ, які поки не визначені. Торік у вересні виданню “Українська правда” стало відомо, що заступник радника Білого дому з національної безпеки з питань міжнародної економіки Майк Пайл відправив на адресу Координаційної платформи донорів лист із переліком реформ, які повинна зробити Україна для продовження надання їй допомоги. В документі описані зміни згідно з пріоритетністю їх упровадження: 0-3 місяці, 3-6, один рік та півтора. Вони стосуються традиційних проблемних сфер: наглядових рад державних підприємств; антикорупційної інфраструктури; правосуддя; правоохоронних органів; реформи оборонної сфери (Українська правда, 2023).

Згодом у Посольстві США підтвердили, що Україні був наданий перелік реформ як основа для консультацій з урядом та ключовими партнерами (U.S. Embassy in Ukraine, 2023). Можна припустити, що остаточний перелік реформ від Вашингтона матиме приблизно такий перелік.

Таким чином, у цьому розділі ми розглянули потенційні джерела залучення коштів для відбудови й виявили, що їх досить багато. Важливо максимально залучати всі можливі. Адже що більше джерел залучено, то більша ймовірність збільшити суму одержаної допомоги. А потрібні будуть сотні млрд, це очевидно вже зараз. Ми також розглянули кілька планів відбудови, багато експертів, науковців і політиків продовжують над такими працювати. Українська влада має і свій, який можливо модифікувати з урахуванням найліпших практик із альтернативних планів. Кожен передбачає більше, ніж половину фінансування з-за кордону, що своєю чергою вимагає суттєвих внутрішніх реформ. І Україна почала їх виконувати в рамках співпраці з МВФ, ЄС та іншими інституціями задля одержання принаймні бюджетної підтримки. Влада також зробила низку кроків у напрямку майбутньої відбудови, наприклад, 2 квітня в Гаазі запустили міжнародний Реєстр збитків від російської агресії. Адже спочатку потрібно поррахувати, скільки потрібно грошей, щоб розпочати шукати шляхи їх залучення.

РОЗДІЛ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПІДТРИМКИ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

3.1. Критерії ефективності міжнародних проєктів для реконструкції України

В цьому розділі ми пропонуємо багатоступеневий аналіз ефективності плану відбудови, почнемо з загальних показників, а далі розглянемо конкретне вимірювання дієвості певних галузей суспільного життя. Пропонуємо розпочати з традиційного для бізнесу SWOT-аналізу плану повоєнної відбудови України, завдяки якому можливо оцінити сильні, слабкі (внутрішні) сторони плану, можливості та загрози (зовнішні).

Із метою визначення критеріїв ефективності скористаємося також інструментами Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), описаними в Рекомендаціях щодо оцінювання проєктів і програм. Експерти пропонують п'ять критеріїв оцінювання ОЕСР/КСР: актуальність, ефективність, результативність, вплив і сталість, беруться до уваги наскрізні питання, такі як бідність, гендер і довкілля, а також аналізується логіка втручання (наприклад, логіко-структурна схема). Можуть бути додані додаткові критерії, такі як участь або відповідальність. П'ять критеріїв ОЕСР/КСР визначаються наступним чином (ОЕСР, 2009):

Таблиця 3

Актуальність	Чи правильно ми робимо? Наскільки важливою є актуальність або значущість втручання щодо місцевих та національних вимог і пріоритетів?
Ефективність	Чи досягаються цілі заходів з розвитку? Наскільки великою є ефективність або вплив проєкту порівняно із запланованими цілями (Порівняння: результат - планування)?

Результативність	Чи досягаються цілі економічно доцільним шляхом втручання у розвиток? Наскільки високим є коефіцієнт ефективності або використання використаних ресурсів (Порівняння: використані ресурси - результати)?
Вплив	Чи сприяє захід досягненню цілей розвитку вищого рівня (бажано, загальної мети або місії)? Яким є вплив або ефект втручання у співвідношенні із загальною ситуацією цільової групи або тих, на кого воно спрямоване?
Сталість	Чи є позитивні ефекти або впливи сталими? Як оцінюється сталість або постійність втручання та його наслідків?

Вищенаведені критерії не можуть бути єдиними для оцінювання планів відбудови, проте можуть бути взяті за основу. Важливо деталізувати деякі показники. Наприклад, з метою вимірювання результативності необхідно додати індикатори, якими можливо чітко її проаналізувати. На нашу думку, це можуть бути показники макрофінансової стабільності та економічного зростання. Зростання ВВП, зменшення державного боргу та інфляції. З іншого боку можливо залучити світові незалежні індекси та рейтинги країн (сприйняття корупції, свободи преси тощо). Якщо в результаті певний план допоможе країні піднятися в деяких показниках, або по більшості з них - то його можна вважати вдалим. До того ж можуть бути застосовані варіації планів, один із яких допоможе поліпшити стан справ в економічній сфері, а інший, до прикладу, в політичній.

Будь-який план повинен відображати втілення стратегічної мети Україні - вступу до ЄС і НАТО. Тому потрібно вибирати за критерієм, чи передбачені в плані кроки задля пришвидшення цього процесу та зближення з організаціями. Тож щодо Європейського Союзу можна орієнтуватися на передбачені Договором Копенгагенські критерії до країн-членів.

Політичні критерії являють собою функціональне демократичне врядування. Ідеться про можливість рівноправно брати участь у прийнятті політичних рішень усіма громадянами на всіх рівнях. Це також передбачає вільне таємне волевиявлення на виборах, право безперешкодно формувати політичні партії, справедливий і рівний доступ до вільних ЗМІ, профспілок, свободу слова. А виконавча влада повинна бути обмежена законами і забезпечувати вільний доступ до незалежних від неї суддів.

Принцип верховенства права припускає, що державна влада може діяти лише відповідно до чинного законодавства, прийнятого згідно зі встановленою процедурою. Цей принцип має забезпечити захист від ухвалення необґрунтованих рішень. Окрім цього, Копенгагенські критерії передбачають повагу до основоположних прав людини та прав національних меншин відповідно до Рамкової конвенції Ради Європи.

Економічні критерії передбачають, що держава-кандидат повинна мати дієву ринкову економіку, а їхні виробники були спроможні впоратися з конкуренцією усередині Союзу та ринковими силами в його межах (European Union, 2012).

Розглянемо показники макроекономічної стабільності, на які варто орієнтуватися під час ефективності плану. Насамперед необхідно враховувати зростання ВВП, зокрема ВВП (внутрішнього національного продукту), що є основним показником добре функціонуючої економіки. Рівень державного боргу та обсяг золотовалютних резервів продемонструють спроможність уряду здійснювати запозичення та повертати їх, а також - протистояти економічним потрясінням і підтримувати стабільність обмінного курсу іноземної валюти. Зменшення боргу та збільшення резервів свідчать про позитивні тенденції в економіці країни та сприяють, зокрема, підвищенню довіри з боку іноземних інвесторів. Стійкий фіскальний баланс, коли державні доходи відповідають або перевищують видатки, сприяє макроекономічній стабільності, уникаючи надмірного накопичення державного боргу (OECD). Баланс поточного рахунку вимірює чистий потік товарів, послуг та трансфертів між країною та рештою світу. Стійкий баланс поточного рахунку свідчить про здорову зовнішню позицію та зменшує

вразливість до зовнішніх шоків (ОЕСД). Індекс споживчих цін, рівень інфляції та купівельна спроможність показують економічну ситуацію такою, якою її бачать пересічні громадяни. Зменшення рівня безробіття відобразить поліпшення рівня життя українців.

До індикаторів стабільності банківського сектору відноситься коефіцієнт достатності капіталу, коефіцієнт непрацюючих кредитів та коефіцієнт ліквідності. Добре капіталізований та платоспроможний банківський сектор з низьким рівнем непрацюючих кредитів та адекватною ліквідністю сприяє загальній макрофінансовій стабільності.

Відстежуючи ці показники, політики, центральні банки та фінансові регулятори можуть оцінити загальну стабільність макрофінансового середовища та вжити відповідних заходів для зменшення ризиків і підтримки економічної стійкості. Якщо планом передбачені заходи, які поліпшать вищенаведені показники, що призведе до виздоровлення економіки, - отже, він задовільняє курс на забезпечення макрофінансової стабільності (НБУ).

Одним із найважливіших індикаторів успішності будь-якого плану відбудови буде передбачення в ньому безпекової складової, без якої провести ефективну відбудову буде неможливо. Він повинен містити зміцнення армії, закупівлю необхідного озброєння, достатній обсяг видатків на оборону в рамках стратегічного документа розвитку Збройних сил задля унеможливлення нового вторгнення в майбутньому. Все це означає втілення прагнення до наближення України до стандартів НАТО з метою вступу до Альянсу.

Критерії для країни-кандидата на вступ до Організації Північноатлантичного договору, прописані в Вашингтонському договорі. Очевидно, там наявні стандартні вимоги поваги до т.зв. західних цінностей, як-от демократія, свобода особи, соціальна справедливість, відданість принципам верховенства права та прав людини, зміцнення інституцій. А також ті, яких Україна вже дотримується: вирішення конфліктів мирним шляхом, утримання від застосування сили, сприяння колективній обороні та співпраця з членами. Проте є критерії, над дотриманням

яких Києву ще необхідно попрацювати. Тому в плані має бути обов'язково зазначено необхідність

- забезпечувати демократичний та цивільний контроль над збройними силами;
- брати участь у роботі установ НАТО;
- дотримуватися стандартизації та оперативної сумісності армії;
- створювати необхідну структуру для оборонного планування та виконання бюджетів (НАТО, 2024).

Для того, щоб укріпити внутрішній та міжнародний імідж України, варто сконцентрувати на ньому додаткові зусилля. Важливість іміджу обумовлена тим, що він визначається сприйняттям громадян, покращенням рівня їхньої довіри до державних і соціальних інституцій, а також чиновників. Серед таких інститутів варто відзначити Верховну Раду, суддів та правоохоронні органи, оскільки рівень довіри до цих органів був переважно низьким серед українців. Підвищення довіри до згаданих інститутів влади призведе до укріплення іміджу України.

Глобально існує низка індексів і рейтингів, які проводяться незалежними організаціями й так само будуть свідчити про успішність здійснених кроків. Ними можна скористатися для визначення успішності держави й порівняти результати до й після реалізації Плану відбудови. Вони можуть стати якісними індикаторами для аналізу. Мова йде про Індекс людського розвитку (Human Development Index), який враховує тривалість життя, освіта та добробут громадян, Індекс економічної свободи, Doing Business (наскільки легко вести бізнес у країні), соціального прогресу (визначає рівень життя). А також Індеси свободи, демократії, свободи преси, процвітання та сприйняття корупції.

Якщо наслідком реалізації плану відбудови буде поліпшення показників України за вищенаведеними критеріями, або принаймні за частиною з них, можна вважати його вдалим. Спробуємо структурувати та вивести універсальні для оцінки.

1. Безпека цивільного населення та усунення загрози відіграватиме ключову роль. Після конфлікту в Сьєрра-Леоне міжнародні миротворчі

місії та реформи сектору безпеки сприяли стабілізації країни та створенні умов, сприятливих для реконструкції та розвитку (UN).

2. Верховенство права дозволить закріпити на міжнародній арені статус правової держави, яка боролася за свободу. А всередині підвищить довіру громадян до органів влади.
3. Відновлення інфраструктури посприяє економічному зростанню та стабільності. Інвестиції в транспортні мережі, енергетичні системи та цифровий зв'язок розвиватимуть торгівлю, допоможуть залученню інвестицій та посиленню регіональної інтеграції. А модернізація портів та логістичних об'єктів підвищить конкурентоспроможність регіону та сприятиме міжнародній торгівлі. Відновлення та осучаснення транспортних мереж, енергосистем та комунікації сприятиме також руху товарів і послуг (Nate, 2023). Інвестиції в інфраструктуру за Планом Маршалла призвели до покращення транспортних мереж, систем зв'язку та державних послуг.
4. Економічне зростання зменшить залежність Україн від зовнішніх донорів та створить умови для побудови успішної процвітаючої держави. Серед першочергових заходів буде повернення біженців з-за кордону, забезпечення їх робочими місцями та залучення інвестицій, зокрема іноземних. Після громадянської війни в Руанді уряд імплементував економічні реформи та проєкти розвитку, завдяки чому вдалося частково подолати бідність та стимулювати зростання ВВП (Ggombe, 2018).
5. Захист довкілля. Росія завдала величезних збитків екології Україні, наприклад, заміновані ліси та поля. За підрахунками ООН, тільки підриг греблі Каховської ГЕС “коштує” \$14 млрд (UN, 2023). Тож цей аспект необхідно враховувати під час реконструкції, а також інтенсифікувати зелений перехід та стійкість до зміни клімату. Японія роками страждає від землетрусів, але завдяки сучасним інноваціям та

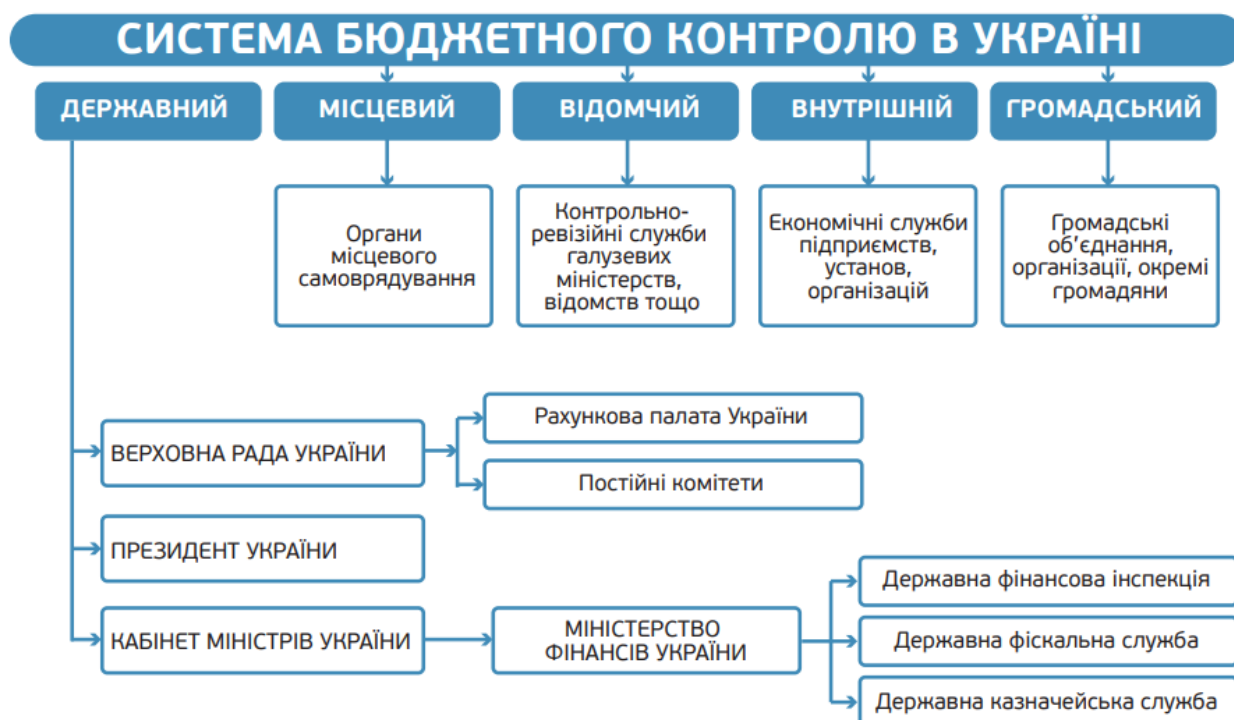
розвиненим будівельним нормам архітекторам вдається захистити міста від великих поштовхів (Holland, 2024).

6. Оскільки міжнародна допомога точно стане основним фінансуванням майбутньої відбудови, необхідне продовження забезпечення ефективного партнерства та співпраці з країнами задля забезпечення найкращого результату та унеможливлення корупції та залежності від допомоги.
7. Соціальна складова. Вплив зусиль з реконструкції на підвищення рівня життя, доступ до освіти, медичних послуг, житла та програм соціального захисту для вразливих верств населення.
8. Ефективність плану реконструкції в сприянні політичній стабільності, зміцненню демократичних інститутів та забезпеченню належного врядування, що буде одним із основних умов для членства в ЄС і НАТО.
9. Активна участь громадянського суспільства в плануванні, впровадженні та моніторингу проектів реконструкції, що забезпечує врахування їхніх потреб та пріоритетів. Україна й наразі має досить сильне ком'юніті активістів, яке потрібно підтримувати й надалі.

3.2. Контроль використання залучення грошей

Можливість контролювання використання іноземної допомоги можлива шляхом внутрішніх та зовнішніх механізмів. У першому випадку використовуються наявні інструменти бюджетного контролю в Україні, у другому - створюються нові агентства контролю за кордоном, які спеціалізуються виключно на моніторингу використання коштів з власного бюджету. Для того, щоб проаналізувати, який механізм контролю залучених грошей буде більш ефективним, розглянемо, які органи залучаються до контролю витрат коштів з державного бюджету.

Малюнок 10. Система бюджетного контролю в Україні (Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015)

Перший - це Рахункова палата, яку створює Верховна Рада, їй орган підпорядковується та підзвітний. Палата здійснює контроль за виконанням Державного бюджету, відповідає за формування, обслуговування та погашення внутрішнього й зовнішнього державного боргу, відповідність затвердженим бюджетним асигнуванням бюджетному розпису, ефективність управління державними коштами та резервним фондом Кабінету Міністрів. Також бере участь у аудиторському процесі, надаючи висновки та рекомендації щодо фінансової дисципліни. Склад Палати включає тринадцять членів, яких призначає Верховна Рада України (Верховна Рада України, 2015). Проте перед цим для забезпечення його ефективної роботи та уникнення корупційних ризиків необхідно провести реформу органу. Посли “Групи семи” закликали призначати членів Рахункової палати на основі прозорого та заснованого на заслугах конкурсу з належною перевіркою кандидатів (G7, 2023). У грудні парламентарі всупереч рекомендаціям партнерів, призначили чотирьох нових членів (Лисогор, 2023). Проте реформу досі не було здійснено. 15 березня закінчилися повноваження семи членів Рахункової палати, але їх не звільнила Верховна Рада.

Юридичний радник Transparency International Ukraine Андрій Швадчак вважає це нагодою оновити її склад, щоб привести роботу Рахункової палати в відповідність до міжнародних професійних стандартів проведення аудиту фінансової звітності, які допомагають представити точне та об'єктивне уявлення про фінансову інформацію суб'єкта господарювання та підвищити надійність його фінансової звітності. Торік у вересні парламент анонсував умови та строки проведення конкурсу на заміщення посад членів Рахункової палати. В грудні Бюджетний комітет ВРУ відповів забезпечив публічну трансляцію співбесід із кандидатами. Проте експерт називає процедуру “псевдоконкурсною”, яка зводиться до формальної оцінки кандидатів згідно з поточними вимогами. Відтоді змін у конкурсну процедуру не було внесено. Робоча група парламенту обговорює пропозиції, які увійдуть до проєкту закону з реформою органу (Швадчак, 2024). Аудити використання коштів, залучених для відбудови від Рахункової палати можуть бути корисними для партнерів для реалізації вимоги про звітність.

Другий орган, який може бути залучений до моніторингу грошей для відбудови - Міністерство фінансів України. Воно здійснює контроль за виконанням Державного бюджету, який щорічно затверджується Верховною Радою, а також дотриманням правил складання проєктів бюджетів. Мінфін моніторить доходи та витрати коштів і бюджетних асигнувань. Орган забезпечує концентрацію фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України та ефективного використання бюджетних коштів та здійснення в межах своєї компетенції державного фінансового контролю; Мінфін відповідає за вдосконалення методів фінансового і бюджетного планування, а також звітності та системи контролю за витрачанням бюджетних коштів (Верховна Рада України).

Третій орган контролю за використанням коштів - Державна фінансова інспекція, яка здійснює держфінансовий контроль. Орган здійснює такі функції:

- контроль за метою та ефективним використанням коштів держбюджету, цільових та валютних фондів;
- перевірка мети використання та своєчасного погашення кредитів, отриманих суб'єктами господарювання під гарантію Кабінету Міністрів;

- компенсація суб'єктами господарювання коштів держбюджету, витрачених на виконання гарантійних зобов'язань;
- контроль за виконанням громадських та оборонних замовлень, що оплачуються з держбюджету;
- через свої територіальні управління вона здійснює контроль за цільовим та ефективним використанням коштів, спрямованих на виконання делегованих державних повноважень бюджетами місцевого самоврядування (Верховна Рада України, 2014).

Четвертий національний орган контролю - Державна фіскальна служба України, яка здійснює функцію забезпечення дотримання податкового законодавства, правильного розрахунку, повноти та своєчасності сплати податків, зборів та інших законом встановлених обов'язкових платежів до бюджетів. У сфері контролю за державними фінансами служба відповідає за надходження до бюджетів і державних цільових фондів податків, зборів, митних та інших платежів (Верховна Рада України, 2019).

П'ятий орган контролю - Державна казначейська служба України, яка несе відповідальність за забезпечення дотримання єдиних правил обліку та звітності за бюджетами на всіх рівнях та кошторисах доходів та видатків. Одним із основних завдань є направлення коштів у відповідності з їхнім призначенням на етапі виконання бюджетних операцій (Верховна Рада України, 2015).

Крім того, у Верховній Раді функціонують постійні комітети, які відповідають за питання бюджетного контролю, зокрема Комітет з питань бюджету. Парламент також має право утворювати постійні та тимчасові комісії, які можуть розслідувати випадки фінансових зловживань.

Потенційно для забезпечення підзвітності та прозорості залученої міжнародної допомоги всі ці органи можна залучати її до аудиту, попередньо збільшивши їхній штат. Проте варто сконцентруватися на зміцненні довіри до них міжнародних партнерів та організацій, які будуть надавати кошти. Оскільки на ці органи наявний негативний вплив корупції, тому можливо спрогнозувати вимогу спочатку реформувати певний орган, а потім залучати його до моніторингу

використання іноземної допомоги. Така рекомендація, зокрема, звучала від партнерів стосовно Рахункової палати, яка стане одним із основних аудиторів, за словами Данила Гетманцева. Народний депутат стверджує, що партнери закликають українську владу визначити ключовими органами контролю: Рахункову палату та Бюро економічної безпеки. Саме цим обумовлена значна увага партнерів до діяльності БЕБ, яку ми розглядали в попередньому розділі.

Розглянемо з метою аналізу на спроможність виконувати функцію моніторингу залучених коштів повноваження Бюро економічної безпеки. Воно проводить оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування; займається інформаційно-пошуковою та аналітично-інформаційною роботою з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень (Верховна Рада України, 2021). На практиці БЕБ відповідає за покарання тих, хто потенційно може зловживати використанням міжнародної допомоги.

Для контролю за використанням міжнародних коштів є можливість залучати не лише українські органи, а й закордонні, або обидві сторони одночасно з метою посилення фінансового моніторингу. Деякі держави та міжнародні організації вже використовують власні механізми нагляду. Тому розглянемо ефективність таких механізмів на конкретних прикладах.

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) від початку широкомасштабної війни надає Україні фінансову допомогу, наразі сума складає \$9,88 млрд і використовується на програми розвитку та гуманітарну допомогу. Зокрема, на протидію впливу російської агресії, сприяння економічному розвитку та енергетичній незалежності, а також на антикорупційну діяльність (USAID). Для забезпечення нагляду (oversight) за використанням цих коштів агенція залучила Офіс генерального інспектора USAID. Зазначена діяльність, як вказано на офіційному веб-сайті агенції, включає проведення аудитів та розслідувань, ідентифікацію ключових сфер, в яких програми USAID знаходяться під загрозою або можуть бути вдосконалені, а також притягання до відповідальності тих, хто допускає корупцію або зловживає цими коштами. На веб-сайті надано контактні

номери гарячої лінії, за допомогою яких можна повідомити про прояви корупції конфіденційно. Створено спільну робочу групу з нагляду у партнерстві з Офісами генеральних інспекторів Державного департаменту та Міністерства оборони (USAID). Цей нагляд також охоплює використання наданої США зброї, на чому було акцентовано раніше представниками Республіканської партії. Для забезпечення цих потреб був створений спеціальний веб-сайт www.ukraineoversight.gov, який може бути використаний для відстеження витрат коштів на відновлення. Такий механізм контролю може бути застосований для контролю використання іноземної допомоги, принаймні частково. Адже використання його відомою американською агенцією свідчить про ефективність.

У минулому році в січні до Києва прибули інспектори для проведення контрольних перевірок на місцях. Екзаступниця Державного секретаря США з політичних питань Вікторія Нуланд, виступаючи на слуханнях у Сенатському комітеті з закордонних справ, повідомила про присутність в українській столиці консультантів Світового банку та міжнародної аудит-консалтингової корпорації Deloitte з метою переконання в тому, що “жодна допомога чи зброя не буде перенаправлена” (Atwood, 2023). Залучення світових незалежних компаній до інспекції є хорошим прикладом, що обов'язково викличе позитивну оцінку з боку партнерів.

Також для використання найбільш ефективних практик перевірки використання залучених коштів скористаймося досвідом Американської корпорації з фінансування міжнародного розвитку (DFC), яка є установою уряду США. Виконавчий директор Скотт Нейтан стверджує, що компанія дбайливо перевіряє потенційних ділових партнерів та має спеціалізовані команди, що здійснюють контроль над інвестиціями - їхніми виконавцями, за рівнями управління, стандартами, відповідністю соціальному середовищу (Сисак, 2023). Створення подібних команд при органах, які займатимуться в майбутньому контролем за витратою грошей на відбудову сприяє ефективності їх використання та зростання довіри з боку донорів.

Європейський Союз також впроваджує власні механізми для перевірки використання коштів, наданих Україні за програмою “Ukraine Facility”. На веб-сайті Європейської Комісії зазначено, що застосовується потужна система аудиту та контролю, яка складається з багаторівневого механізму. По-перше, йдеться про необхідність реформи системи аудиту та контролю в самій Україні; по-друге, Комісія матиме можливість перевіряти реалізацію проектів, що виконуються в рамках Плану, на будь-якому етапі проектного циклу; по-третє, незалежна Аудиторська рада звітуватиме перед Комісією про можливі зловживання коштами в межах всього Механізму. Взяття до уваги та виконання вимоги про необхідність реформи системи аудиту та контролю в Україні зміцнить двосторонні відносини з ЄС як стратегічним партнером і зміцнить довіру між сторонами. А постійні перевірки унеможливають корупційні ризики під час розпорядження іноземними коштами на відбудову всередині держави.

Для того щоб документально засвідчити зобов'язання Києва прозоро витратити надану фінансову допомогу, Європейська Комісія укладе з Україною рамкову угоду щодо реалізації Програми, яка міститиме юридично обов'язкові домовленості стосовно управління, контролю, нагляду, моніторингу, оцінки, звітності та аудиту коштів у межах Програми, а також заходи щодо запобігання, розслідування та виправлення порушень, шахрайства, корупції та конфліктів інтересів. Рамкова угода буде доповнена фінансовими та кредитними угодами, відповідно до яких Україна буде зобов'язана забезпечити збір та доступ до адекватних даних про фізичних та юридичних осіб, які отримують фінансування на реалізацію заходів. Україна також буде зобов'язана публікувати дані про фізичних та юридичних осіб, які отримують суми фінансування, що перевищують еквівалент €500 тис. для реалізації реформ та інвестицій, зазначених в “Ukraine Facility”.

Комісія також здійснюватиме постійний моніторинг реалізації Програми. Зокрема, Україна повинна створити систему моніторингу, а також щорічно звітувати перед Комісією про виконання Плану (European Commission, 2023).

Таким чином, партнери вже зараз мають набір інструментів, який дозволяє їм контролювати надану допомогу. Очевидно, що вони залишаться й

масштабуються надалі за мірою зростання обсягу фінансування. Кожна країна-прибічник може за аналогією створити схожі органи для аудиту. До того ж українська влада повинна сама бути зацікавлена в незалежній реформі Рахункової палати та Бюро економічної безпеки, щоб показати партнерам готовність до відходу від старих корупційних практик.

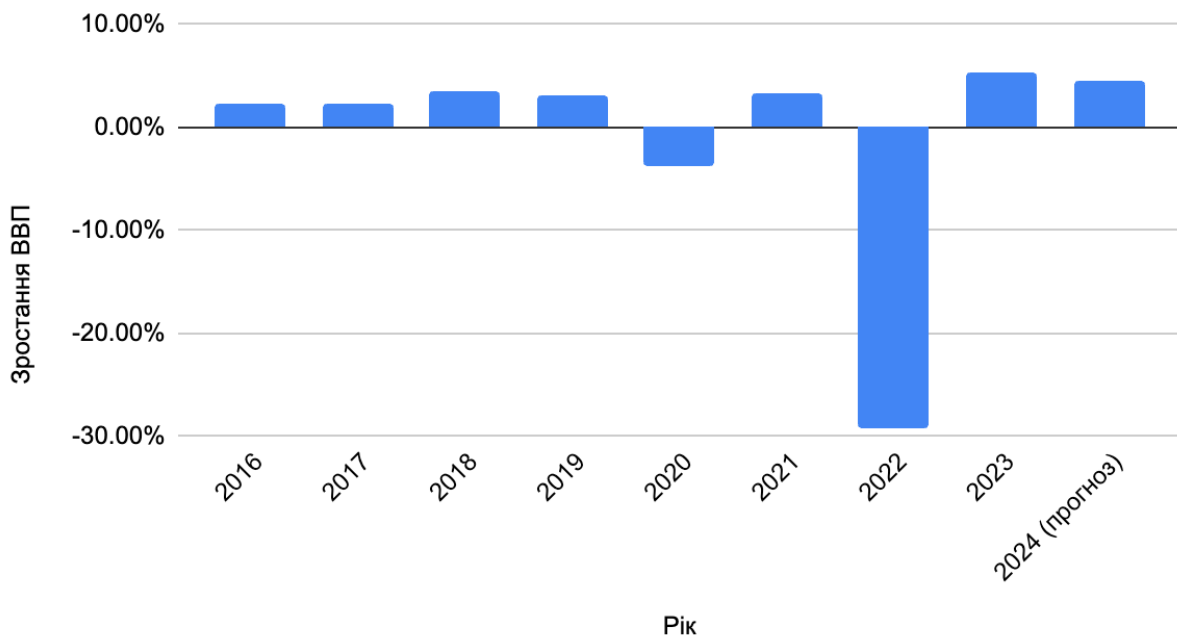
Отже, партнери вже володіють набором інструментів, що дозволяють їм контролювати надану допомогу. Задля забезпечення ще більшої ефективності використання коштів на відбудову, ці механізми слід зберігати та розширювати за мірою збільшення обсягів фінансування. Кожна країна-учасниця може аналогічно створити подібні органи для аудиту. Крім того, українській владі слід сфокусуватися на незалежній реформі Рахункової палати та Бюро економічної безпеки, це допоможе продемонструвати партнерам готовність до відходу від корупційних практик минулого.

3.3. Економічне зростання після завершення бойових дій в Україні

Після закінчення гарячої фази бойових дій на Україну може чекати зростання рівня ВВП. Адже, по-перше, під час повномасштабного вторгнення спостерігалось значне його падіння (майже 30% 2022 року), оскільки зростання вимірюється рік до року - то порівняно рівень буде збільшуватися. По-друге, іноземні інвестори сприймуть припинення війни як позитивний знак. Значним викликом буде закріпити цей успіх.

Після завершення активної фази бойових дій в Україні можливе зростання рівня ВВП. По-перше, під час повномасштабного вторгнення спостерігалось значне падіння ВВП (майже на 30% у 2022 році), і оскільки зростання вимірюється у порівнянні рік до року, то рівень ВВП матиме тенденцію до збільшення. По-друге, іноземні інвестори розглядатимуть припинення війни як позитивний сигнал. Значним викликом буде утримати цей успіх, отже, слід зосередитися на кроках, які допоможуть у цьому.

Зростання ВВП vs. Рік

Народний депутат фракції "Голос", перший заступник Голови комітету ВРУ з питань фінансової, митної та податкової політики Ярослав Железняк також очікує на зростання економіки після війни. Проте це зростання в першу чергу залежатиме від двох факторів. Перший - військовий, який включає забезпечення безпеки та унеможливлення відновлення бойових дій. Другий фактор - макрофінансова стабільність. Поточна ситуація є відносно стабільною завдяки допомозі ЄС та США, про що було детально описано в попередньому розділі. Однак, на наступний рік перед Україною постануть численні виклики, пов'язані з частиною цього фінансування, яке передусім буде спрямоване на соціальні видатки. Нардеп зазначає, що на наступний рік необхідно буде \$40 млрд, у той час як на цей рік забезпечено \$37 млрд і цього наразі достатньо. Економічне зростання залежатиме, зокрема, від здатності істеблішменту забезпечити фінансування першочергових витрат - все, що не стосується ведення бойових дій.

Після війни Україна задля забезпечення стабільності економіки продовжить виконання програми МВФ, користуватиметься фондом ЄС "The Ukraine Facility" протягом чотирьох років та наблизатиметься до вступу в ЄС, завдяки чому відкриється доступ певних фондів, про які вже йшлося в попередньому розділі.

Проте навряд чи це фінансування сумарно становитиме кілька мільярдів доларів щороку, яких потребує український бюджет для соціальних витрат (Додаток 2).

До того ж потрібно готуватися, що вступ до НАТО і ЄС не відбудеться відразу після закінчення бойових дій, хоча й співпраця з країнами-членами відбуватиметься як із нашими найближчими партнерами. Тобто перший час закривати питання безпеки та сприяти економічному зростанню самостійно. Можна спрогнозувати, що стаття витрат на оборону залишиться значною в повоєнному державному бюджеті, проте не дорівнюватиме всім доходам як зараз. Ярослав Железняк каже, що відсутність необхідності після війни витратити 2 трлн грн на армію щороку вивільнить значну кількість і на відбудову, й на економічне зростання (Додаток 2).

Також слід підготуватися до того, що вступ до НАТО і ЄС не відбудеться одразу після закінчення бойових дій, хоча співпраця з країнами-членами відбуватиметься як із найближчими партнерами. Це означає, що варто на початку зосередитися на самостійному вирішенні питань безпеки та економічного зростання. Можна спрогнозувати, що стаття витрат на оборону буде залишатися значною в повоєнному державному бюджеті, але не дорівнюватиме всім доходам, як це відбувається наразі. Ярослав Железняк зазначає, що відсутність необхідності витратити після війни 2 трлн грн на армію щороку вивільнить значні ресурси для відбудови та економічного зростання (Додаток 2).

Наступним викликом, який безпосередньо впливає на економіку, буде повернення біженців із-за кордону. Що менше людей, то менше трудових ресурсів і споживання, яке рухає економіку. Задля забезпечення позитивної динаміки зростання ВВП можливо варто застосувати стимулювання імміграції. Народний депутат вважає, що Україні належить пройти той самий шлях, що й Польщі, Латвії, Литві та інших країн під час вступу до ЄС, коли свої громадяни виїжджають у пошуках кращих умов праці, а на їхнє місце приїждять трудові мігранти. Найбільш імовірно, що здебільшого ними будуть жителі Азії та Близького Сходу.

Ще одним викликом, який безпосередньо впливатиме на економіку, буде повернення біженців із-за кордону. Чим менше людей, тим менше трудових

ресурсів і споживання, яке рухає економіку. Можливо, доведеться стимулювати імміграцію. Нардеп вважає, що Україні належить пройти той самий шлях, що й Польща, Латвія, Литва та інші країни під час вступу до ЄС, коли свої громадяни виїжджали в пошуках кращих умов праці, а на їхнє місце приїздили трудові мігранти. Найімовірніше, це будуть жителі Азії та Близького Сходу.

Спробуймо побудувати сценарії можливого економічного розвитку України після війни: негативний, нейтральний і позитивний. Візьмемо за приклад три держави, які мали досвід повоєнної відбудови: Афганістан, Боснію і Герцеговину та Японію.

Прикладом негативного сценарію є Афганістан, відбудова якого зазнала невдачі. Серед основних причин можна виділити постійну відсутність безпеки через тривалий конфлікт, діяльність повстанців і тероризм. Наявність різних збройних угруповань, включаючи Талібан, перешкоджала встановленню стабільності, необхідної для відновлення. Другим за важливістю фактором була корупція в афганському уряді та державних установах. Розкрадання коштів та ресурсів, виділених на реконструкцію, підірвало довіру громадськості та міжнародних партнерів. Це було обумовлено браком підзвітності та моніторингу витрат наданої допомоги. Країна страждала від слабкої інституційної спроможності та політичної нестабільності. Економіка значною мірою залежала від зовнішньої допомоги, що призводило до відсутності сталих засобів до існування.

Серед населення країни була відсутня згуртованість та поширений колабораціонізм. Культура, релігія та соціальні норми в Афганістані значно відрізнялися від західних, що створювало проблеми з порозумінням із партнерами та впровадженням західних моделей розвитку (Friborg, 2004).

Реалізація такого негативного сценарію в Україні є малоімовірною, проте деякі ризики все ж існують. На відміну від Афганістану, Україна вже належить до Європи та давно переймає стандарти життя ЄС, має схожу релігію та культуру. Проте слід докласти зусиль для зміцнення інституційної спроможності. Це доводить той факт, що останнім часом, за інформацією ЗМІ, основні рішення для країни ухвалює Офіс Президента, тоді як Верховна Рада (головний законодавчий орган) та Кабінет Міністрів де-факто отримують менше повноважень, ніж

передбачає законодавство. Під час активної фази війни така централізація може бути доцільною, але після її завершення слід напрацювати механізм для відмови від цього задля збереження демократії. Для того, щоб це забезпечити, потрібно також зосередитися на запобіганні появі рис автократії в стилі правління країною.

Корупція була великим викликом для України протягом усіх років незалежності, зокрема й під час війни з 2014 року. Проте наразі наш погляд на вирішення цієї проблеми більш оптимістичний. Зроблено кроки в напрямку судової реформи, створено незалежні антикорупційні органи, а покарання чиновників за корупційні злочини триває навіть під час широкомасштабного вторгнення Росії. Колабораціонізм також навряд стане повсюдним явищем, оскільки цього не відбулося в 2022 році. Випадки трапляються, проте їх не можна назвати частими, і Служба безпеки України працює над їх викриттям.

Ризиком для повоєнної України може стати відсутність стратегії розвитку та багатовекторність у зовнішній політиці, якої дотримувалася влада після набуття незалежності. Подібна тактика довела свою неефективність, оскільки не викликала довіри ні у громадян, ні у міжнародних партнерів. Задля забезпечення довгострокового економічного зростання та процвітання держави важливо відходити від зазначеного курсу. Для цього незалежно від результатів майбутніх виборів, стратегічний курс на вступ у НАТО та ЄС не слід змінювати. Варто враховувати й можливе розчарування цими союзами серед широких мас, яке може виникнути через відсутність активного прогресу навіть після війни.

Ще одним позитивом є те, що міжнародні партнери так само зробили висновки з невдалої реконструкції Афганістану й надалі будуть ретельніше стежити, аби не припуститися тих самих помилок, що буде обумовлюватися збільшенням підзвітності та умов надання допомоги.

Як приклад нейтрального сценарію розглянемо Боснію і Герцеговину. Від часу підписання Дейтонської мирної угоди 1995 року країна проходила трансформацію до демократичної політичної системи, ініційовану міжнародною спільнотою. Через десять років оцінки були суперечливими. Більшість оцінок доходили висновку, що це зовнішнє втручання було достатньо успішним, щоб його

варто було продовжувати, але недостатньо успішним, щоб дозволити Боснії взяти на себе відповідальність за власну долю. Проте бойові дії в країні припинилися і не поновилися, що є одним із позитивних наслідків. Міжнародні організації ініціювали важливі реформи в Боснії, хоч це й було складно, адже кожному з них реалізовували всупереч опору політичних прихильників жорсткої лінії, і вони могли бути реалізовані лише під тиском (Fischer, 2006).

Успішність реформ доводить те, що 2003 року Боснію і Герцеговину ЄС визнав потенційним кандидатом на вступ, але наступний етап - переговори про членство - розпочалися тільки цього року (Michel, 2024). 21 рік минув між цими етапами, тоді як сусідня Хорватія перейшла до переговорів 2005 року. Досі Боснія і Герцеговина страждає через внутрішні проблеми. Єврокомісія вимагає зміцнення верховенства права, боротьби з корупцією та організованою злочинністю, управління міграцією та дотримання фундаментальних прав у країні (European Commission, 2024). На заході часто називають Боснію failed state, через що вважають, що країні знадобиться чимало зусиль задля проведення вступних переговорів із ЄС та виконання необхідних реформ.

Ризик реалізації нейтрального сценарію в Україні є більш ймовірним, ніж негативного. Забезпечення політичної стабільності може стати викликом після війни, як це було у випадку з Боснією. Хоча за час незалежності такі прояви здебільшого були інспіровані Росією, ворожі спецслужби можуть продовжувати роботу з дестабілізації навіть після офіційного долучення України до західних структур, як це досі відбувається в Естонії, Латвії, Литві, Польщі, Чехії та інших країнах.

Варто зазначити ще один виклик - реінтеграція окупованих територій. Вона відрізнятиметься, наприклад, для Криму та частини Запорізької області. Оскільки людей, які проживали в окупації понад 10 років у російській пропаганді, буде складніше повернути ментально до України. Значні ресурси можуть знадобитися на ці важливі потреби, а також варто сфокусуватися на розробці довгострокової стратегії. Водночас, якщо всі суверенні території не вдасться деокупувати одночасно - важливо напрацювати тимчасове рішення для них. Адже вони

можуть стати дестабілізуючим фактором, подібно до Республіки Сербської на території Боснії і Герцеговини. Крім цього, через потребу в модернізації Донбас і Крим потребуватимуть значних інвестицій. Донецька та Луганська області до 2013 року були потужними промисловими регіонами, проте більшість обладнання було радянським і на межі зношення. Така модернізації принесе прибутки та призведе до збільшення економічного зростання. Азовське та Чорне море є зручними логістичними шляхами для експорту (зокрема сільськогосподарської продукції) та імпорту, які також потребують осучаснення.

У книжці “Відбудова України: принципи та політика” наведено такі приклади успішної повоєнної відбудови: Європа після Другої світової війни; Південна Корея після Корейської війни; і балканські держави, які були частиною Югославії. За 25 років після Другої світової в Японії та Німеччині ВВП на особу виріс на 321% та 140% відповідно. Проте до 1970 року це були одні з найбільших економік світу. Протягом шестирічного періоду США надали їй майже 10% свого річного ВВП (\$26 млрд). Була проведена валютна реформа, суворо дотримувалося право власності та скасовано контроль над цінами. До того ж у Німеччині був якісний промисловий капітал, на відміну від решти європейських країн (CEPR, 2022).

Оскільки економічний розвиток України до війни був одним із найгірших у Європі, проілюструємо позитивний сценарій на прикладі Південної Кореї. Економічний розвиток країни в перші вісім років після Корейської війни гальмувався політичними потрясіннями та корупцією. Двічі було повалено уряд насильницьким чином. В середньому економіка зростала приблизно на 4% на рік, що було вкрай мало. Оскільки допомога США була значною і становила в 60-х роках понад половину бюджету. З 1946 по 1976 рік Сполучені Штати надали Пд. Кореї \$12,6 млрд економічної допомоги.

Тоді як 1961-го почали простежуватися зародки “південнокорейського дива”. Незважаючи на те, що держава була пронизана корупцією серед чиновників, у ній було багато здібних і талановитих людей у сфері економіки, освіти та фінансів. Частково це було результатом допомоги США, які надали тисячам корейців

технічну підготовку. В цей період також з'явилися підприємці. Майже половина з п'ятдесяти найбільших із них розпочали свою діяльність у 1950-х роках. Коли генерал Пак Чон Хі після військового перевороту прийшов до влади, він спочатку заарештував корумпованих бізнесменів, але незабаром вони стали його радниками в плануванні індустріалізації країни.

Ключовою стала земельна реформа, яка призвела майже до знищення великих землевласників, а оренда практично зникла. Селяни перетворилися на малих фермерів-підприємців. Консервативні землевласники спрямували свій капітал та енергію на бізнес чи освіту. Другою фундаментальною зміною була надзвичайно швидка трансформація освіти.

Економічна трансформація Південної Кореї також стала можливою завдяки соціальним перетворенням. Під час і після Корейської війни відбувався масовий відтік населення з сільської місцевості до міст, а знищення майна під час війни сприяло соціальному вирівнюванню. Виникало рухливе і нерегульоване суспільство, відкрите до змін (Seth, 2013).

Тож, поруч із південнокорейським “економічним дивом” країні довелося пройти через низку невдач та політичну турбулентність перед досягненням успіху. Як і в інших позитивних прикладах відбудови за Планом Маршалла, Сеул одержував значне фінансування від США. Вашингтон також залишається союзником країни у військовому плані, оскільки ворожа Північна Корея не знищує планів напасти на Південну. Цей приклад найбільше схожий на Україну, оскільки Росія залишиться нашим сусідом навіть після беззаперечної перемоги на полі бою. Південна Корея є взірцем процвітання в найскладніших умовах, але це все ж одна розділена країна.

Водночас застосувати досвід Сеула понад 60-річної давнини до України зараз украй складно, оскільки він не є актуальним. Земельна реформа в нас уже частково почалася, можливо, ще не до кінця помітні результати. А збільшення кількості навчальних закладів - не найбільша проблема української освіти, яка, втім, потребує трансформації задля підвищення її якості. Тому варто напрацювати

окремий скоригований механізм, а окремі частини корейського досвіду можуть допомогти.

ВИСНОВКИ

Процес відновлення України після цієї вразливої війни на понад 80% обумовлюватиметься її кінцевим результатом. Навіть на цей момент залишаються питання щодо збереження суверенітету, принаймні на частині території. Оскільки Росія, очевидно, не має наміру зупинитися, це стає явним у зв'язку з повторним наступом окупаційних військ на Харківську область, які ще й зараз мають перевагу, як з точки зору особового складу, так і з технічних аспектів.

У самому початку конфлікту, коли ЗСУ звільнили від росіян північну частину держави, партнери, так само як і українська влада, акцентували увагу на необхідності повної перемоги України та відновлення кордонів 1991 року. Але з кожною поразкою ця риторика має тенденцію до зміни. На підтвердження цього, згадаймо промови, в яких Президент США Джо Байден навіть неодноразово підкреслював, що Росія і Путін вже програли. Проте генсек НАТО Єнс Столтенберг наголошує, що без перемоги всі зусилля з відбудови демократичної, суверенної та європейської України втратять своє значення (Столтенберг, 2024). Тому наразі й на найближчі 1-2 роки намагання слід спрямувати в це русло. Тоді як на довгострокову перспективу необхідно зосередитися на роботі з наслідками, які, можна припустити, будуть більш руйнівними, ніж є зараз. Задля досягнення економічного успіху працювати на майбутню перемогу та для майбутньої відбудови можливо вже.

Після завершення воєнних дій пріоритетом стане проведення докладної оцінки збитків для приблизного визначення необхідних ресурсів. Очікувати повного фінансування, еквівалентного сотням мільярдів доларів, від партнерів, ймовірно, не вдасться, це може бути лише третина або четверта частина. Значна частина коштів буде забезпечена власними ресурсами. Для забезпечення ефективності цього процесу, необхідно розпочати реалізацію реформ якомога швидше, не забуваючи про складну ситуацію на полі бою.

На перших етапах відновлення, пріоритетом буде інфраструктурна реконструкція, зокрема критичних об'єктів. Для осіб, які планують повернутися з-за кордону, буде надзвичайно важливим забезпечення доступного житла (як-от модульні будинки), належних комунікацій та робочих місць. Значні кошти також будуть спрямовані на модернізацію промисловості. Після завершення перших етапів реконструкції важливо акцентувати увагу на впровадженні нових норм будівництва з урахуванням можливих нових загроз, наприклад, будівлі повинні бути обов'язково оснащені укриттями.

Можливо, наступні роки вимагатимуть від нас життя умовно, схожих на ті, які веде Ізраїль, завжди готуючись до нової війни. Тому посилення оборонного комплексу стане значною статтею витрат, а водночас його розвиток може сприяти економічному зростанню. Міжнародне співтовариство вже проявляє зацікавленість у вітчизняних військово-технічних розробках, а в майбутньому така продукція буде великим попитом у зв'язку із напруженими відносинами між демократичним і авторитарним світом, що, фактично, розпочалися з агресією РФ проти України.

Серед ключових факторів успішності буде досягнення економічного розвитку. Як показують приклади інших країн, досягнення цієї мети вимагає наполегливої праці як від влади, так і від населення, незважаючи на обсяги міжнародної допомоги. Реформи в антикорупційній сфері, у системі судочинства та правоохоронних органах, підтримка підприємництва через надання мікрокредитів та грантів малим та середнім підприємствам, інвестиції у ключові галузі, а також структурні зміни в економіці можуть стати основними складовими успішного розвитку. Особливий внесок може внести сільське господарство та розвиток інформаційних технологій, які є одними з найбільш перспективних напрямків для України зараз.

Під час реалізації важливої задачі відновлення країни після війни, необхідно забезпечити прозорість та відповідальність у розподілі та використанні коштів і ресурсів. Це можна досягти за допомогою створення механізмів контролю, спрямованих на запобігання корупції та ефективне управління. До цього слід

залучати представників громадянського суспільства, засоби масової інформації та наглядові органи для моніторингу прогресу в цих справах.

Жодних досягнень не буде без твердої готовності людей трансформувати країну. Перед владою стоятиме великий виклик, як повернути біженців додому, очевидно, що це буде тільки частина з тих, хто виїхав після повномасштабного вторгнення. Для цього необхідна розробка стратегії та здатність запропонувати краще майбутнє в цій країні. Важливий соціальний діалог між членами суспільства, особливо варто говорити з тими, хто довгий час перебував в окупації. Реінтеграція територій, захоплених Росією 2014 року, ймовірно буде складною проблемою, вирішувати яку доведеться з залученням іноземної допомоги.

Буде складно досягти успіху без твердої готовності людей змінювати країну. Серед викликів, які стоятимуть перед владою буде задача повернути біженців додому, однак це стосуватиметься лише частини тих, хто покинув країну після повномасштабного вторгнення. Для цього варто розробити стратегії та здатність запропонувати краще майбутнє в Україні. Важливий соціальний діалог між різними шарами суспільства, особливо з тими, хто перебував під окупацією протягом тривалого часу, є необхідним. Реінтеграція територій, які були захоплені Росією у 2014 році, виявиться складною задачею, яку доведеться вирішувати з використанням зовнішньої допомоги.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. UKRAINE Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). 2022.
2. Oneal, John R., et al. “The Liberal Peace: Interdependence, Democracy, and International Conflict, 1950-85.” *Journal of Peace Research*, vol. 33, no. 1, 1996, pp. 11–28, www.jstor.org/stable/425131.
3. Kuchling, Johanna. “Liberal Peace and Its Crisis: The Revival of Authoritarianism.” *E-International Relations*, 16 June 2020, www.e-ir.info/2020/06/16/liberal-peace-and-its-crisis-the-revival-of-authoritarianism/.
4. Morin-Kovács, Edit. “Is Liberal Peacebuilding a Good Fit for Ukraine? | SIPRI.” *Www.sipri.org*, 17 Nov. 2023, www.sipri.org/commentary/blog/2023/liberal-peacebuilding-good-fit-ukraine.
5. Hegre, Håvard. “The Limits of the Liberal Peace – Peace Research Institute Oslo.” *Www.prio.org*, 2004, www.prio.org/publications/3179.
6. Friedman, Thomas L. “Opinion | Foreign Affairs Big Mac I.” *The New York Times*, 8 Dec. 1996, www.nytimes.com/1996/12/08/opinion/foreign-affairs-big-mac-i.html.
7. Boutros-Ghali, Boutros. *An Agenda for Peace Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peace-Keeping*. UN Security Council meeting.
8. Paris, Roland. *At War's End*. 2004.
9. Ortmayer, Louis L. “Decisions and Dilemmas: Writing Case Studies in International Affairs.” *International Studies Notes*, vol. 19, no. 2, 1994, pp. 28–33, www.jstor.org/stable/44235225. Accessed 26 May 2024.
10. *Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. Cambridge, University Press, 2005.
11. Polcarová, Eliška, and Jana Pupíková. “Stakeholders Engagement in the Disaster Recovery Phase as a Means of Increasing Resilience Community.”

ResearchGate, June 2020, www.researchgate.net/publication/347526637_Stakeholders_Engagement_in_the_Disaster_Recovery_Phase_as_a_Means_of_Increasing_Resilience_Community.

12. Kreimer, Alcira, et al. *The World Bank's Experience with Post-Conflict Reconstruction*. 1998.

13. de Tommaso, Giulio, and Rohullah Osmani. "Rebuilding State Institutions, Post-Conflict: Reform Experiences from Afghanistan and Somalia - the SAIS Review of International Affairs." *Saisreview.sais.jhu.edu*, 18 Aug. 2016, saisreview.sais.jhu.edu/rebuilding-state-institutions-post-conflict/. Accessed 26 May 2024.

14. "CONFLICT PREVENTION MUST BE 'CORNERSTONE' of COLLECTIVE SECURITY in 21ST CENTURY", SECRETARY-GENERAL TELLS MEMBERS, as COUNCIL DISCUSSES ARMED CONFLICT | UN Press." *Press.un.org*, 20 July 2000, press.un.org/en/2000/20000720.sc6892.doc.html.

15. United Nations. *UN Peacebuilding: An Orientation*. Sept. 2010.

16. Council of Europe. "Post-War Justice and Durable Peace in the Former Yugoslavia." Jan. 2012.

17. Department of Public Information, United Nations. "UNITED NATIONS PROTECTION FORCE." *Un.org*, Sept. 1996, peacekeeping.un.org/en/mission/past/unprof_b.htm.

18. UN Development Programme. *Removing Landmines, Restoring Lives*.

19. Lemos-Maniati, Eirini. *June 2001 Final Report NATO-EAPC Fellowship Peace-Keeping Operations: Requirements and Effectiveness; NATO's Role 1*. By Eirini Lemos-Maniati 2 *Final Report 3*. June 2001.

20. The International Bank for Reconstruction and Development. "Post-Conflict Reconstruction the Role of the World Bank." 1998.
21. USAID. *GUIDE to ECONOMIC GROWTH in POST-CONFLICT COUNTRIES*. Jan. 2009
22. Kennan, George F. "Document – George F. Kennan, "the Sources of Soviet Conduct," Foreign Affairs (July 1947) - American Horizons 3e Dashboard Resources - Learning Link." *Learninglink.oup.com*, July 1947, learninglink.oup.com/access/content/schaller-3e-dashboard-resources/document-george-f-kennan-the-sources-of-soviet-conduct-foreign-affairs-july-1947.
23. Organisation for Economic Co-operation and Development. "The "Marshall Plan" Speech at Harvard University, 5 June 1947 - OECD." *Oecd.org*, 2019, www.oecd.org/general/themarshallplanspeechatharvarduniversity5june1947.htm.
24. Kostrzewa, et al. *A Marshall Plan for Middle and Eastern Europe?* Dec. 1989.
25. O'Neill, Aaron. "Distribution of Marshall Plan Aid per Country 1948-1952." *Statista*, 21 June 2022, www.statista.com/statistics/1227834/distribution-marshall-plan-by-country/.
26. U.S. State of Department. "FOREIGN RELATIONS of the UNITED STATES, 1948, WESTERN EUROPE, VOLUME III." *State.gov*, 11 June 1948, history.state.gov/historicaldocuments/frus1948v03/d679#:~:text=The%20ECA%20Act%20declares%20it.
27. Constitutional Rights Foundation. *The Marshall Plan for Rebuilding Western Europe*. 2000.

28. BAYARD PRICE, Harry. *The Marshall Plan and Its Meaning*. 1955.
29. *CONGRESSIONAL RECORD - SENATE* . 14 June 1948.
30. Berretta, Emmanuel. “EXCLUSIF. Viktor Orban Sur l’Aide à l’Ukraine : “La Hongrie Subit Un Chantage.”” *Le Point*, 30 Jan. 2024, www.lepoint.fr/monde/exclusif-viktor-orban-sur-l-aide-a-l-ukraine-la-hongrie-subit-un-chantage-30-01-2024-2551053_24.php#11.
31. Ukrinform TV. “Денис Шмигаль виступив на сесії в межах Конференції з питань відновлення України в Луганно.” *YouTube*, 5 July 2022, youtu.be/Kd8Tr84utiI?feature=shared.
32. Матвійчук, Ірина. “Голосування за допомогу Україні: Голос Америки готує спецефір з Конгресу.” *Voice of America*, 20 Apr. 2024, www.holosameryky.com/a/golos-ameryky-specefir-z-kongresu/7577399.html.
33. Greene, Marjorie Taylor. *X (Formerly Twitter)*, 20 Apr. 2024, x.com/RepMTG/status/1781752811585188230. Accessed 26 May 2024.
34. Lange, Jason . “Biden vs. Trump: Who Is Leading the Polls?” *Reuters*, 15 May 2024, www.reuters.com/world/us/biden-has-marginal-1-point-lead-over-trump-reutersipsos-poll-shows-2024-03-14/.
35. Edmondson, Catie. “How Mike Johnson Got to “Yes” on Aid to Ukraine.” *The New York Times*, 21 Apr. 2024, www.nytimes.com/2024/04/21/us/politics/mike-johnson-house-foreign-aid.html.
36. Samuels, Brett. “Trump on Ukraine Aid: “We’re Thinking about Making It in the Form of a Loan.”” *The Hill*, 12 Apr. 2024,

thehill.com/homenews/campaign/4591221-trump-ukraine-aid-were-thinking-about-making-it-in-the-form-of-a-loan/.

37. Гришина, Оксана. “Наша мета – створити в Україні інституцію, яка може стати опорою всіх міжнародних фінансових інституцій під час реалізації проектів відновлення – голова Держагентства відновлення.” *Interfax-Україна*, 2 Oct. 2023, interfax.com.ua/news/interview/938572.html .

38. Blinken, Antony. *Secretary Antony J. Blinken at the Ukraine Conference Session*

39. КабМін. “10.01.2023 Засідання Уряду.” *YouTube*, 10 Jan. 2023, youtu.be/VuuZVWbJn-4?feature=shared.

40. “18TH CONGRESS 2D SESSION.” 4 2024.

41. Колесніченко, Олександр . “Шефство країн над відбудовою регіонів: чи спрацювала ідея Зеленського.” *Економічна правда*, 10 Nov. 2023, www.epravda.com.ua/publications/2023/11/10/706443/.

42. “UKRAINE RELIEF and RECONSTRUCTION.” *Europa.eu*, 2022, eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022DC0233.

43. Amt, Auswärtiges. “G7 Japan 2023 Foreign Ministers’ Statement.” *German Federal Foreign Office*, 8 Nov. 2023, www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/g7-japan-2023-foreign-ministers-statement/2629894.

44. International monetary fund. “IMF Executive Board Completes the Third Review of the Extended Fund Facility Arrangement for Ukraine.” *IMF*, 21 Mar. 2024, www.imf.org/en/News/Articles/2024/03/21/pr2496-ukraine-imf-executive-board-

www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/12/immobilised-russian-assets-council-decides-to-set-aside-extraordinary-revenues/ .

50. European Council. “Council of EU - Newsroom.” *Newsroom.consilium.europa.eu*, 21 Mar. 2024, newsroom.consilium.europa.eu/events/20240321-european-council-march-2024-day-1/144062-2-press-conference-part-2-20240321.

51. Strupczewski, Jan. “EU-Frozen Russian Assets to Generate 15-20 Bln until 2027, EU Official Says .” *Reuters*, 12 Mar. 2024, www.reuters.com/world/europe/eu-frozen-russian-assets-generate-15-20-bln-until-2027-eu-official-says-2024-03-12/.

52. Калмиков, Олексій. “Забрати у Росії та віддати Україні. Чи може Захід конфіскувати заморожені російські мільярди.” *BBC News Україна*, 13 Mar. 2024, www.bbc.com/ukrainian/articles/cndj5r67j20o.

53. Єрмак, Андрій. “Промова керівника Офісу Президента на Міжнародній конференції з питань відновлення України в Лугано — Офіційне інтернет-представництво Президента України.” *Офіційне інтернет-представництво Президента України*, 2024, www.president.gov.ua/news/promova-kerivnika-ofisu-prezidenta-andriya-yermaka-na-mizhna-76273.

54. Jones, Marc, and Jan Strupczewski. “Explainer: How Will the West Use Russia’s Frozen Assets? .” *Reuters*, 21 Mar. 2024, www.reuters.com/world/europe/how-will-west-use-russias-frozen-assets-2024-03-21/ .

55. Хрущов, Павел. “Россия может понизить дипотношения с Вашингтоном в случае конфискации ее активов - Газета.Ru | Новости.” *Газета.Ru*,

27 May 2024, www.gazeta.ru/politics/news/2024/04/25/22871912.shtml. Accessed 27 May 2024.

56. Security Council. “Security Council Unanimously Adopts Resolution Confirming United Nations Compensation Commission Has Fulfilled Its Iraq-Kuwait Mandate | UN Press.” *Press.un.org*, 22 Feb. 2022, press.un.org/en/2022/sc14801.doc.htm.

57. Січевлюк, Наталія. “Розморозка на користь України: як ЄС та США планують діяти із заарештованими активами РФ.” *Європейська правда*, 17 Apr. 2024, www.eurointegration.com.ua/articles/2024/04/17/7183920/.

58. “United24 - the Initiative of the President of Ukraine.” *U24.Gov.ua*, u24.gov.ua/.

59. “Про Державний бюджет України на 2024 рік.” *Офіційний вебпортал парламенту України*, zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text. Accessed 27 May 2024.

60. “Overview - Instrument for Pre-Accession Assistance.” *Neighbourhood-Enlargement.ec.europa.eu*, neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en.

61. “World Bank Open Data.” *World Bank Open Data*, data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=UA-TR. Accessed 27 May 2024.

62. European Commission. “EU Cohesion Policy: European Structural and Investment Funds Supported SMEs, Employment of Millions of People and Clean Energy

Production.” *European Commission - European Commission*, 31 Jan. 2023, ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_389.

63. Зіна, Марі. “Розширення Євросоюзу. Брюсселю потрібно буде більше грошей?” *Dw.com*, 28 Apr. 2024, www.deutsche-welle.com/ru/rassirenje-evrosouza-brusselu-nuzno-budet-bolse-deneg/a-68909035.

64. Степанюк, Євген. “Гроші – є. Де шукати ресурси для відновлення економіки.” *Економічна правда*, 28 Nov. 2022, www.epravda.com.ua/columns/2022/11/28/694344/.

65. ООН. “Аналіз джерел та інструментів залучення фінансових ресурсів для фінансування Цілей сталого розвитку в Україні.” 2022.

66. Irving, Doug. “Postwar Ukraine: Planning for a Successful and Secure Recovery.” 5 Jan. 2024.

67. Вінокуров, Ярослав. “Війна – не перешкода. Інвестиції в Україну зростають, але для відновлення замало. Що треба зробити владі?” *Економічна правда*, 25 Apr. 2024, www.epravda.com.ua/publications/2024/04/25/712862/.

68. Becker, Torbjörn, et al. “RAPID RESPONSE RAPID RESPONSE ECONOMICS ECONOMICS a BLUEPRINT for the RECONSTRUCTION of UKRAINE.” 2022.

69. National Recovery Council. *Ukraine’s National Recovery Plan National Recovery Council*. 2022.

70. Valero, Jorge . “Ukraine to Unveil Massive Rebuilding Plan Even as War Bogs Down.” *Bloomberg.com*, 3 July 2022, www.bloomberg.com/news/articles/2022-07-03/ukraine-to-unveil-massive-rebuilding-plan-even-as-war-bogs-down.

71. Delegation of the EU to UKRAINE. “Рекомендації Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС | EEAS.” *Www.eeas.europa.eu*, www.eeas.europa.eu/node/415005_en?s=232.
72. Ganster, Ronja, et al. *Principles, Architecture, Financing, Accountability: Recommendations for Donor Countries*. 2022.
73. ТСН. “На що досі спроможне НАТО і чи хочуть там НАСПРАВДІ перемоги України і її членства в Альянсі?” *YouTube*, 6 Apr. 2024, youtu.be/5BVwFlecxzY?feature=shared&t=196.
74. European Commission. “Commission Endorses Ukraine Plan, Paving the Way for Regular Payments under the Ukraine Facility.” *European Commission - European Commission*, 15 Apr. 2024, ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1982.
75. UCB-News. “Спільне звернення українського бізнесу щодо перезавантаження БЕБ.” *Українська Рада Бізнесу*, 11 Apr. 2024, urb.org.ua/spilne-zvernennya-ukra%D1%97nskogo-biznesu-shhodo-perezavantazhennya-beb/.
76. Міністерство економіки України. “Національний енергетичний і кліматичний план України має стати частиною повоєнного відновлення країни, - Юлія Свириденко” *Національний енергетичний і кліматичний план України має стати частиною повоєнного відновлення країни, - Юлія Свириденко.* *Www.kmu.gov.ua*, 24 Apr. 2023, www.kmu.gov.ua/news/natsionalnyi-enerhetychnyi-i-klimatychnyi-plan-ukrainy-maie-staty-chastynoiu-povoiennoho-vidnovlennia-krainy-iuliia-svyrydenko.

77. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. “Затверджено Стратегію термомодернізації будівель України до 2050 року.” *Www.kmu.gov.ua*, 5 Jan. 2024, www.kmu.gov.ua/news/zatverdzheno-stratehiu-termomodernizatsii-budivel-ukrainy-do-2050-roku.

78. “COUNCIL IMPLEMENTING DECISION on the Approval of the Assessment of the Ukraine Plan .” 15 Apr. 2024.

79. Національний банк України. “Рада МВФ завершила третій перегляд програми розширеного фінансування.” *Національний банк України*, 22 Mar. 2024, bank.gov.ua/ua/news/all/rada-mvf-zavershila-tretyi-pereglyad-programi-rozshirenogo-finansuvannya.

80. “Ukraine: Third Review of the Extended Arrangement under the Extended Fund Facility, Requests for a Waiver of Nonobservance of Performance Criterion, and Modifications of Performance Criteria-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Ukraine.” *IMF*, 22 Mar. 2024, www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/03/22/Ukraine-Third-Review-Under-the-Extended-Arrangement-Under-the-Extended-Fund-Facility-546741.

81. G7AmbReformUA. “Призначення нового керівництва.” *X (Formerly Twitter)*, 7 Dec. 2023, x.com/G7AmbReformUA/status/1732802230430908606.

82. *ГРУПА ПОСЛІВ G7 З ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ ПРІОРИТЕТИ НА 2024 РІК.*

83. “Білий дім розіслав листа із реформами, які має провести Україна для отримання допомоги.” *Українська правда*, 25 Sept. 2023, www.pravda.com.ua/news/2023/09/25/7421354/.

84. Kyiv, U. S. Embassy. “Заява щодо запропонованого переліку пріоритетних реформ.” *U.S. Embassy in Ukraine*, 25 Sept. 2023, ua.usembassy.gov/uk/statement-on-proposed-list-of-priority-reforms/?fbclid=IwAR0GBg9yB4ZCbyQrkfXzT9NQvCCq8jOsXV3lN6GJeQwrnubIGcqDsISgqrI.
85. *Guidelines for Project and Programme Evaluations*. 2009.
86. European Union. *Consolidated Version of the Treaty on European Union*. Official Journal of the European Union, 26 Oct. 2012.
87. OECD. “General Government - General Government Deficit - OECD Data.” *TheOECD*, 2023, data.oecd.org/gga/general-government-deficit.htm.
88. OECD. “International Trade - Current Account Balance - OECD Data.” *TheOECD*, 2019, data.oecd.org/trade/current-account-balance.htm.
89. “Фінансова стабільність.” *Національний банк України*, bank.gov.ua/ua/stability. Accessed 27 May 2024.
90. NATO. “Enlargement and Article 10.” *Nato.int*, 8 Mar. 2024, www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_49212.htm?selectedLocale=en.
91. “UNAMSIL: United Nations Mission in Sierra Leone - Background.” *Un.org*, 2019, peacekeeping.un.org/mission/past/unamsil/background.html.
92. Nate, Silviu, et al. “Access to Justice in Eastern Europe ISSN.” *Online) Journal Homepage*, 2023, ajee-journal.com/upload/attaches/att_1690877829.pdf, <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-6.3-n000321>.
93. Ggombe, Kasim Munyegera, and Richard S. Newfarmer. “Rwanda: From Devastation to Services-First Transformation.” *Academic.oup.com*, 1 Nov. 2018,

academic.oup.com/book/12695/chapter/162726963,

<https://doi.org/10.1093/oso/9780198821885.003.0016>.

94. “The Post Disaster Needs Assessment Report of the Kakhovka Dam Disaster | United Nations in Ukraine.” *Ukraine.un.org*, 17 Oct. 2023, ukraine.un.org/en/248860-post-disaster-needs-assessment-report-kakhovka-dam-disaster.

95. Holland, Oscar. “How Japan Spent More than a Century Earthquake-Proofing Its Architecture.” *CNN*, 6 Jan. 2024, edition.cnn.com/2024/01/06/style/japan-earthquake-architecture-dfi-hnk.

96. *КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ*. 2015.

97. “Про Рахункову палату.” *Офіційний вебпортал парламенту України*, 2015, zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19#Text.

98. Лисогор, Ірина . “Рада усупереч застереженням послів G7 призначила членів Рахункової палати.” *LB.ua*, 21 Dec. 2023, lb.ua/news/2023/12/21/590088_rada_usuperech_zasterezhennyam_posliv.html.

99. Швадчак, Андрій. “Оновлення Рахункової палати: три ймовірні сценарії.” *Transparency Internationa Україна*, 12 Apr. 2024, ti-ukraine.org/blogs/onovlennya-rahunkovoyi-palaty-try-jmovirni-stsenariyi/.

100. “Бюджетний кодекс України.” *Офіційний портал Верховної Ради України*, w1.c1.rada.gov.ua/pls/pt/reports.leftcol?ptid=1239.

101. “Про затвердження Положення про Державну фінансову інспекцію України.” *Офіційний вебпортал парламенту України*, 6 Aug. 2014, zakon.rada.gov.ua/laws/show/310-2014-%D0%BF#Text.

102. “Про Державну фіскальну службу України.” *Офіційний вебпортал парламенту України*, 21 May 2014, zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF#Text.

103. “Про затвердження Положення про Державну казначейську службу України.” *Офіційний вебпортал парламенту України*, 2015, zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-%D0%BF#Text.

104. “Про Бюро економічної безпеки України.” *Офіційний вебпортал парламенту України*, 2021, zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text.
105. “Україна.” *U.S. Agency for International Development*, 2024, www.usaid.gov/uk/ukraine.
106. “Ukraine Oversight | Office of Inspector General.” *Oig.usaid.gov*, oig.usaid.gov/our-work/ukraine-oversight.
107. Atwood , Kylie, and Michael Conte. “US Auditors on the Ground in Kyiv to Ensure “No Aid or Weapons Are Diverted,” Official Says.” *CNN*, 26 Jan. 2023, edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-1-26-23/h_f2b52e23368e1f8a89c019fcc72de1bb.
108. Сисак, Ірина. “Мільярд доларів для економіки та бізнесу. Як США інвестують в Україну?” *Радіо Свобода*, 2 Feb. 2023, www.radiosvoboda.org/a/yak-ssha-investuyut-v-ukrayinu-skott-neytan/32249505.html.
109. “Questions and Answers – a New Ukraine Facility.” *European Commission - European Commission*, 20 June 2023, ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_3353.
110. Tang Friborg, Anders. AFGHANISTAN LESSONS LEARNED from a POST-WAR SITUATION. 2004.
111. Fischer, Martina. Bosnia’s Challenge: Economic Reform, Political Transformation and War-To-Peace Transition. 2006.
112. Michel , Charles . “The European Council Has Just Decided to Open Accession Negotiations with Bosnia and Herzegovina.” X (Formerly Twitter), 21 Mar. 2024, x.com/CharlesMichel/status/1770903519828029902. Accessed 26 May 2024.
113. European Commission. Report on Progress in Bosnia and Herzegovina –. 12 Mar. 2024.
114. Городніченко, Юрій, et al. “Books and Reports.” CEPR, 2022, cepr.org/system/files/2022-12/reconstruction%20book_Ukrainian_0.pdf.
115. Seth, Michael J. “An Unpromising Recovery: South Korea’s Post-Korean War Economic Development: 1953-1961.” Association for Asian Studies, 2013,

www.asianstudies.org/publications/ea/archives/an-unpromising-recovery-south-koreas-post-korean-war-economic-development-1953-1961/

116. NATO News. “NATO Secretary General at the 2024 NATO Youth Summit, 13 MAY 2024.” YouTube, 13 May 2024, youtu.be/1rIfLlEP9vQ?feature=shared. Accessed 26 May 2024.

Додаток 1

Дата проведення інтерв'ю: 22.04.2024, платформа Zoom

Інтерв'юерка: Пашко В.С.

Респондент: Гетманцев Д.О., народний депутат України, член депутатської фракції партії “Слуга народу”, голова Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики.

Пашко: Наскільки в нас багато є джерел, з яких ми можемо взяти фінансування на відбудову, і можливо, вже є ініціативи, які ми вже впроваджуємо, над якими працюємо?

Гетманцев: Треба почати з того, що таке відбудова. Відбудова не повинна сприйматися як щось, що буде після війни. Відбудова – це те, що триває вже зараз, а відповідно ті джерела фінансування, які у нас є зараз використовуються вже сьогодні на відбудову. У нас є зараз чотири основні джерела. Перше – це Ukraine Facility. Це велика програма на €50 млрд на чотири роки. І з урахуванням виконання відповідної програми, там 30 (структурних, - прим.) маяків тільки на цей рік. І це відповідні реформи, це те, що треба нашій країні. І це гроші, які йдуть до загального фонду бюджету, отже, використовуються на всі бюджетні програми, крім військових, крім безпеки оборони. Друге – це допомога від Сполучених Штатів, \$7,8 млрд, які йдуть у бюджет і також прив'язані до певних маяків, які ми, до речі, ще не знаємо до кінця, бо вона ще не проголосована навіть, але теж можна говорити, що в певній частині це питання відбудови. Це Світовий банк, \$1,5 млрд він надав, \$1,5 млрд надасть ще до кінця року, також відповідно до виконання нами зобов'язань і Міжнародний валютний фонд. Це чотири основні джерела надходжень до нашого бюджету. Якщо ви пам'ятаєте, до 2027 року ми повинні отримати \$122 млрд і ми можемо відверто говорити, що це гроші на відбудову. Тепер щодо майбутніх джерел. Ми розуміємо, що допомога скоротиться у 2025 році, це зрозумілі факти, але з іншого боку вона залишиться, і все одно ми будемо отримувати цю допомогу в трошки менших розмірах. Те джерело, яке ще не в

повному обсязі використовується, яке буде використовуватися ширше – це конфісковані активи РФ і вже в Ukraine Facility закладені кошти – це прибуток від розміщення таких активів і податок з цього прибутку. Це те, що ми вже отримуємо і те, що точно піде на відбудову України в майбутньому, в наступні роки. Є цілий ряд програм, які так чи інакше фінансуються різноманітними донорами, але вони ще не є до кінця формалізовані. Ми на них сподіваємося, але поки що це не оформлено у вигляді якихось інституцій, які могли б бути забезпечені необхідним фінансуванням.

Пашко: Чи буде достатньо цих грошей? Тому що Світовий банк у звіті повідомив, що збитки становлять понад \$400 млрд. За даними Київської школи економіки - \$170 млрд на зараз. Наскільки ми взагалі можемо покладатися на наших партнерів у цьому питанні?

Гетманцев: Якщо говорити про те, скільки нам потрібно, у 2022 році у липні місяці був презентований план відновлення в Луганно, там \$750 млрд. І це та сума, яка необхідна на відновлення з урахуванням і прямих збитків. Бо прямі збитки – це зруйнована школа старого зразку є прямим збитком, безперечно, але на її місці треба побудувати нову. Тому ми виходимо з цієї суми. Ця сума – це не тільки допомога країн, не тільки допомога міжнародних фінансових організацій, це ще й інвестиції приватного капіталу. Якщо ми говоримо про Ukraine Facility, то там частина, €8 млрд, спрямована на залучення приватного капіталу, на його здешевлення і на страхування відповідно. Тобто це ті гроші, які спрямовані на те, аби залучити інвесторів у нашу країну. Якщо говорити відверто, то безперечно все буде залежати від того, яким чином завершиться війна і якою буде політична ситуація в наших партнерів у Європі та США. Безперечно, ми не можемо говорити про те, що \$750 млрд є чи можуть бути гарантовані. Будуть вони повністю чи частково - будемо вдячні за те, що буде, будемо використовувати внутрішні джерела. Ті, які на сьогодні представлені у вигляді тіньової економіки. Ми рахуємо, що десь 500-600 млрд грн, правда, не доларів, у нас щороку в тіні – це надходження до бюджету, надходження в податках. Тому і я стільки увагу приділяю детінізації,

аби, власне, і створити рівні умови господарювання з одного боку, а з іншого - наповнити бюджет. Це така стратегічна ціль. І це ціль, і це те джерело, яке є повністю в нашому розпорядженні, повністю в нашій владі. А все інше, так чи інакше, залежить від доброї волі наших партнерів, яка може бути в різних обсягах, як ми бачимо зі США.

Пашко: Ви сказали, що в нас на цей рік 30 маяків.

Гетманцев: 130 на цей рік, якщо брати по всіх програмах.

Пашко: Чи ми впораємося з виконанням цих маяків, щоб продовжувати співпрацю з партнерами?

Гетманцев: Ми з вами неправильно дивимося на ці маяки. Насправді ці маяки потрібні нам більше, ніж іноземцям. Кому потрібні антикорупційна політика? Вона ж нам потрібна. Так, вона їм також потрібна, щоб їхні гроші, які вони нам дають, не крали. Але поза цим ми ж не зацікавлені в тому, щоб вони були вкрадені. Чи реформа корпоративного управління, щоб не крав менеджмент державних монополій? Ми зацікавлені в цьому. Це все те, що потрібно нам більше, ніж їм. Нам потрібно, щоб БЕБ (Бюро економічної безпеки, - прим.) перезавантажився. Є певні такі, скажімо, дивні вимоги, як, наприклад, закон про лобізм, який є далеко не у всіх країнах його Євросоюзу. Але це ж, скоріше, як виняток з загального правила. Загальне правило – це всі ті реформи, які нам потрібні самим. Тому я дуже позитивно ставлюся до вимог в Ukraine Facility, МВФ і вважаю, що це на сьогодні є одним з ключових поштовхів до реформування нашої країни.

Пашко: Як буде здійснюватися контроль за використанням одержаних від партнерів на відбудову коштів?

Гетманцев: Це також питання реформування БЕБ і Рахункової палати. Вони включають ці питання, і ми зараз будемо їх перезавантажувати. Це основні органи, які повинні здійснювати контроль за використанням цих коштів. Безперечно, і ми наполягаємо на тому, щоби рішення про використання коштів ухвалювалися разом

з партнерами в одному з форматів, які обговорюються на різних майданчиках. Але рішення про використання – це одне, а використання – це інше. Тому у нас є наші внутрішні органи, які повинні бути прозорі, політично незалежні й не заплющувати очі на ті питання, які виникають.

Пашко: Чи в нас є певний перелік сценаріїв, яким чином буде розвиватися після закінчення бойових дій Україна?

Гетманцев: У нас немає особливого вибору. У нас є чіткі стратегічні цілі, які розписані тактично і дуже деталізовано, й ми по них йдемо. У нас особливого насправді маневру і альтернативи немає. Перше – це євроінтеграція, це питання виживання. Ми повинні, хочемо цього чи не хочемо, але ми зобов'язані зробити все можливе, аби пройти цей шлях якнайшвидше. Десь воно буде боляче для нашого бізнесу, десь буде боляче для нас. Євроінтеграція – це дешеві гроші для розвитку бізнесу; великий ринок, який відкривається для нашого бізнесу; інститути, які врешті-решт повинні працювати на людей, а не за правилами кланової системи, яка у нас склалася протягом 30 років. І 70 років, до речі, до цього також вона була. Так ось, євроінтеграція – це питання номер один. Питання №2 – це макрофінансова стабільність. У нас є видатні, я не побоюся цього слова, здобутки макрофінансової стабільності. Ми відстояли гривню, вона у нас стабільна, стабільна банківська система, стабільна платіжна система. У нас інфляція дорівнює інфляції Іспанії, наприклад, зараз. І це все достатньо великі здобутки. Детінізація. Ми про це вже говорили. Повинні бути рівні правила гри для бізнесу і він повинен розуміти, що для того, аби бути більш конкурентним, йому не треба вивчати практики ухилення від оподаткування. Ну і ще два моменти. Це питання освіти і перекваліфікації. У нас дуже глибокі проблеми в кваліфікованому персоналі. При найбільшому, за всю історію, безробітті у нас не можна знайти нормального кваліфікованого працівника на роботу. Це питання перекваліфікації, це питання бажання працювати людей, на жаль, це об'єктивна даність. Це питання треба вирішувати в довгостроковій перспективі, бо будь-який освітній проєкт спрацьовує на десятий рік. І ще один ключовий напрям – це питання про підтримку окремих галузей, які повинні стати

локомотивом розвитку економіки в цілому. Це оборонно-промисловий комплекс, це енергетика, це логістика, це сільськогосподарська переробка і це ІТ. П'ять галузей, які повинні за собою повести всю економіку країни в цілому.

Пашко: Яким чином економіка може зростати після закінчення бойових дій, після залучення цих грошей на відбудову, у нас є певні цілі?

Гетманцев: Ми бачимо прогнози зростання економіки на цей рік 4%+, на наступний рік вже 6-7% нам дають. Але це дуже невдячна справа прогнозів в цій ситуації. Ніхто не знає, як буде зростати економіка. Ми можемо з вами конструювати певні підходи, певні цифри, певні прогнози, бо нам треба хоч якісь прогнози мати. Але, розумієте, ситуація на фронті може перекреслити все за декілька місяців. Тому, на жаль, прогнозування в такій війні – це найневдячніша справа взагалі. У нас на 2023-й рік був прогноз зростання ВВП 0,3% на початку року, а на кінці вже було майже 6%. Тобто і в інший бік так само може бути, на жаль.

Пашко: Ми розуміємо, скільки приблизно Україна може отримувати фінансування після вступу в ЄС?

Гетманцев: Ні, нічого не розуміємо. Ми не розуміємо поки що коли ми вступимо в ЄС. Дивіться, нам ще (переговорну, - прим.) рамку (для вступу України в ЄС, - прим.) не дали, які нам гроші ділити. Не треба цих ілюзій, ми повинні подорослішати. Давайте все ж таки ділити те, що маємо, а не те, що хочемо мати.

Додаток 2

Дата проведення інтерв'ю: 10.05.2024, платформа Zoom

Інтерв'юерка: Пашко В.С.

Респондент: Железняк Я.І., народний депутат України, заступник голови депутатської фракції партії “Голос”, перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики.

Пашко: У місті Лугано ще 2022 року прем'єр-міністр України презентував план відбудови України, вартістю \$750 млрд. На вашу думку, чи досі влада дотримується цього концепту залучити таку кількість грошей? І чи на Заході схвалюють оцей план? Чи, можливо, розроблений новий?

Железняк: На жаль, кількість збитків у нас збільшуються, і на той час не було ще повністю зруйновано енергетичну інфраструктуру, багато міст, які остаточно втрачені майже повністю. Тому збитки збільшилися. Навряд чи хтось з партнерів виступає з критикою цього. Тому що так чи інакше ці цифри, вони ж підтверджуються не тільки словами прем'єр-міністра. Вони підтверджуються оцінкою Світового банку, незалежних експертів. Зрозуміло, що знов ж таки збитки ці, якщо й змінюються - то в більшу сторону. Проблема в іншому – це в грошах. Як ви бачите, навіть по міжнародній підтримці, від Конгресу Сполучених Штатів важко, але вдалося нам отримати пакет допомоги на цей рік. Ми тут говоримо про достатньо нагальні військові потреби, і більшість цих грошей залишаються за кордоном. А ми отримуємо зброю, боєприпаси тощо. Те, що треба буде гроші на відбудову, це очевидно. Те, що треба буде гроші на те, щоб запустити економіку, перебудувати багато речей в Україні теж очевидно. Проблема – в наявності цих грошей. Їх шукають, є один з найбільш зрозумілих джерел забезпечення цього - це заморожені активи Росії. \$5 млрд з них знаходиться на території Сполучених штатів. І в тому ж самому пакеті допомоги “supplementary”, один із законів був REPO (Rebuilding Economic Prosperity and Opportunity for Ukrainians Act, - *прим.*) щодо відбудови за рахунок цих активів Росії. Але більшість цих грошей

знаходиться у Європі, конкретно в Euroclear (світовий постачальник послуг інфраструктури фінансового ринку для внутрішніх та міжнародних операцій з цінними паперами та фондами, - прим.) у Бельгії. Поки що послы прийняли достатньо консервативне рішення, що активи залишаються замороженими, а ми використовуємо тільки, умовно, доходи від доходів. І ця сума приблизно \$3, трошки більше, млрд, які підуть поки що на закупівлю оборонних речей. Тобто, це явно не 750. Тут не є проблема в Україні, тут більше питання до партнерів, як же забезпечити всю суму. А так, збитки залишаються як є, оцінка залишається як є. Тому стратегія по факту залишається така сама, єдине, що з плином часу, минуло майже два роки, все більш зрозуміло, що самостійно Захід прямою транзакцією \$700 млрд нам не перерахує. Банально, тому що їх немає на Заході.

Пашко: У тому ж плані є так само довгий перелік реформ, які ми зобов'язуємося зробити, щоб ці гроші отримати. Як ви вважаєте, чи дійсно вдасться все це імплементувати й наскільки вичерпний цей перелік?

Железняк: Там є тільки частина, багато речей, які ще треба зробити. Я б зараз вже не так приділяв увагу тому плану, тому що через два роки банально багато речей зроблені, починаючи з антикорупційних змін і закінчуючи корпоративним управлінням. Я б подивився на матрицю реформ, яка є частково в публічному доступі, частково ще в Америці їх обговорюють. І матрицю реформ G7, яку представили наші партнери на цей рік. І там ви побачите певну короляцію з цим планом, а вона розкривається під час перегляду Меморандуму МВФ, Світового банку, Ukraine Facility Plan на 4 роки і на зобов'язання перед американським урядом.

Пашко: Після закінчення війни, чи розглядає Україна сценарії економічного зростання, чи можливо на нас очікує падіння ВВП через всі збитки та шкоду завдану війною?

Железняк: У нас два роки поспіль іде взростання ВВП, можна було б популістично сказати, що економіка зростає. Але давайте говорити відверто, просто дуже сильно

низько впало в порівнянні з базовим періодом. Тому зрозуміло, коли у нас було майже 30% падіння ВВП, після цього ми почали зростати. Тому я не очікую, що буде падіння (економіки, - прим.), але це в першу чергу буде залежати від двох факторів. Фактор перший – це військовий, найбільш зрозумілий і найбільш об'єктивний. Другий фактор – це макрофінансова стабільність. У нас поки що на цей рік плюс-мінус ситуація нормальна з цим. А на наступний рік багато викликів.

Пашко: Як нам забезпечити макрофінансову стабільність? Ми самі можемо це зробити чи нам потрібна іноземна допомога?

Железняк: Ні, нам потрібна допомога. У нас не вистачить ніколи своїх грошей для того, щоб забезпечити такі військові видатки. Відповідно тоді нам треба закривати соціальні видатки. Тому нам треба бути допомогою в розмірі \$40 млрд. На цей рік \$37 млрд забезпечено, і цього достатньо. А наступний рік тут багато викликів. Думаю, що поки що ми маємо певні, скажімо, проблеми з частиною цього фінансування.

Пашко: Після війни, якщо ми не будемо отримувати ту допомогу, яка нам потрібна, в тому розмірі, який нам потрібний, який негативний сценарій економічного розвитку після війни?

Железняк: Після війни є один фактор. Нам не треба буде витратити 2 трильйони гривень, а то і більше на військові видатки. Тобто, звичайно, будуть військові видатки, просто вони будуть значно менші. І тому внутрішніх ресурсів нам, в теорії, частково буде вистачати і потреба в зовнішньому фінансуванні буде значно менша. Які вони будуть - ми не знаємо. Все одно, після війни ми будемо в програмі МВФ, це очевидно, ми будемо далі розраховувати на Ukraine Facility Plan, на чотири роки прописаний, ми будемо наближатися до вступу в ЄС, там теж будуть відкриватися певні фонди. Але без зовнішнього фінансування ми не пройдемо цей період також.

Пашко: Якщо вступ у ЄС і НАТО не відбудеться так швидко, як ми хочемо, як це вплине на економічне зростання й на ситуацію в Україні після війни?

Железняк: Це не відбудеться одразу після війни, але цей процес теж є важливим. Певні фонди будуть відкриватися для нас вже з моменту початку умовно переговорів (про вступ у ЄС, - прим.).

Пашко: Ви вже сказали про фінансову ситуацію, макроекономічну стабільність. Які ще виклики постануть після закінченням бойових дій для економіки?

Железняк: В першу чергу це повернення людей. Що менше людей у вас в країні, то менший у вас робочий ресурс, то менший у вас споживчий ресурс. Відповідно, це теж буде виклик, як і наявність робочих рук. Напевно, нам доведеться відкрити імміграцію. Не те, що відкрити, у нас це не є якимось зараз обмеженням. Але потрібно пройти цей самий процес, який відбувався в Польщі, Латвії, Литві, Естонії й інших країнах, які нещодавно проходили шлях вступу в ЄС, коли свої робочих їдуть на більш привабливі закордонні зарплати і це дозволяється. А до нас приїжджають робочі мігранти, я сподіваюсь, це буде точно не з країни-агресора, але це буде Азія і Близький Схід.

Пашко: Наскільки забезпечення безпеки буде впливати на економічну ситуацію, якщо в НАТО ми вступимо набагато пізніше після закінчення бойових дій?

Железняк: Я думаю, що якщо різко зараз не розвалиться Росія і не відійде від нашого кордону, і біля кордону України сформується щось адекватне, то нам доведеться багато витратити грошей на те, щоб не повторилося 24 лютого 2022 року.

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційної роботи

Тема: “МІЖНАРОДНА КООПЕРАЦІЯ ТА ДОПОМОГА В ПРОЦЕСІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ”

Студентка: Пашко Валерія Сергіївна

Рік навчання, факультет: 2 р.н., Факультет соціальних наук та соціальних технологій, Спеціальність 291 “Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії”

Науковий керівник: Кандидат економічних наук, доцент Єфремов Д.П.

Рецензент _____

(вчений ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

Захищена “ ____ ” _____ 20_ р.

Короткий зміст роботи:

Дипломна робота присвячена дослідженню співпраці міжнародних партнерів та інституцій із метою майбутньої повоєнної відбудови України. У роботі детально розглянуто історичні кейси реконструкції після збройного конфлікту в різних регіонах світу. Теоретичною рамкою дослідження є ліберальна теорія міжнародних відносин - концепція ліберального миру. У другому розділі аналізуються наявні плани відбудови України, розроблені в різні роки. Вивчаються джерела та умови залучення грошей. У висновку йдеться про необхідність реалізації структурних і непопулярних реформ задля одержання фінансування, а також вступу до ЄС і НАТО як гарантії в майбутньому економічного розвитку та безпеки. Останній розділ досліджує імовірні сценарії розвитку України після завершення війни на прикладі інших держав.

Short summary:

This master's thesis is devoted to the research of cooperation between international partners and institutions for the future post-war reconstruction of Ukraine. The paper analyzes in detail historical cases of reconstruction after armed conflicts in different regions of the world. The theoretical framework of the study is the liberal theory of international relations - the concept of liberal peace. The second chapter analyzes the existing plans for the reconstruction of Ukraine, developed in different years. The sources and conditions for raising money are examined. It concludes with the necessity of implementing structural and unpopular reforms in order to obtain funding, as well as joining the EU and NATO as a guarantee of future economic development and security. The last chapter explores possible scenarios for Ukraine's development after the war, using the example of other countries.